

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
W WARSZAWIE

BULETTIN
ARCHÉOLOGIQUE
POLONAIS

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE LXXIII

VARSOVIE 2022

WARSZAWA 2022

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE LXXIII

Tom ten Redakcja poświęca pamięci

Doc. dr hab. Teresy Węgrzynowicz
(26.09.1930–28.04.2022)

redaktorki
„Wiadomości Archeologicznych”
w latach 1975–2011

REDAKTOR NACZELNY
EDITOR IN CHIEF

DR WOJCIECH BRZEZIŃSKI

SEKRETARZ REDAKCJI
MANAGING EDITOR

DR HAB. JACEK ANDRZEJOWSKI

CZŁONKOWIE REDAKCJI
EDITORS

GRAŻYNA ORLIŃSKA, RADOSŁAW PROCHOWICZ, ANDRZEJ JACEK TOMASZEWSKI,
KATARZYNA WATEMBORSKA-RAKOWSKA, KAJA JAROSZEWSKA

RADA NAUKOWA
SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

PROF. DR HAB. WOJCIECH NOWAKOWSKI (Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego), PROF. DR AUDRONĖ BLIUJENĖ (Klaipėdos universitetas), PROF. DR HAB. CLAUS VON CARNAP-BORNHEIM (Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Schleswig), PROF. DR HAB. ZBIGNIEW KOBYLIŃSKI (Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego), PROF. DR HAB. JERZY MAIK (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk), PROF. DR HAB. DIETER QUAST (Forschungsinstitut für Archäologie, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz), PROF. DR HAB. PAWEŁ VALDE-NOWAK (Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego)

CZASOPISMO RECENZOWANE ♦ PEER-REVIEWED JOURNAL

TŁUMACZENIA
TRANSLATION

KINGA BRZEZIŃSKA
JACEK ANDRZEJOWSKI, ZBIGNIEW KOBYLIŃSKI, MAGDALENA MĄCZYŃSKA,
GRAŻYNA PIĄTKOWSKA, JAN SCHUSTER, SYLWIA TWARDO

KOREKTA
PROOF-READING

AUTORZY, KATARZYNA WATEMBORSKA-RAKOWSKA
STEPHEN ROWELL, KINGA BRZEZIŃSKA

SKŁAD I ŁAMANIE
LAYOUT

JRJ

RYCINA NA OKŁADCE
COVER PICTURE

Żelazny nóż ze skuwką z grobu 146 z Oblina (rekonstrukcja). Rys.: TOMASZ RAKOWSKI
Iron knife with ferrule from Oblin, grave 146 (reconstruction). Drawing: TOMASZ RAKOWSKI

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2022
© Autorzy, 2022

25^{lat} Mazowsze

Państwowe Muzeum Archeologiczne jest instytucją finansowaną ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego

ADRES REDAKCJI
EDITORIAL OFFICE

Państwowe Muzeum Archeologiczne, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 5044 841, +48 (22) 5044 813; fax: +48 (22) 831 51 95
e-mail: j.andrzejowski@wiadomosci-archeologiczne.pl

STRONA WWW
HOME PAGE

<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl>
<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/en>

TOMY ARCHIWALNE
ARCHIVAL ISSUES

<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/Archiwum>
<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/Archive>

ISSN

0043-5082

SPIS TREŚCI
CONTENTS

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE LXXIII (2022)

ROZPRAWY / PAPERS

- ELŻBIETA CIEPIELEWSKA
Chata chacie nierówna...
Dwie schyłkowopaleolityczne krzemienice kompleksu z tylczakami (ABP)
ze stanowiska Nowy Młyn *Cypel* na Rydnie – materiały krzemienne
i organizacja przestrzenna obozowisk 3
Not Like the Other Hut...
Two Final Palaeolithic Flint Concentrations of the Arch Backed Piece Technocomplex (ABP)
From the Site of Nowy Młyn *Cypel* (Rydno) – Flint Materials and the Spatial Organisation of the Camps
- TOMASZ RAKOWSKI
O nożach ze skuwkami w kulturze przeworskiej 73
Knives with Ferrules in the Przeworsk Culture

MISCELLANEA / MISCELLANEA

- RASA BANYTĖ-ROWELL
Brides for the Afterlife?
Some Considerations on Female Burials from West Lithuania
in the Third Century CE 109
Narzeczone na wieczność?
Uwagi na temat pochówków kobiecych z Litwy Zachodniej z III wieku n.e.
- JACEK ANDRZEJOWSKI
JAN SCHUSTER
Kruchy luksus. Dwa niezwykle rzymskie naczynia szklane
z Czarnówka na Pomorzu Wschodnim 131
Fragile Luxury. Two Exceptional Roman Glass Vessels
from Czarnówko in East Pomerania

MATERIAŁY / MATERIALS

- BARTŁOMIEJ KACZYŃSKI
Warszawa-Wilanów „Powsin” – cmentarzysko
z wczesnej epoki żelaza w świetle danych archiwalnych 157
Warsaw-Wilanów “Powsin” – an Early Iron Age Cemetery
in the Light of Archival Data
Aneks – ŁUKASZ MAURZYCY STANASZEK, Analiza antropologiczna materiału kostnego
z cmentarzyska ciałopalnego w Warszawie-Powsinie 186
Appendix – ŁUKASZ MAURZYCY STANASZEK, Anthropological Analysis of the Skeletal Material
from the Warszawa-Wilanów “Powsin” Cremation Cemetery
- PIOTR IWANICKI
Cmentarzysko ciałopalne kultury bogaczewskiej
w Bargłowie Dwornym, pow. augustowski 193
A Cremation Cemetery of the Bogaczewo Culture
at Bargłów Dworny, Augustów County

ODKRYCIA / DISCOVERIES

JERZY LIBERA AGNIESZKA STACHYRA	Niecodzienne znalezisko (grobowe?) z Roztocza Zachodniego An Unusual (Grave?) Find from Western Roztocze	235
TOMASZ PUROWSKI	Nieznane cmentarzysko ludności kultury łużyckiej z Kępki Szlacheckiej, pow. wrocławski An Unknown Cemetery of the Lusatian Culture from Kępka Szlachecka, Wrocław County	241
BARTŁOMIEJ KACZYŃSKI AGATA GRZĘDZIŁSKA	Unique <i>Sanguisuga</i> -type Brooch from Former Prussia-Museum Unikatowa zapinka typu <i>sanguisuga</i> ze zbiorów dawnego Prussia-Museum	245
MAGDALENA PIOTROWSKA KATARZYNA CZARNECKA EMILIA SMÓŁKA-ANTKOWIAK	Zagadka z kluczem. Dziwny przedmiot z XIX-wiecznych amatorskich wykopalisk w Kwiatkowie, pow. turecki A Puzzle with a Key. A Strange Artefact from the Nineteenth-Century Amateur Excavations at Kwiatków, Turek County	253
GRZEGORZ KUŚ STANISŁAW RZEŹNIK	Dwie interesujące fibule z Ryczywołu, pow. kozienicki Two Interesting Fibulae from Ryczywół, Kozienice County	264
JAN SCHUSTER WULF WALTHER	A <i>Masłomęcz</i> -type Brooch from Northwest Thuringia Zapinka typu <i>Masłomęcz</i> z północno-zachodniej Turynii	274

KRONIKA / CHRONICLE

ZBIGNIEW KOBYLŃSKI	Otto Braasch (1936–2021) i rozwój archeologii lotniczej w Polsce Otto Braasch (1936–2021) and the Development of Aerial Archaeology in Poland	277
MAXIM LEVADA	Muzea ukraińskie po 24 lutego 2022 roku Ukrainian Museums after 24 February 2022	293

WYKAZ SKRÓTÓW / ABBREVIATIONS

307

PIOTR IWANICKI

CMENTARZYSKO CIAŁOPALNE KULTURY BOGACZEWSKIEJ W BARGŁOWIE DWORNYM, POW. AUGUSTOWSKI

A CREMATION CEMETERY OF THE BOGACZEWO CULTURE
AT BARGŁÓW DWORNY, AUGUSTÓW COUNTY

Abstract: *The article presents the material from the cemetery at Bargłów Dworny (NE Poland). An analysis of the artefacts recovered in the course of excavations, including a typological division of previously unclassified triple-crested brooches of the Mazurian variant, cuff bracelets and figure-of-eight-shaped pendants has been presented. The study supplements the picture of a local settlement complex of the Bogaczewo Culture, known from the cemeteries at Podliszewo, Grajewo County, and Netta, Augustów County, published in recent years.*

Słowa kluczowe: *kultura bogaczewska, okres wpływów rzymskich, cmentarzysko*

Keywords: *Bogaczewo Culture, Roman Period, cemetery*

WSTĘP

Miejscowość Bargłów Dworny¹ leży między Rajgrodem a Augustowem (Ryc. 1), na Wyniesieniu Bargłowsko-Milewskim w południowo-wschodniej części Pojezierza Elckiego². Informacje o odkryciu w tej miejscowości cmentarzyska dotarły do Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie w maju 1937 roku z posterunku Policji Państwowej w Bargłowie Kościelnym, za pośrednictwem Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku³. 31 maja tego roku Muzeum wydelegowało Józefa Marciniaka do zbadania sprawy i przejęcia znalezionych zabytków. Ze względu na zasiewy, 8 czerwca, przeprowadził on jedynie niewielki sondaż, rejestrując siedem grobów ciałopal-

nych z okresu wpływów rzymskich⁴. Krótka wzmianka o badaniach w Bargłowie Dwornym została opublikowana już w 1939 roku, zaś pełne sprawozdanie dopiero w roku 1950⁵. W 1967 roku stanowisko zostało zweryfikowane przez Mariana Kaczyńskiego, a następnie było badane przez niego w latach 1969 i 1972. Odsłonięto wówczas obszar ok. 900 m², odkrywając jeszcze 26 częściowo zniszczonych grobów⁶ (Ryc. 2). Badania wykazały, że zajmowało ono dwa niewysokie pagórki oddzielone od siebie niewielkim obniżeniem terenu. Stanowią one północną i wschodnią część większego wyniesienia otoczonego dopływami niewielkiej rzeczki Węgrówki. Na

¹ Bargłów Dworny, gm. Bargłów Kościelny, pow. augustowski, woj. podlaskie.

² J. KONDRACKI 1998, 115.

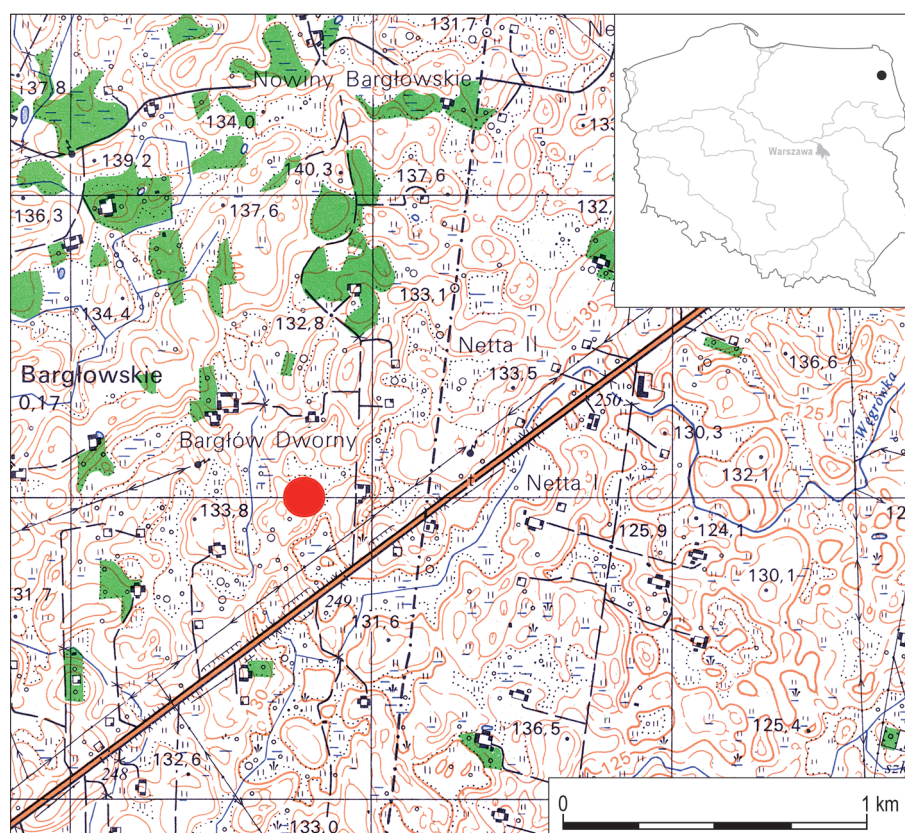
³ J. MARCINIAK 1939, 9.

⁴ W Archiwum PMA zachowały się odręczne notatki Józefa Marciniaka ze szkicami planów i opisami grobów oraz jego delegacja wystawiona 31 maja 1937 roku.

⁵ J. MARCINIAK 1950, 60–65.

⁶ M. KACZYŃSKI 1976, 475–477.

Ryc. 1. Bargłów Dworny,
pow. augustowski, stan. 1.
Lokalizacja stanowiska.
Oprac. graficzne: P. Iwanicki
Fig. 1. Bargłów Dworny,
Augustów County, site 1. Location
of the site. Graphics: P. Iwanicki

północ od cmentarzyska zlokalizowano kolejne stanowisko (nr II), interpretowane jako osada z okresu wpływów rzymskich⁷. Po opublikowaniu wyników badań na tym stanowisku Marian Kaczyński podjął prace nad materiałami z cmentarzyska. Niestety, pomimo przygotowa-

nia części ilustracyjnej opracowania⁸ prace te nie zostały ukończone. Mam nadzieję, że obecna publikacja nekropoli, wielokrotnie wcześniej wzmiankowanej w literaturze archeologicznej⁹, będzie cennym dopełnieniem jego bogatego dorobku naukowego.

OPIS MATERIAŁÓW

W opisie materiału wykorzystano następujące klasyfikacje typologiczne: dla zabytków metalowych R. Małydy-Legutko (1987 – sprzączki; 2011 – okucia końca pasa), A. Jugi-Szymańskiej (2014 – szpile) i A. Jabłońskiej (1992 – zapinki podkowiaste), oraz zaproponowane przez autora (zapinki trójkątno-łukowate odmiany mazurskiej, bransolety mankietowe i wisiorki ósemkowate), dla paciorków M. Tempelmann-Maczyńskiej (TM; 1985), natomiast dla ceramiki P. Szymańskiego (2000) z uzupełnieniami A. Bitner-Wróblewskiej i P. Iwanickiego (2002). Wszystkie naczynia wykonane są ręcznie z gliny schudzonej domieszką drobno- i średnioziarnistego różowego tłuczniwa kamiennego, dlatego też w opisach zrezygnowano z powtarzania tych informacji. Wszystkie głębokości podawane w opisach grobów określone są od powierzchni gruntu. Fragmenty przepalonych ko-

ści z grobów 2–7 nie zachowały się, dlatego też analizie antropologicznej poddano jedynie materiał z grobów 1 i 8–33. Została ona wykonana przez dr Alinę Wiercińską, której oznaczenia cytowane w tekście zaczerpnięto z rękopisu autorki znajdującego się w archiwum Działu Archeologii Bałtów PMA.

BADANIA J. MARCINIAKA (1937)

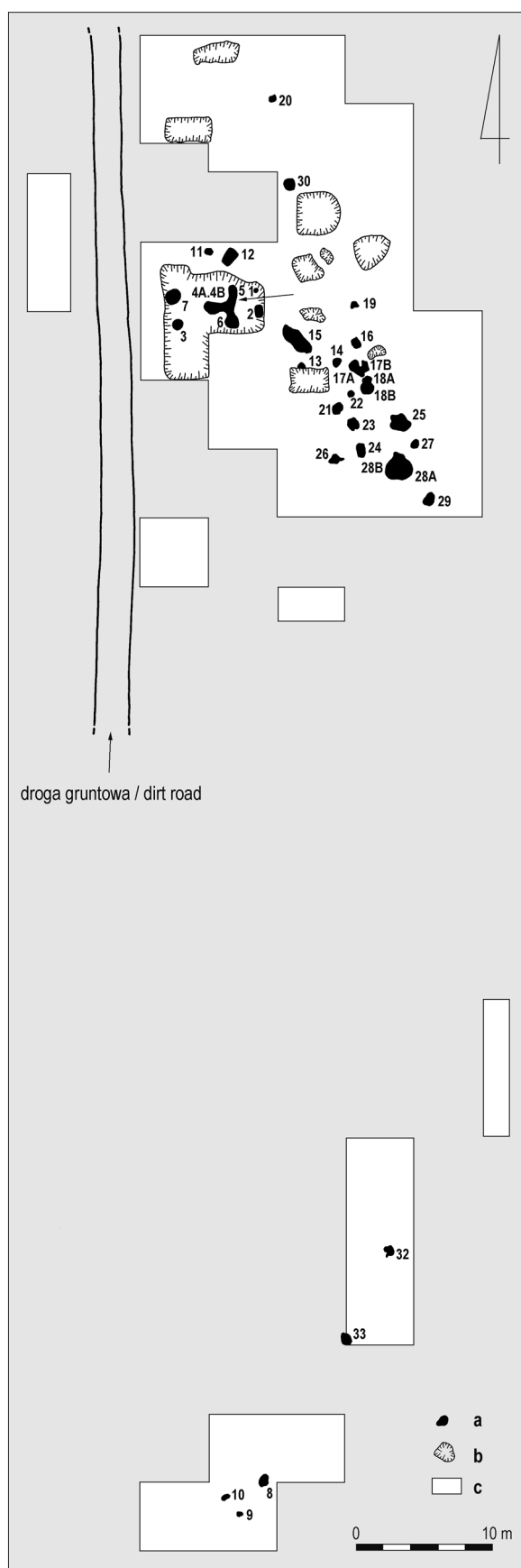
Grob 1 (Ryc. 3)

Popielnicowy. Popielnica (7) zachowana była do wysokości ok. 20 cm, w jej górnej części znajdował się zgnieciony kubek obok którego leżały paciorki szklane, ułamek przedmiotu brązowego i kawałki przedmiotów żelaznych, dolną zaś wypełniały przepalone kości.

⁸ Niemal wszystkie ryciny przygotowane przez M. Kaczyńskiego zostały, z niewielkimi tylko zmianami, wykorzystane w niniejszym artykule.

⁹ J. JASKANIS 1977, 257; W. NOWAKOWSKI 2001, 44–45.

Inwentarz: 1. Prostokątna skuwka i fragment ramy żelaznej sprzączki grupy B. Szer. skuwki 4,8 cm. 2. Żelazne okucie

końca pasa. Typ 9 odm. 4 (?). Dług. 5,2 cm. 3. Dwa pierścienie z profilowanej taśmy brązowej stopione z trzema paciorkami z granatowego szkła; na dwóch z nich widoczne żłobki. Typ TM162/163. Średn. pierścieni 1,1 i 1,4 cm, szer. 0,5 cm. Średn. paciorka 1,4 cm. 4. Stopiony i zdeformowany paciorek z żółto-zielonego szkła. Szer. 1,5 cm. 5. Siedem paciorków szklanych ze złotą wkładką¹⁰. Typ TM387a. Średn. 0,4–0,5 cm. 6. Fragment stopionego brązu. 7. Naczynie baniaste typu I.B¹¹. Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata. Średn. brzuśca 34,2 cm, dna 15,6 cm. 8. Fragmenty małego kubka typu IVA. Powierzchnia gładka, szarobrazowa. Średn. wylewu ok. 6 cm, brzuśca ok. 7 cm, dna 3,5 cm, wys. ok. 7,7 cm. 9. Fragmenty misy typu IIA. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu ok. 12 cm, brzuśca ok. 12,5 cm.

Analiza antropologiczna: 1. Mężczyzna, wczesny maturus (35–40 lat); 2. Kobieta, adultus; 3. Infans I (4–6 lat).

Datowanie: faza B₂/C₁.

Grób 2 (Ryc. 4)

Jamowy. Owalna jama grobowa o wymiarach 85×65 cm, wydłużona po osi N-S. W profilu nieckowata o miąższości 40 cm. Wypełnisko o czarnej barwie jedynie na dnie zawierało drobne ułamki przepalonych kości.

Inwentarz: brak.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 3 (Ryc. 4)

Jamowy. Owalna jama grobowa o wymiarach 85×65 cm, zorientowana po osi NE-SW. W profilu nieckowata, z przegłębieniem w części NE i miąższości 25 cm. Wypełnisko o brązowo-czarnej barwie zawierało na dnie okucie, fragmenty ceramiki oraz drobne ułamki przepalonych kości.

Inwentarz: 1. Fragment czworokątnego okucia żelaznego, z nitom o stożkowej główce. Szer. 3,3 cm. Dług. nitu 0,9 cm. 2. Fragmenty misy typu IIA. Naczynie zdobione przy dnie ornamentem jodełkowym. Powierzchnia gładka, szaroczararna. Średn. dna 10 cm.

Datowanie: fazy B₂–C₁.

Skupisko grobów 4A, 4B, 5 i 6

Nieregularne, w przybliżeniu T-kształtne zaciemnienie o wymiarach 115×170 cm. W jego obrębie wyróżniono cztery jamy grobowe.

¹⁰ Z wymienionych w publikacji J. MARCINIAKA (1950, 62) siedmiu paciorków tego typu w zbiorach PMA zachowały się jedynie cztery.

¹¹ Naczynie to znane jest jedynie z publikacji (J. MARCINIAK 1950, 62, ryc. 21).

Ryc. 2. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Plan zbadanej części cmentarzyska. Legenda: groby (a), wkopy współczesne (b), granice wykopów (c; strzałka wskazuje wykop z 1937 roku). Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 2. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Plan of the uncovered part of the cemetery. Key: Graves (a), modern pits (b), excavated area (c; arrow indicates trench from 1937).

Drawing: W. Gawrysiak

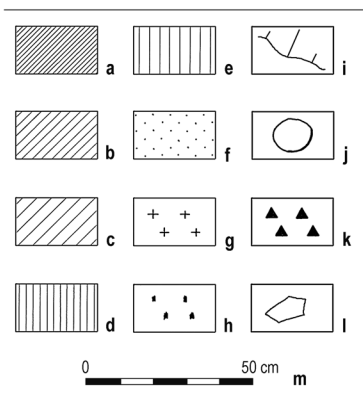
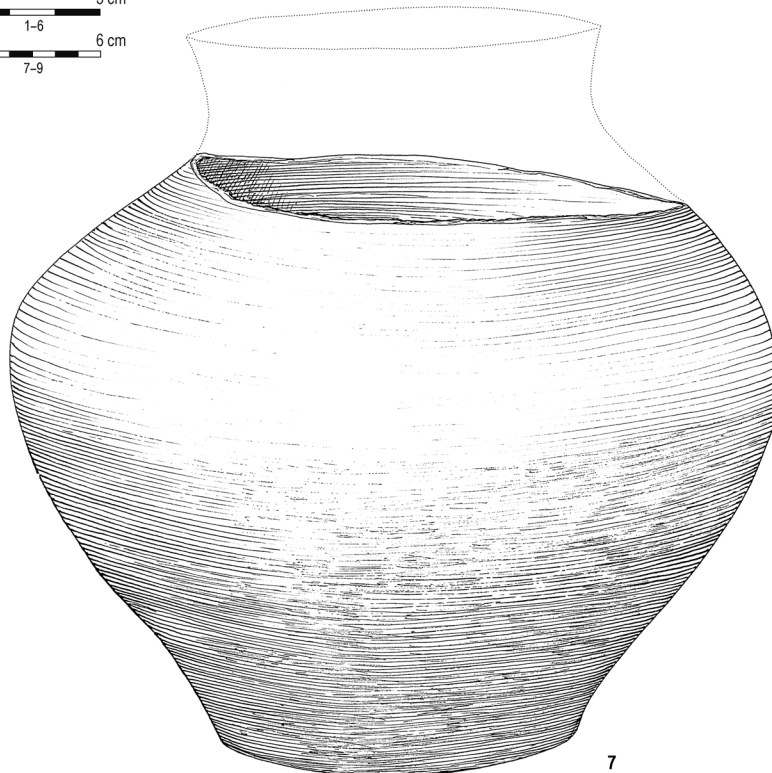
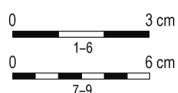
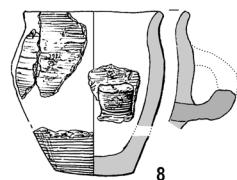
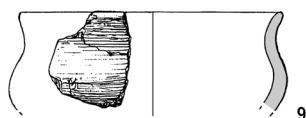
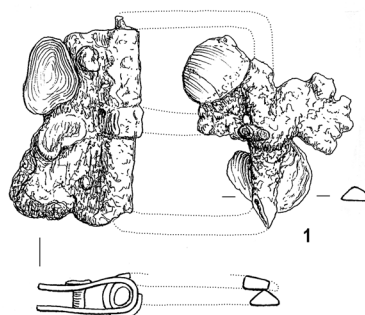
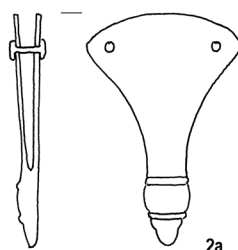
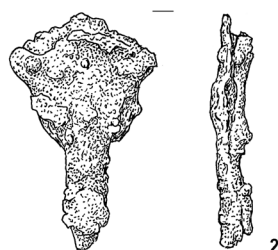
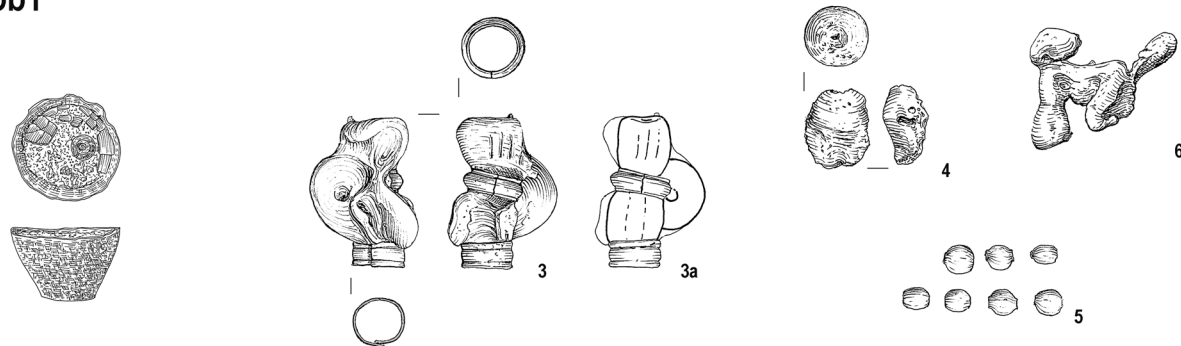
Grób 4A (Ryc. 4, 5)

Popielnicowy. Owalna jama grobowa o wymiarach 60×50 cm, zorientowana po osi NW-SE, od E łącząca się z jamą grobu 4B. W profilu nieckowata o miąższości 20 cm. Wypełnisko o ciemnoszarej barwie zawierało częściowo uszkodzoną popielnicę,

w której znajdowały się bransolety, zapinka, paciorki szklane oraz przepalone kości.

Inwentarz: 1. Brązowa zapinka podkowiasta zdobiona czerwona emalią, typu II. Szer. 5 cm. 2. Brązowa bransoleta mankieta o zwężających się końcach typu A. Średn. kabłąka 6,9 cm,

Grób1

szer. 2,9 cm. 3. Brązowa bransoleta mankietowa o zwężających się końcach typu A. Średn. kabłąka 6,5 cm, szer. 2,8 cm. 4. Dwa paciorki z białego, opakowego szkła¹² typu TM6. Średn. 1,0 i 1,2 cm. 5. Dwa paciorki z czarnego szkła typu TM11. Średn. 1,1 cm. 6. Fragmenty naczynia typu IDa (?). Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, ciemnoszara. Średn. brzuśca ok. 32 cm, dna 11 cm. 7. Fragmenty misy typu IIA, wariant b. Powierzchnia gładka, szarobrazowa. Średn. wylewu 22,5 cm, brzuśca ok. 25 cm

Analiza antropologiczna: osoba dorosła¹³.

Datowanie: faza B₂/C₁–C_{1a}.

Grób 4B (Ryc. 5)

Jamowy. Jama grobu znajdowała się pośrodku nieregularnego zaciemnienia i łączyła od W z jamą grobu 4A, od N z jamą grobu 5 a od S z jamą grobu 6; zarys i wymiary nieokreślone. W profilu nieckowata o płaskim dnie i miąższości 20 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało przy dnie toporek i ułamki ceramiki¹⁴ oraz przepalone kości.

Inwentarz: 1. Toporek żelazny. Dług. 16 cm.

Datowanie: fazy B₂–C₁.

Grób 5 (Ryc. 4, 5)

Jamowy. Owalna jama grobowa o wymiarach 40×50 cm, zorientowana po osi NW–SE, od S łącząca się z jamą grobu 4B. W profilu nieckowata o miąższości 30 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało na dnie ułamki ceramiki i przepalone kości.

Inwentarz: 1. Fragmenty dużego baniastego naczynia typu I. Powierzchnia gładka, szarobrazowa. Średn. wylewu ok. 22 cm.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 6 (Ryc. 4, 5)

Jamowy. Owalna jama grobowa o wymiarach 55×60 cm, zorientowana po osi NW–SE, od N łącząca się z jamą grobu 4B. W profilu nieckowata o miąższości 30 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało sztydło i przepalone kości.

Inwentarz: 1. Sztydło żelazne o przekroju okrągłym i czworokątnym. Dług. 12,3 cm.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 7 (Ryc. 6)

Jamowy. Owalna jama grobowa o wymiarach 120×90 cm, zorientowana po osi NE–SW. W profilu nieckowata, od strony NE o miąższości do 30 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało zapinkę oraz ułamki ceramiki i przepalone kości.

Inwentarz: 1. Brązowa zapinka trójrzędowa odmiany mazurskiej war. 2., ze sprężynką na żelaznej ośce; nóżka nadtopiona. Grzebyki zdobione nacinaniem i delikatnie rytym motywem kratki. Dług. 5,1 cm. 2. Fragmenty dużego naczynia typu I. Powierzchnia gładka, czarna. Średn. wylewu ok. 16 cm. 3. Fragmenty naczynia zdobionego poziomymi i pionowymi liniami. Powierzchnia gładka, jasnobrazowa.

Datowanie: stadium C_{1a}.

BADANIA M. KACZYŃSKIEGO (1969)

Grób 8 (Ryc. 6)

Jamowy, zniszczony. Na głębokości ok. 25 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 85×55 cm, zorientowanej wzdłuż osi E–W. W profilu rysowała się jako płytka niecka o nierównym dnie i miąższości zaledwie 9 cm. Wypełnisko barwy szarej, a w części SW intensywnie czarnej, zawierało zwarte skupisko przepalonych kości ludzkich w warstwie spalenizny oraz pojedyncze ułamki w pozostałej części jamy.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: 1. Mężczyzna, wczesny *maturus* (30–40 lat); 2. Kobieta, późny *adultus* (25–30 lat).

Datowanie: nieokreślone.

Grób 9 (Ryc. 6)

Jamowy, zniszczony. Na głębokości ok. 25 cm uchwycono nieregularny zarys jamy grobowej o wymiarach 65×70 cm. W profilu rysowała się jako warstewka ciemnej ziemi o miąższości zaledwie 2–4 cm. Wypełnisko o szarym zabarwieniu z plamami spalenizny w centrum, zawierało przęślik, grudkę stopionego brązu oraz niewielką ilość przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Dwustożkowy przęślik gliniany. Średn. 4 cm. 2. Grudka stopionego brązu.

Analiza antropologiczna: 1. *Infans I do II?*; 2. *Nieokreślone*.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 10 (Ryc. 6)

Jamowy, zniszczony. Na głębokości ok. 20 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 70×40 cm, zorientowanej po osi NE–SW, z dużym kamieniem (35×30 cm) w części NE. W profilu jama rysowała się jako cieniutka warstewka ciemnej ziemi o miąższości zaledwie 2 cm, przylegająca do kamienia.

¹² W publikacji J. MARCINIAKA (1950, 64) zostały opisane jako zielone.

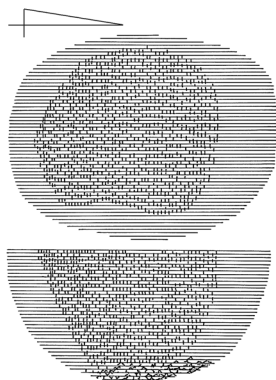
¹³ Taką informację podaje J. MARCINIAK (1950, 63), nie wiadomo jednak na jakiej podstawie.

¹⁴ Są one wprawdzie wzmiankowane w zachowanym w zbiorach PMA sprawozdaniu z badań, jednak, podobnie jak toporek żelazny, nie zachowały się.

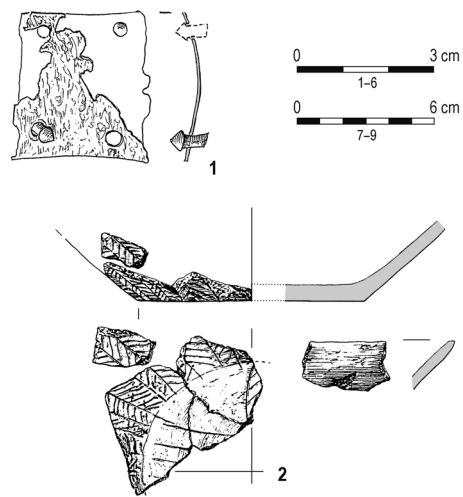
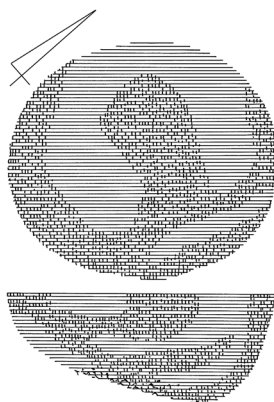
Ryc. 3. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Grób 1. 1, 2 – żelazo; 3, 5, 6 – brąz; 3 – brąz i szkło; 4 – szkło; 7–9 – glina. 2a – rekonstrukcja zabytku na podstawie zdjęcia RTG; 3a – rekonstrukcja układu zabytków. Rys.: B. Karch (2, 2a), W. Gawrysiak (pozostałe). Legenda (Ryc. 3–17): ziemia czarna (a), szara (b), jasnoszara (c), ciemnobrazowa (d), brązowa (e), żółty piasek (f), przepalone kości (g), węgle drzewne (h), nowożytnie zniszczenia (i), kamienie (j), małe (k) i duże (l) fragmenty naczyń, skala planów i przekrojów grobów (m).
Fig. 3. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Grave 1. 1, 2 – iron; 3, 5, 6 – bronze; 3 – bronze and glass; 4 – glass; 7–9 – clay. 2a – reconstruction based on X-ray photo; 3a – reconstruction of the atreifacts arrangement. Drawing: B. Karch (2, 2a), W. Gawrysiak (all others)

Key (Fig. 3–17): black soil (a), grey soil (b), light grey soil (c), dark brown soil (d), brown soil (e), yellow sand (f), burnt bones (g), charcoal (h), modern pits (i), stones (j), small (k) and big (l) sherds, scale of graves' plans and cross-sections (m)

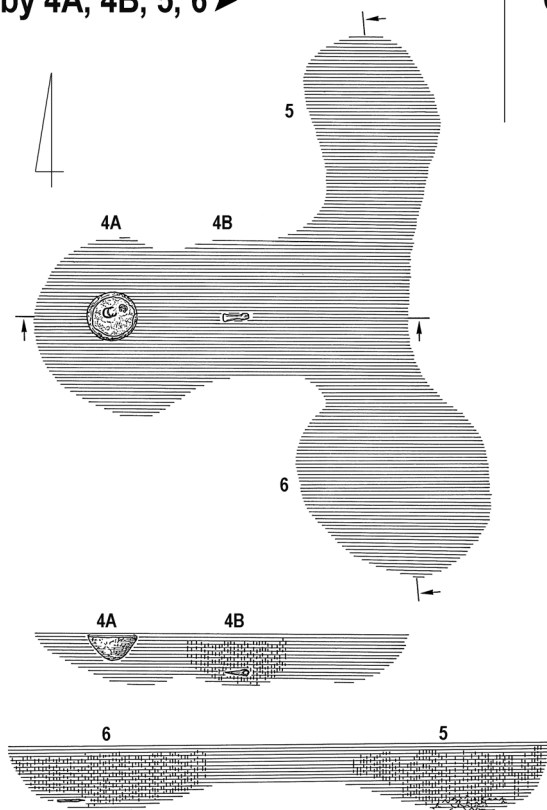
Grób 2

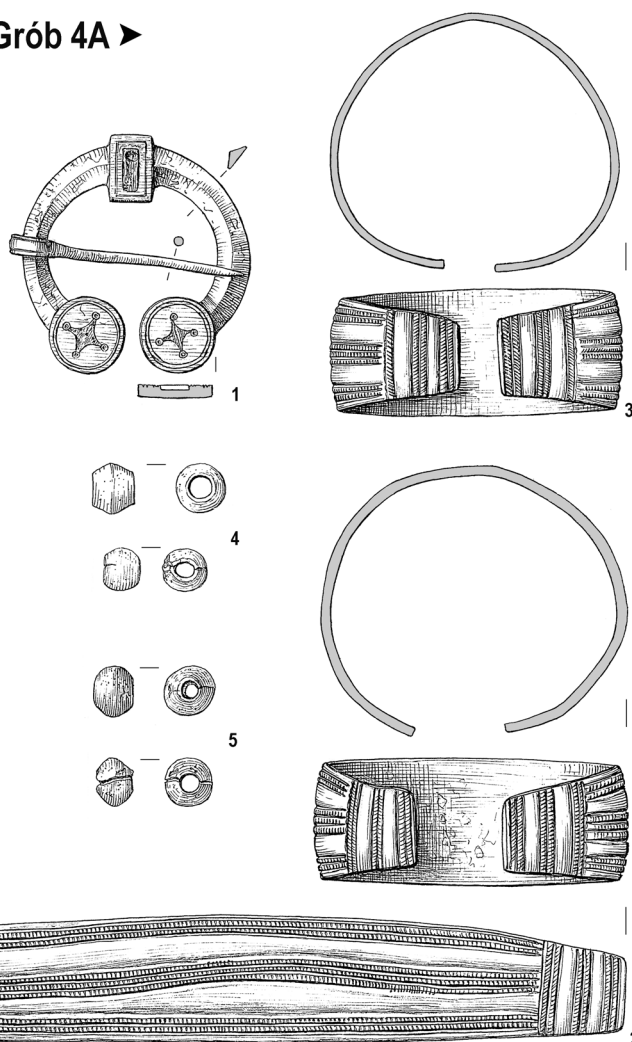
Grób 3

Groby 4A, 4B, 5, 6

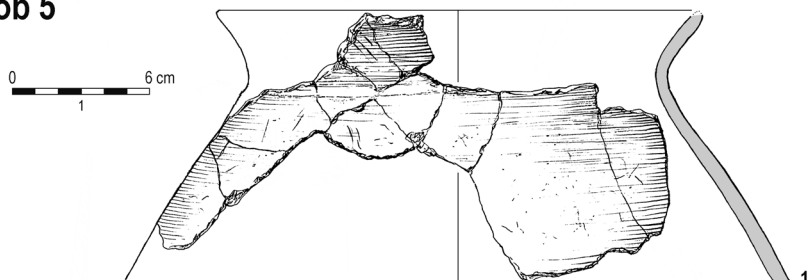
Grób 4A

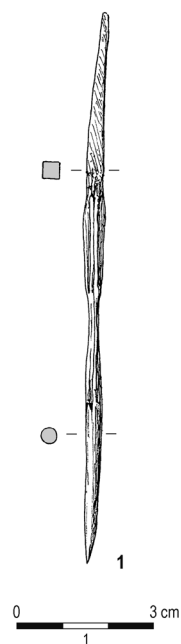
Ryc. 4. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 2, 3 i 4A. 3:1 – żelazo; 3:2 – glina; 4A:1 – brąz i emalia, 4A:2.3 – brąz; 4A:4.5 – szkło. Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 4. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 2, 3, and 4A. 3:1 – iron; 3:2 – clay; 4A:1 – bronze and enamel, 4A:2.3 – bronze; 4A:4.5 – glass. Drawing: W. Gawrysiak

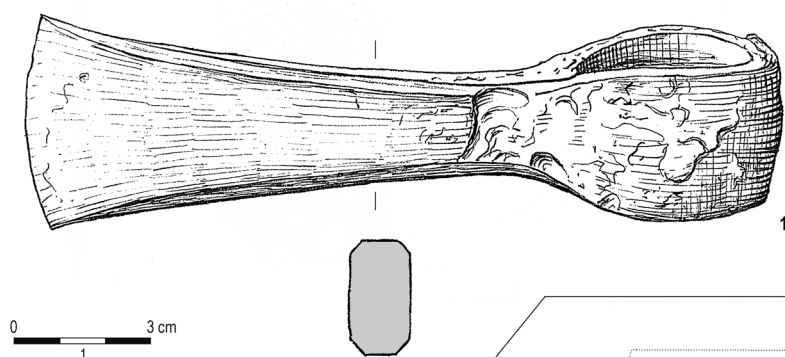
◀ Grób 5

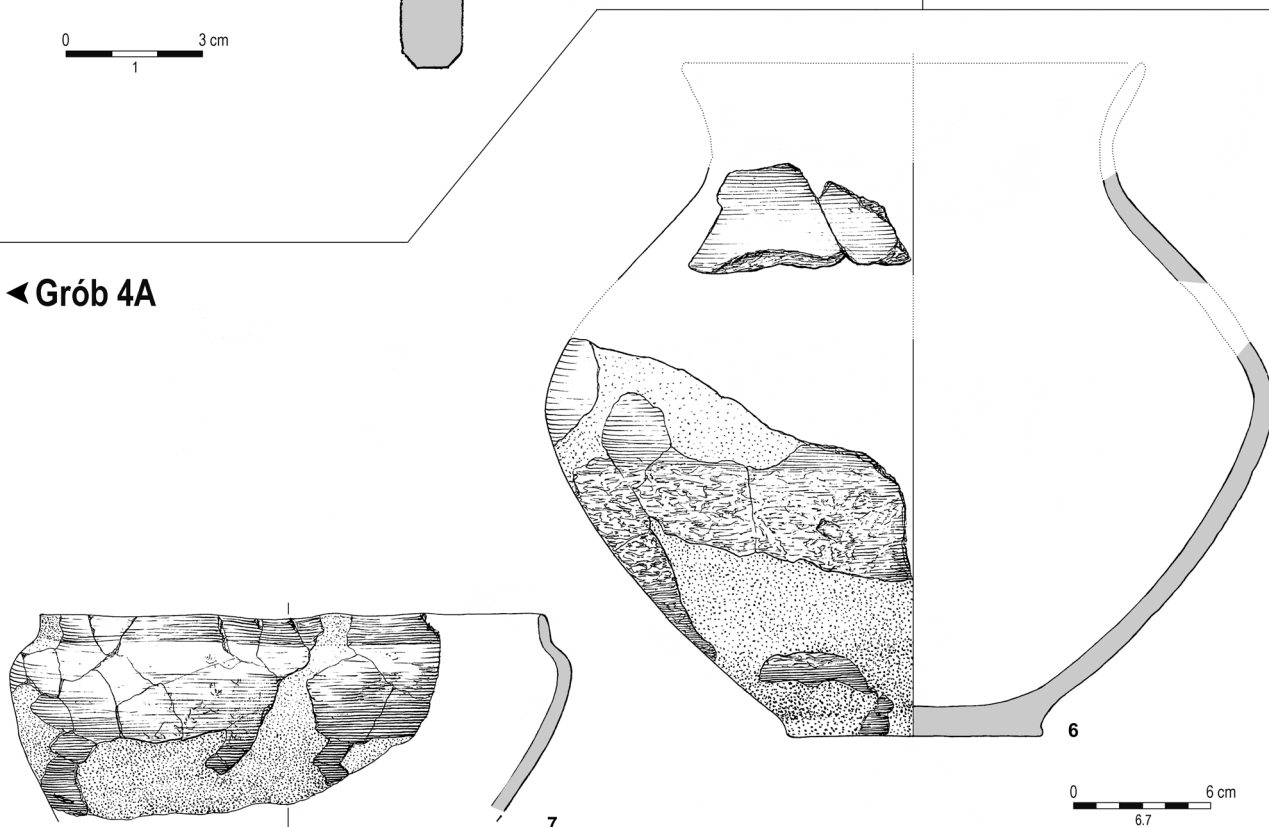
◀ Grób 6

◀ Grób 4B

◀ Grób 4A

Ryc. 5. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 4A, 4B, 5 i 6. 4A:6,7, 5:1 – glina; 4B:1, 6:1 – żelazo.
Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 5. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 4A, 4B, 5, and 6. 4A:6,7, 5:1 – clay; 4B:1, 6:1 – iron.
Drawing: W. Gawrysiak

Wypełnisko o szaro-czarnym zabarwieniu zawierało jedynie drobne przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: 1. *Infans I*; 2. *Adultus lub maturus*.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 11 (Ryc. 6)

Jamowy. Na głębokości ok. 20 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 65×45 cm. W profilu jama rysowała się jako niecka o ukośnych, nieregularnych bokach i miąższości 20 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało sprzączkę, ułamki ceramiki oraz liczne przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: 1. Sprzączka żelazna ze skuwką. Typ D29. Szer. 3,8 cm, dług. 6,1 cm. 2. Fragmenty misy typu II. Powierzchnia gładka, wtórnie przepalona, pomarańczowa. Średn. brzuśca ok. 12,5 cm.

Analiza antropologiczna: *kobieta, wczesny maturus (30–40 lat)*.

Datowanie: faza C₁.

Grób 12 (Ryc. 7)

Jamowy. Na głębokości ok. 35 cm uchwycono prostokątny zarys jamy grobowej o wymiarach 120×80 cm, zorientowanej wzdłuż osi NE-SW. W profilu jama rysowała się jako niecka o płaskim dnie i miąższości 30 cm. Wypełnisko o szaro-brązowej barwie z plamami spalenizny przy krawędziach zawierało igłę żelazną, naczynko gliniane, fragmenty ceramiki oraz ułamki przepalonych kości ludzkich tworzące niewielkie skupisko w części SE.

Inwentarz: 1. Igła żelazna. Główka i koniec trzonu uszkodzony. Dług. 12,5 cm. 2. Miniaturowe naczynko gliniane. Dno z otworkiem, uszkodzone. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu 2,2 cm. 3. Fragment dna naczynia. Powierzchnia gładka, szara. Średn. dna ok. 4 cm. 4. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, brązowa.

Analiza antropologiczna: *kobieta, adultus lub maturus*.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 13 (Ryc. 7)

Jamowy, zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 60×45 cm, od S zniszczonej przez wkop współczesny; jej miąższość wynosiła 20 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało fragmenty ceramiki oraz przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: 1. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, szaro-brązowa.

Analiza antropologiczna: *kobieta, maturus wczesny do środkowego (30–45 lat)*.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 14 (Ryc. 7)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 65×50 cm, zorientowanej wzdłuż osi NE-SW. W centrum jamy widoczne były ślady świeżego wkopu. Przemieszane wypełnisko o żółto-czarnej barwie zawierało jedynie przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: *kobieta (?), powyżej infans II*.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 15 (Ryc. 7)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono zarys owalnego zaciemnienia, o wymiarach 90×150 cm, zorientowanego wzdłuż osi NW-SE. W profilu rysowało się jako głęboka niecka o miąższości 90 cm. Wypełnisko o brązowo-szarej barwie z plamami spalenizny zawierało w części w węgle drzewne z grudkami przepalanej gliny, fragmenty ceramiki oraz dwa kamienie w centrum, wokół których występowały ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Fragmenty dna naczynia. Powierzchnia gładka, żółto-pomarańczowa. Średn. dna ok. 9 cm. 2. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka i chropowata, ciemnoszara. 3. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, brązowa. 4. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, żółto-szara.

Analiza antropologiczna: *infans II wczesny (8–9 lat)*.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 16 (Ryc. 8)

Zniszczony. Na głębokości ok. 45 cm odsłonięto zarys długiego, szerokiego zaciemnienia, wydłużonego po osi NW-SE. W jego środkowej części uchwycono resztki zniszczonej i rozwleczonej, owalnej jamy grobowej o wymiarach 75×60 cm. Jej wypełnisko o czarnej barwie zawierało fragmenty ceramiki i ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Fragmenty misy typu IIA. Powierzchnia gładka, szarobrązowa. Średn. brzuśca 19 cm. 2. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, czarna. 3. Fragment wylewu naczynia. Powierzchnia gładka, szarobrązowa. 4. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, ciemnoszara. Średn. dna ok. 7 cm.

Analiza antropologiczna: *kobieta, adultus (?)*.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Strop grobów 17A i 17B (Ryc. 8)

Na głębokości ok. 45 cm uchwycono rozległe zaciemnienie o nieregularnym zarysie i wymiarach 150×90 cm. Na jego powierzchni występowały liczne ułamki ceramiki i przepalonych kości, które tworzyły dwa skupiska. Po analizie profilu wyróżniono tu dwa obiekty: groby 17A (od NW) i 17B (od SE). Materiału ceramicznego i kostnego nie udało się rozdzielić, ponieważ został on zinwentaryzowany jako jeden grób 17.

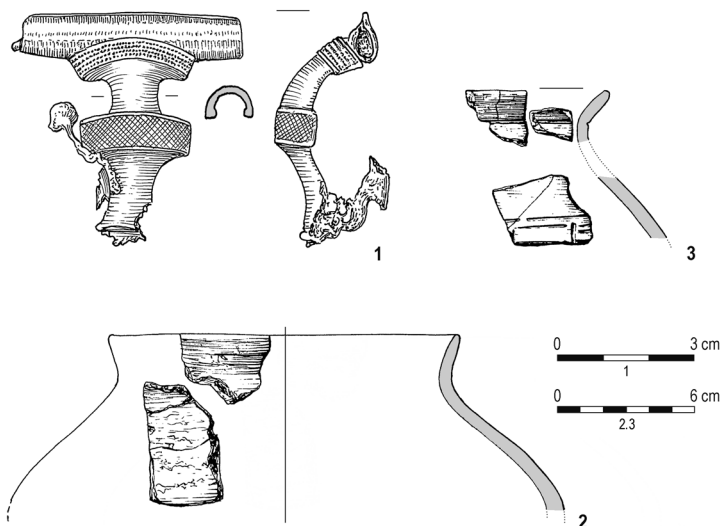
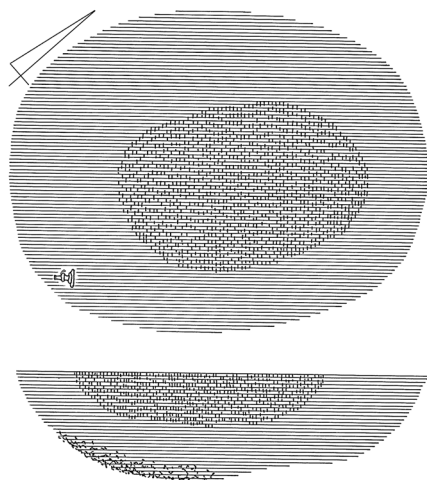
Inwentarz: 1. Fragmenty naczynia typu IC (?). Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, zdobiona głęboko rytymi liniami, szarobrązowa. 2. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, zdobiona płytko rytymi liniami, czarna. 3. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. 4. Fragmenty naczynia. Powierzchnia u góry gładka, u dołu niestarannie zagładzana, szarobrązowa. 5. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, szarobrązowa.

Analiza antropologiczna: 1. *Mężczyzna, maturus wczesny do środkowego*; 2. *Kobieta, iuvenis (14–17 lat)*; 3. *Infans II (7–14 lat)*.

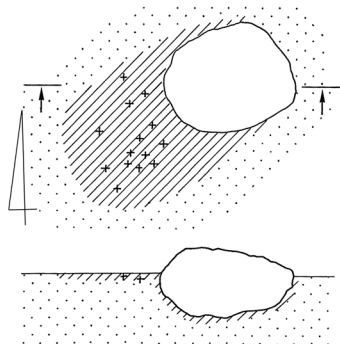
Grób 17A (Ryc. 8)

Jamowy, zniszczony. Obiekt znajdował się w NW części zaciemnienia i miał kształt w przybliżeniu owalny o wymiarach ok. 80×90 cm. Od SE łączył się z jamą grobu 17B. W profilu rysował się jako niecka o miąższości 35 cm, z rozciągniętą częścią

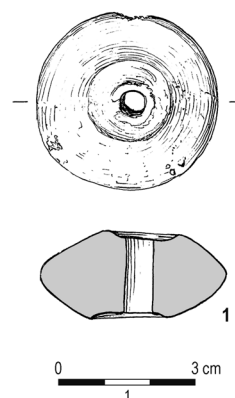
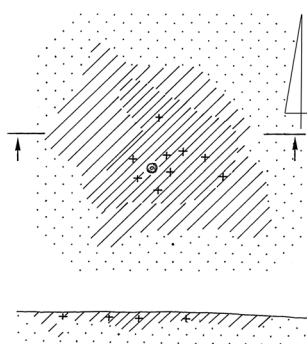
Grób 7

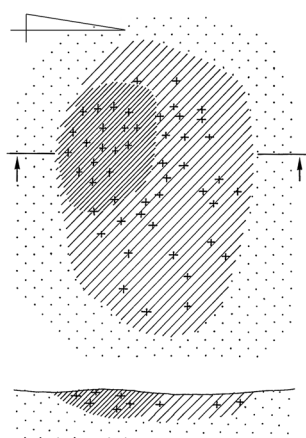
Grób 10

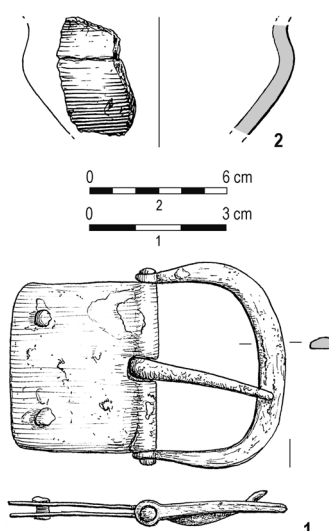
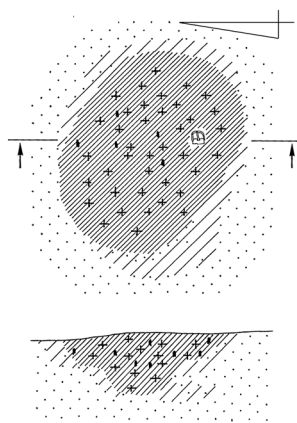
Grób 9

Grób 8

Grób 11

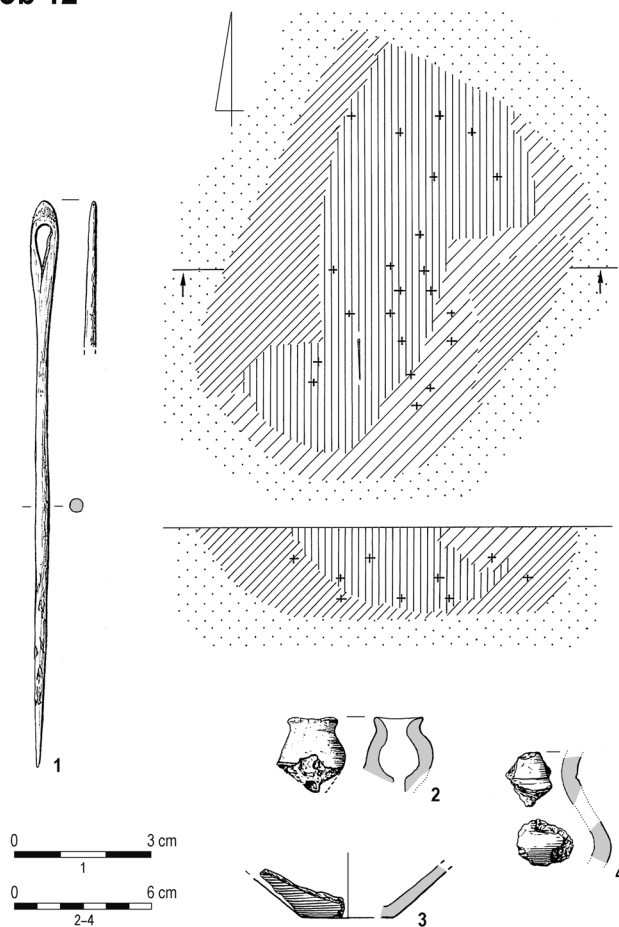
Ryc. 6. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 7, 8, 9, 10 i 11. 7:1 – brąz; 11:1 – żelazo; 7:2–3, 9:1, 11:2 – glina.

Rys.: B. Karch (7:1), W. Gawrysiak (pozostałe)

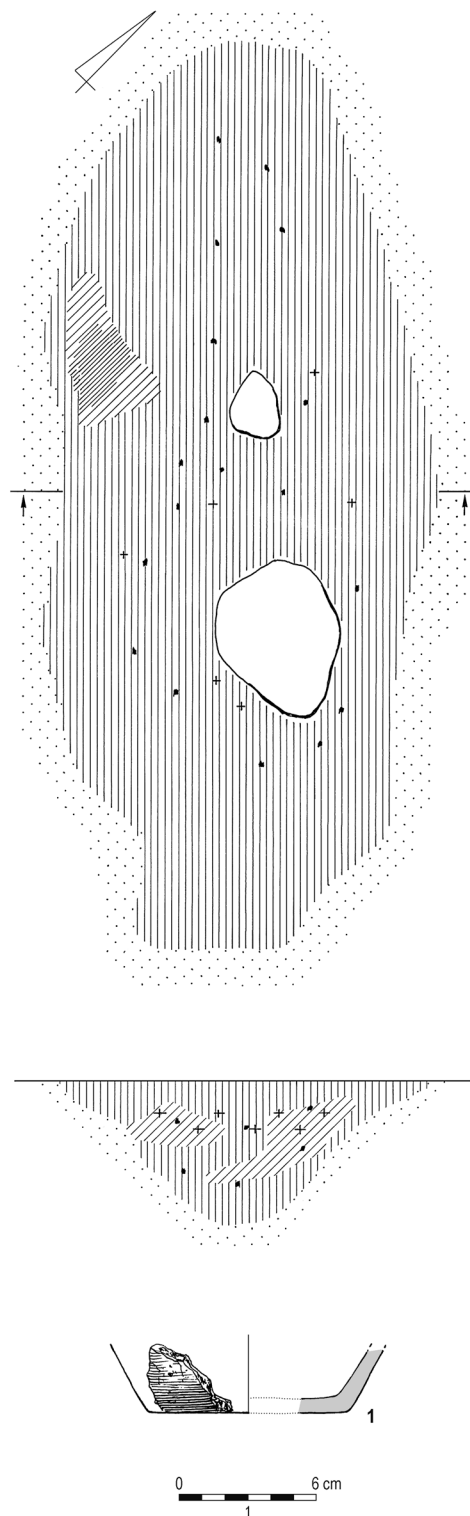
Fig. 6. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 7, 8, 9, 10, and 11. 7:1 – bronze; 11:1 – iron; 7:2–3, 9:1, 11:2 – clay.

Drawing: B. Karch (7:1), W. Gawrysiak (all others)

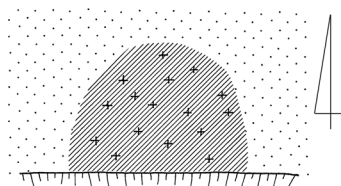
Grób 12

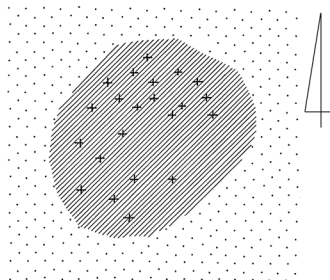
Grób 15

Grób 13

Grób 14

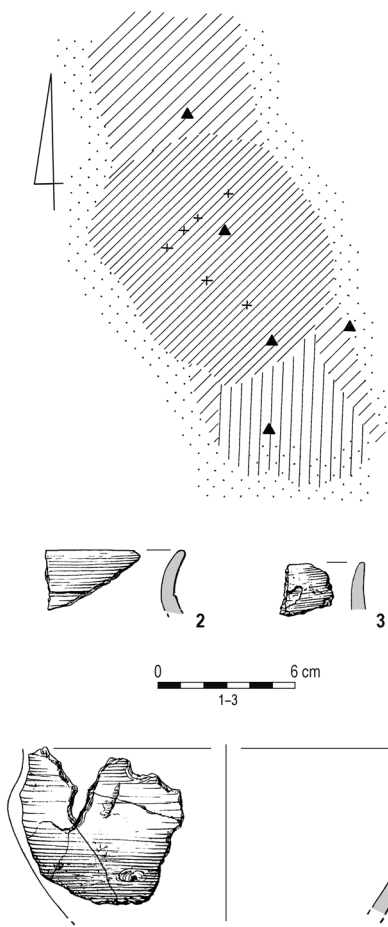
Ryc. 7. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 12, 13, 14 i 15. 12:1 – żelazo; 12:2–4, 15:1 – glina.

Rys.: W. Gawrysiak

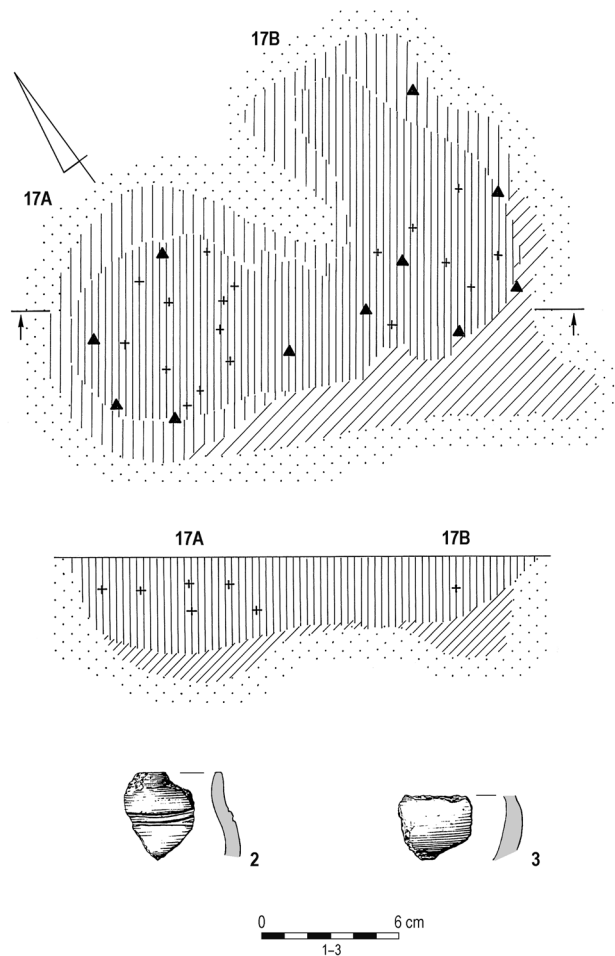
Fig. 7. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 12, 13, 14, and 15. 12:1 – iron; 12:2–4, 15:1 – clay.

Drawing: W. Gawrysiak

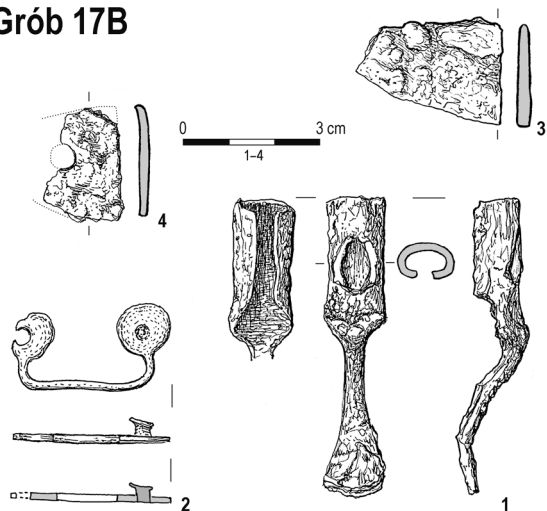
Grób 16

Groby 17A-B

Grób 17B

Ryc. 8. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 16, 17A i 17B. 17B:1-4 – żelazo; 16:1-3, 17A-B:1-3 – glina.

Rys.: B. Karch (17A:2), W. Gawrysiak (pozostałe)

Fig. 8. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 16, 17A, and 17B. 17B:1-4 – iron; 16:1-3, 17A-B:1-3 – clay.

Drawing: B. Karch (17A:2), W. Gawrysiak (all others)

stropową. Ciemnobrązowe wypełnisko zawierało fragmenty ceramiki i ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Ułamki ceramiki¹⁵.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 17B (Ryc. 8)

Jamowy, zniszczony. Mocno naruszona jama grobowa znajdowała się w SE części zaciemnienia. Od NW łączyła się z zarysem grobu 17A. W profilu rysowała się jako niecka o miąższości 30 cm, z rozciągniętą częścią stropową. Wypełnisko o ciemnobrązowej barwie zawierało kabłączek do pasa, dłuto, dwa ułamki żelaza oraz fragmenty ceramiki i ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Mocno skorodowane dłuto żelazne. Koniec ułamany. Dług. 6,6 cm. 2. Żelazny kabłączek do pasa. Szer. 3 cm, średn. tarczki 1,2 cm. 3. Fragment przedmiotu żelaznego. Szer. 2,5 cm. 4. Fragment blaszki żelaznej. Szer. 2,2 cm. 5. Ułamki ceramiki¹⁶.

Datowanie: fazy B₂–B₂/C₁.

Strop grobów 18A i 18B (Ryc. 9)

Na głębokości ok. 30 cm uchwycono rozległe zaciemnienie o ósemkowatym zarysie i wymiarach 135×95 cm. Na powierzchni jego S części występowały liczne ułamki ceramiki i przepalonych kości, natomiast część N była zniszczona przez czworokątny wkop współczesny. Po analizie profili wyróżniono tu dwa obiekty: groby 18A i 18B. Materiału ceramicznego i kostnego nie udało się rozdzielić, ponieważ został on zidentyfikowany jako jeden grób 18.

Inwentarz: 1. Fragmenty misy typu IIA. Powierzchnia gładka, zdobiona głęboko rytą linią, szara. Średn. wylewu 25 cm, brzuśca ok. 26 cm. 2. Fragmenty naczynia z uchem wielootworowym. Powierzchnia gładka, szarobrazowa. 3. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, szara, zdobiona rytym motywem jodełki.

Analiza antropologiczna: 1. *Mężczyzna* (?), *adultus*; 2. *Infans* (?).

Grób 18A (Ryc. 9)

Jamowy. Obiekt znajdował się w N części zaciemnienia. Część stropowa jamy grobowej była całkowicie zniszczona przez wkop współczesny, natomiast poniżej rysowała się jako owal o wymiarach 65×55 cm, zorientowany po osi N-S. W profilu miała kształt workowaty i miąższość 35 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało sprzączkę, fragmenty ceramiki i ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Sprzączka żelazna ze skuwką. Typ G3. Rama i skuwka uszkodzone. Dług. 3,6 cm, szer. 3,6 cm.

Datowanie: fazy B_{2b}–B₂/C₁.

Grób 18B (Ryc. 9)

Jamowy, zniszczony. Obiekt znajdował się w S części zaciemnienia i rysował się jako okrąg o średnicy ok. 1 m, w części

N zniszczony przez współczesny wkop. W profilu jama grobu wyróżniała się jako warstwa ciemnej ziemi o nierównym dnie, miąższości ok. 10 cm. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie, z plamami spalenizny, zawierało wisiołek, fragmenty ceramiki oraz ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Brązowy wisiołek ósemkowaty typu A. Uszko płaskie. Górna część zdobiona dookólnymi płytkami bruzdami. Dług. 2,3 cm.

Datowanie: faza B_{2b}–B₂/C₁.

Grób 19 (Ryc. 9)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 55×40 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało fragmenty ceramiki oraz skupisko przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, szara. 2. Fragmenty misy. Powierzchnia gładka, szarobrazowa.

Analiza antropologiczna: *dorosły*, *adultus* (20–30 lat).

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 20 (Ryc. 9)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono nieregularny zarys spągu jamy grobowej o wymiarach 85×45 cm. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie zawierało fragmenty ceramiki oraz skupisko przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Drobne niecharakterystyczne ułamki ceramiki.

Analiza antropologiczna: *infans II–iuvenis*.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 21 (Ryc. 9)

Jamowy. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 85×75 cm, zorientowanej wzdłuż osi NE-SW. W profilu jama rysowała się jako niecka o miąższości 25 cm. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie zawierało szpilę, ułamki ceramiki oraz liczne przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: 1. Szpila brązowa typu *Szwajcaria*. Dług. 12,6 cm. 2. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, wtórnie przepalona, szarozółta. Średn. dna 12 cm.

Analiza antropologiczna: 1. *Mężczyzna*, *późny adultus–maturus* (25–35 lat); 2. *Kobieta* (?), *późny iuvenis*.

Datowanie: faza B₂/C₁–C_{1a}.

Grób 22 (Ryc. 10)

Zniszczony. Na głębokości ok. 25 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 75×65 cm, zorientowanej wzdłuż osi N-S. W profilu jama rysowała się jako płytka niecka o miąższości zaledwie 7 cm. Wypełnisko o szarej barwie zawierało przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: *adultus–maturus* (tzn. powyżej *iuvenis*).

Datowanie: nieokreślone.

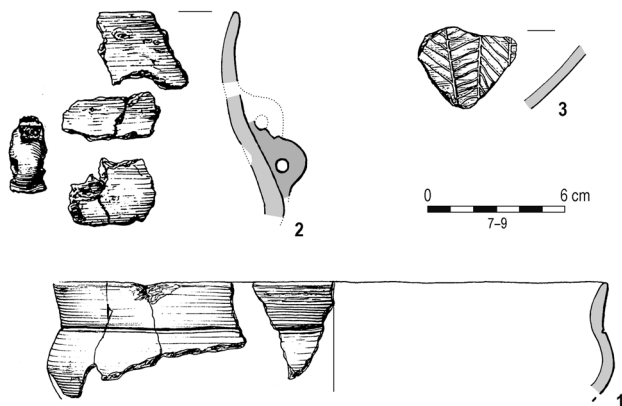
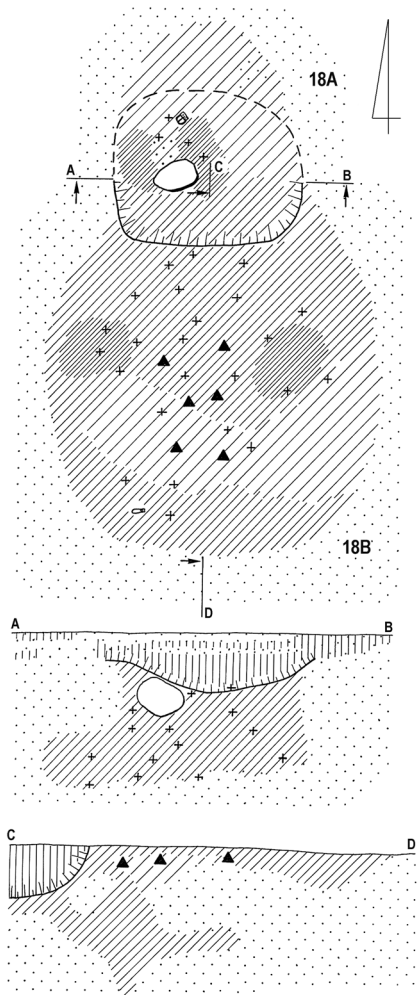
Grób 23 (Ryc. 10)

Jamowy, zniszczony. Na głębokości ok. 25 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 80×70 cm, zorientowanej po osi NW-SE. W profilu jama rysowała się jako niecka

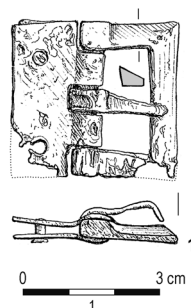
¹⁵ Fragmenty ceramiki z tego zespołu zaznaczone są na planie i znajdują się w zbiorze ułamków ze stropu grobów 17A i 17B.

¹⁶ Zob. przyp. 15.

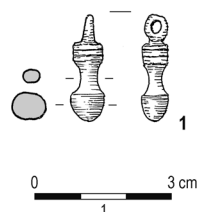
Groby 18A-B

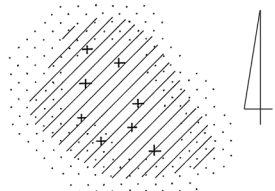
Grób 18A

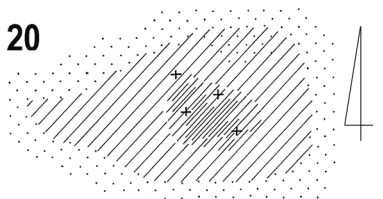
Grób 18B

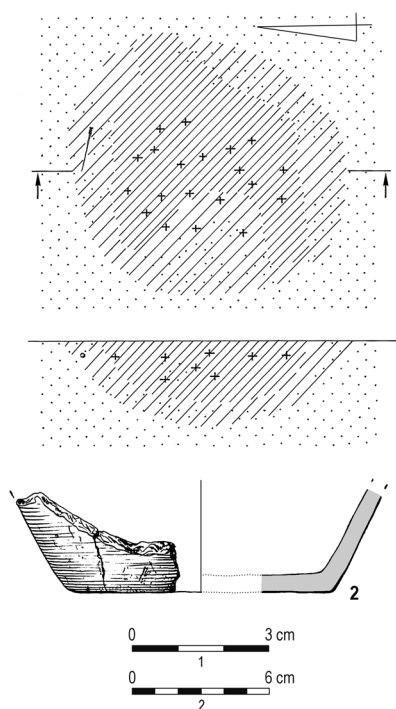
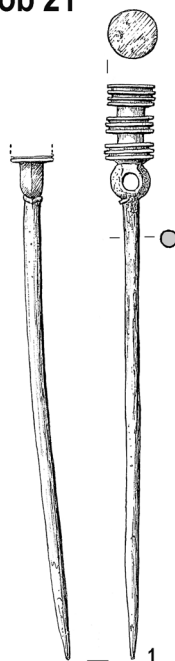
Grób 19

Grób 20

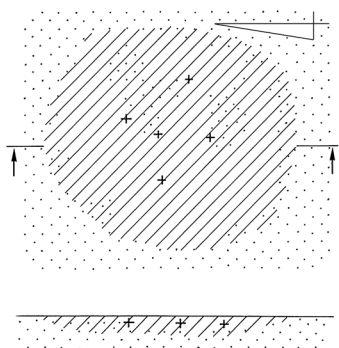
Grób 21

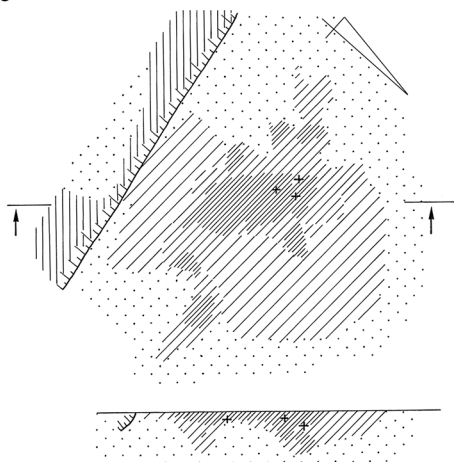
Ryc. 9. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 18A, 18B, 19, 20 i 21. 18B:1, 21:1 – brąz; 18A:1 – żelazo; 18A-B:1-3, 21:2 – glina. Rys.: B. Karch (18B:1), W. Gawrysiak (pozostałe)

Fig. 9. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 18A, 18B, 19, 20, and 21. 18B:1, 21:1 – bronze; 18A:1 – iron; 18A-B:1-3, 21:2 – clay. Drawing: B. Karch (18B:1), W. Gawrysiak (all others)

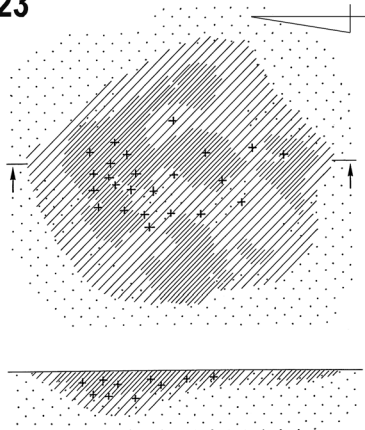
Grób 22

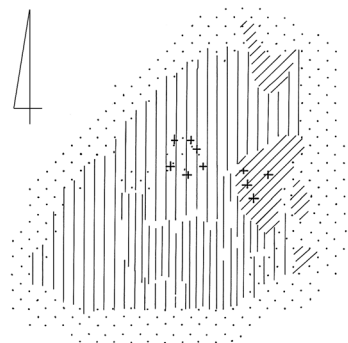
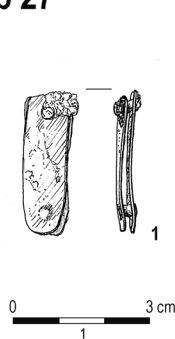
Grób 26

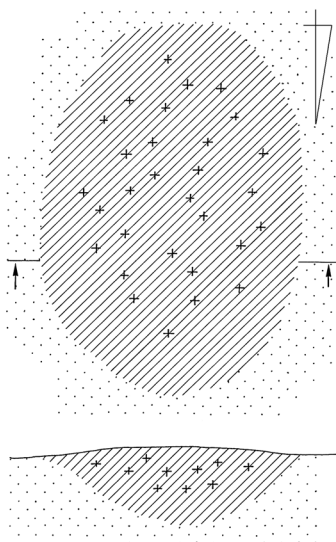
Grób 23

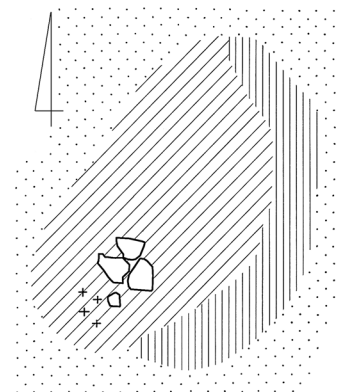
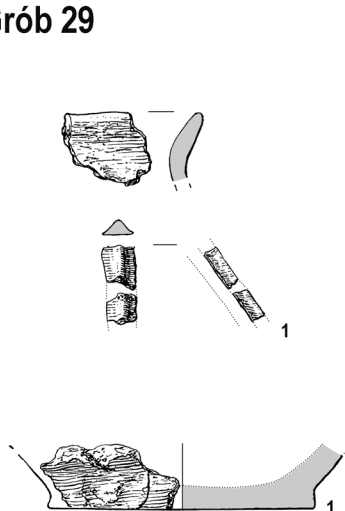
Grób 27

Grób 24

Grób 29

Ryc. 10. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 22, 23, 24, 26, 27 i 29. 27:1 – brąz i żelazo; 29:1 – glina.

Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 10. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 22, 23, 24, 26, 27, and 29. 27:1 – bronze i iron; 29:1 – clay.

Drawing: W. Gawrysiak

z przegłębieniem do 13 cm w części N. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie zawierało, w części N, przepalone kości ludzkie w skupisku.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: 1. *Kobieta, adultus-wczesny maturus*; 2. *Wczesny infans i (0–1 rok)*.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 24 (Ryc. 10)

Jamowy. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 110×75 cm, zorientowanej wzdłuż osi N-S. W profilu rysowała się jako niecka o ukośnych ściankach i miąższości 25 cm. Wypełnisko o czarnej barwie zawierało przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: 1. Drobne niecharakterystyczne ułamki ceramiki.

Analiza antropologiczna: *infans II (9–10 lat)*.

Datowanie: okres wpływów rzymskich.

Grób 25 (Ryc. 11)

Jamowy. Na głębokości ok. 30–35 cm uchwycono nieregularny zarys jamy grobowej o wymiarach 120×130 cm. W profilu rysowała się jako niecka o pionowych ściankach, miąższości 25 cm. Wypełnisko, o barwie brązowej w centrum i czarnej przy krawędziach, zawierało fragment bransolety, kółko i okucia z taśmy, fragmenty odwróconej do góry dnem misy, ułamki ceramiki oraz przepalone kości ludzkie, rozproszone i w niewielkim skupisku w części w jamy.

Inwentarz: 1. Fragment bransolety z wąskiej taśmy brązowej. Długość 3,5 cm. 2. Fragment płaskiego okucia żelaznego. Na brzegach dwa zachowane nity o płaskich główkach i otwór po trzecim. Długość 4,3 cm, szer. 2,9 cm. 3. Fragment okucia żelaznego. Długość 3,5 cm, szer. 1,8 cm. 4. Fragment kółka żelaznego z przywartym do niego ułamkiem taśmy. Długość 2,5 cm. 5. Fragment okucia żelaznego. Jeden koniec zagięty. Długość 3,5 cm, szer. 1,4 cm. 6. Fragmenty misy typu IIA, wariant c. Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, szarobrązowa. Średn. wylewu 21 cm, brzośca 24 cm. 7. Fragmenty naczynia typu I, z pionową listwą plastyczną. Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, szarobrązowa. Średn. wylewu 22,6 cm. 8. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Średn. wylewu 12 cm.

Analiza antropologiczna: *mężczyzna, dorosły*.

Datowanie: faza C_{1b}–C₂.

BADANIA M. KACZYŃSKIEGO (1972)

Grób 26 (Ryc. 10)

Jamowy, zniszczony. Na głębokości ok. 25–30 cm uchwycono kolisty zarys jamy grobowej o średnicy ok. 60 cm, rozmyty od strony S. W profilu rysowała się jako niecka o nieregularnym dnie z przemyciami w głąb calca do głębokości 12 cm. Wypełnisko o barwie szaro-czarnej zawierało ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: *powyżej infans I*.

Datowanie: nieokreślone.

Grób 27 (Ryc. 10)

Zniszczony. Na głębokości ok. 25–30 cm uchwycono nieregularny zarys mocno rozciągniętej jamy grobowej o wymiarach 60×90 cm, zorientowanej wzdłuż osi NE-SW. W profilu rysowała się jako warstewka brązowo-czarnej ziemi o miąższości zaledwie 3–4 cm, z okuciem pasa i uławkami przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Prostokątne okucie pasa złożone z dwóch blaszek połączonych nitami. Blaszka górna z brązu, dolna i nity z żelaza. Długość 3,2 cm, szer. 0,9 cm.

Analiza antropologiczna: *kobieta (?)*, *maturus wczesny do środkowego (30–45 lat)*.

Datowanie: faza B_{2b}–C₂.

Strop grobów 28A i 28B (Ryc. 12, 13)

Na głębokości ok. 30 cm uchwycono rozległe kolistie zaciemnienie o średnicy 200 cm. W jego SE części występowały liczne ułamki ceramiki i przepalonych kości ludzkich. Ponadto znaleziono tu również fragmenty naszyjnika oraz zawieszki. Niżej uchwycono czytelne zarysy dwóch jam grobowych, oznaczonych numerami 28A i 28B. Fragmentów ceramiki i materiału kostnego ze stropu obiektów nie udało się rozdzielić.

Inwentarz: 1. Trzy fragmenty naszyjnika brązowego. Jeden koniec kulisty, z uławką występową, drugi z kulistym zgrubieniem i uszkodzoną, płaską blaszką zapięcia, zdobioną kolistymi gniazdami niebieskiej emalii. Długość 4,8, 4,1 i 3 cm, średn. drutu 0,4 cm. 2. Wisiorzek ósemkowy z brązu typu B. Górna część wypukła zdobiona poziomymi płytko rytymi liniami, dolna płaska, wydrążona. Długość 2,9 cm. 3. Fragmenty naczynia typu III. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu 23,5 cm, brzośca ok. 28 cm, dna ok. 14 cm. 4. Fragmenty misy typu IIA. Powierzchnia gładka, ciemnobrązowa. Średn. wylewu 24 cm, brzośca ok. 26 cm. 5. Fragmenty naczynia. Powierzchnia starta, zdobiona płytko rytym ornamentem kratki, szaropomarańczowa. Liczna domieszka średnioziarnistego białego tłucznia. Średn. dna 10 cm. 6. Fragmenty naczynia. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. dna ok. 10 cm. 7. Fragmenty cienkościennego naczynia. Powierzchnia gładka, ciemnobrązowa. Średn. brzośca ok. 10 cm. 8. Fragment naczynia zaopatrzonego w plastyczny guzek. Powierzchnia gładka, czarna. 9. Drobne niecharakterystyczne ułamki ceramiki.

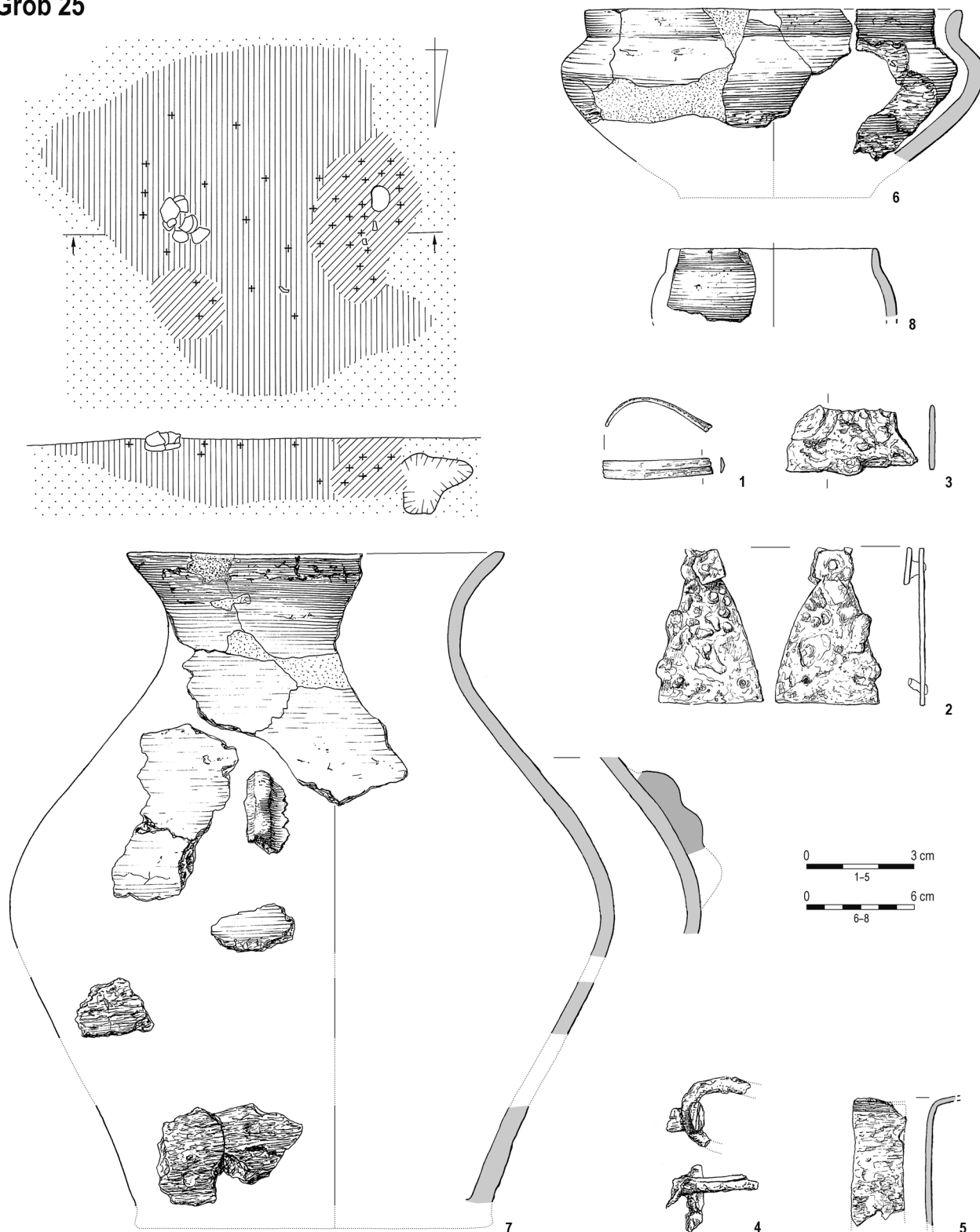
Analiza antropologiczna: *maturus*.

Grób 28A (Ryc. 13)

Jamowy, zniszczony. Zlokalizowany w SE części zaciemnienia, zniszczony kolistym wkopem współczesnym z kamieniami na obrzeżu. Na głębokości ok. 45 cm jama grobu rysowała się jako owal o wymiarach 105×90 cm, zorientowany wzdłuż osi NW-SE. W profilu miała kształt niecki o nierównym dnie i miąższości 25 cm. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie zawierało małą przystawkę glinianą, fragmenty ceramiki oraz ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Miniaturowe naczynko gliniane typu V. Powierzchnia gładka, szarobrązowa. Średn. wylewu 4,8 cm, brzośca 6,7 cm, dna 3,5 cm. Wys. 6,8 cm. 2. Drobne niecharakterystyczne ułamki ceramiki.

Grób 25

Ryc. 11. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Grób 25. 25:1 – brąz; 25:2–5 – żelazo; 25:6–8 – glina.

Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 11. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Grave 25. 25:1 – bronze; 25:2–5 – iron; 25:6–8 – clay.

Drawing: W. Gawrysiak

Analiza antropologiczna: *adultus* (25–30 lat).

Datowanie: późny okres wpływów rzymskich.

Grób 28B (Ryc. 13)

Jamowy. Zlokalizowany w SW części zaciemnienia. Na głębokości ok. 45 cm jama grobu rysowała się jako owal o wymiarach 95×80 cm, zorientowany wzdłuż osi NE-SW; zniszczona współczesnym wkopem. Na głębokości ok. 75–80 cm miała kształt prostokątny o wymiarach 60×50 cm i obstawę z pięciu dużych kamieni. W profilu jama miała kształt nieckowaty o miąższości 10 cm. Wypełnisko o szarej barwie zawierało w stropie zawieszkę, nieco niżej sprzączkę, grudkę brązu, przęślik i fragment noża oraz, na dnie, fragment szydła (pierwotnie ze szczątkami oprawki drewnianej). Ponadto w całym wypełnisku występowały fragmenty ceramiki oraz ułamki przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Wisiorek ósemkowaty z brązu typu B. Górna część wypukła zdobiona poziomymi, płytko rytymi liniami, dolna płaska, wydrążona. Długość. 2,9 cm. 2. Fragmenty ramy i skuwka sprzączki żelaznej. Grupa G. 3. Dwustożkowy przęślik gliniany. Średn. 5,2 cm. 4. Fragment noża żelaznego. Ostrze ułamane, trzpień rękojeści wygięty w uszko. Długość. 5,5 cm. 5. Fragment szydła żelaznego o okrągłym przekroju. Długość. 4,2 cm. 6. Grudka stopionego brązu.

Analiza antropologiczna: *maturus* (35–45 lat).

Datowanie: późny okres wpływów rzymskich.

Grób 29 (Ryc. 10)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono niewielkie skupisko ułamków ceramiki i przepalonych kości ludzkich.

Inwentarz: 1. Fragmenty naczynia zdobionego listwą plastyczną, typu i (?). Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, czarna. Średn. dna ok. 12 cm.

Analiza antropologiczna: *kości dwóch osób: 1. Mężczyzna, maturus wczesny do środkowego; 2. Powyżej infans II.*

Datowanie: późny okres wpływów rzymskich.

Grób 30 (Ryc. 14)

Zniszczony. Na głębokości ok. 35 cm uchwycono zarys mocno rozwleczonego dna jamy grobowej o wymiarach 120×80 cm, w części w zniszczonego przez wkop współczesny. W profilu rysowało się ono jako niecka o nierównym dnie i miąższości 7–10 cm. Wypełnisko o szarej barwie ze śladami spalenizny zawierało nit i sprzączkę, liczne ułamki ceramiki oraz przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: 1. Dwudzielna sprzączka żelazna ze skuwką. Typ G37. Szer. 7,3 cm. 2. Nit żelazny z czworokątną główką i podkładką. Wys. 0,8 cm, wym. główki 0,7×0,7 cm, podkładki 0,8×0,7 cm. 3. Fragment blaszki żelaznej. Długość. 2 cm. 4. Fragmenty naczynia typu I. Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, szarobrązowa. Średn. wylewu 17 cm, brzuśca ok. 30 cm, dna ok. 17 cm. 5. Fragmenty misy typu IIA, wariant b. Powierzchnia gładka, zdobiona płytko rytymi liniami pod wylewem i u dołu, szarobrązowa. Średn. wylewu 23 cm, brzuśca 24,5 cm. 6. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, złuszczone, jasnobrązowa. Średn. brzuśca 14 cm. 7. Fragment

dna naczynia. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. dna ok. 11 cm. 8. Drobne niecharakterystyczne ułamki ceramiki.

Analiza antropologiczna: 1. *Mężczyzna, maturus wczesny; 2. Infans II (?)*.

Datowanie: faza B₂/C₁–C_{1a}.

Grób 31 (Ryc. 15)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono owalny zarys jamy grobowej o wymiarach 20×25 cm, zorientowanej wzdłuż osi N-S. W profilu rysowała się jako niecka o nierównym dnie i miąższości 12 cm. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie zawierało drobne przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: *infans I.*

Datowanie: nieokreślone.

Grób 32 (Ryc. 14)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono nieregularny zarys jamy grobowej o wymiarach 60×50 cm. W profilu rysowała się jako warstewka ciemniejszej ziemi z przemyciami w głąb calca, miąższości 10 cm. Wypełnisko o szarej barwie zawierało drobne przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: *powyżej infans II.*

Datowanie: nieokreślone.

Grób 33 (Ryc. 15)

Zniszczony. Na głębokości ok. 30 cm uchwycono nieregularny zarys jamy grobowej o wymiarach 110×80 cm, zorientowanej wzdłuż osi NW-SE. W profilu rysowała się jako warstewka ciemniejszej ziemi z przemyciami w głąb calca, miąższości 12 cm. Wypełnisko o szaro-czarnej barwie zawierało pojedyncze ułamki ceramiki oraz drobne przepalone kości ludzkie.

Inwentarz: 1. Drobne niecharakterystyczne ułamki ceramiki.

Analiza antropologiczna: *powyżej infans II.*

Datowanie: nieokreślone.

Znaleziska luźne

Materiały przekazane do PMA w 1937 r. (01) (Ryc. 15/01):

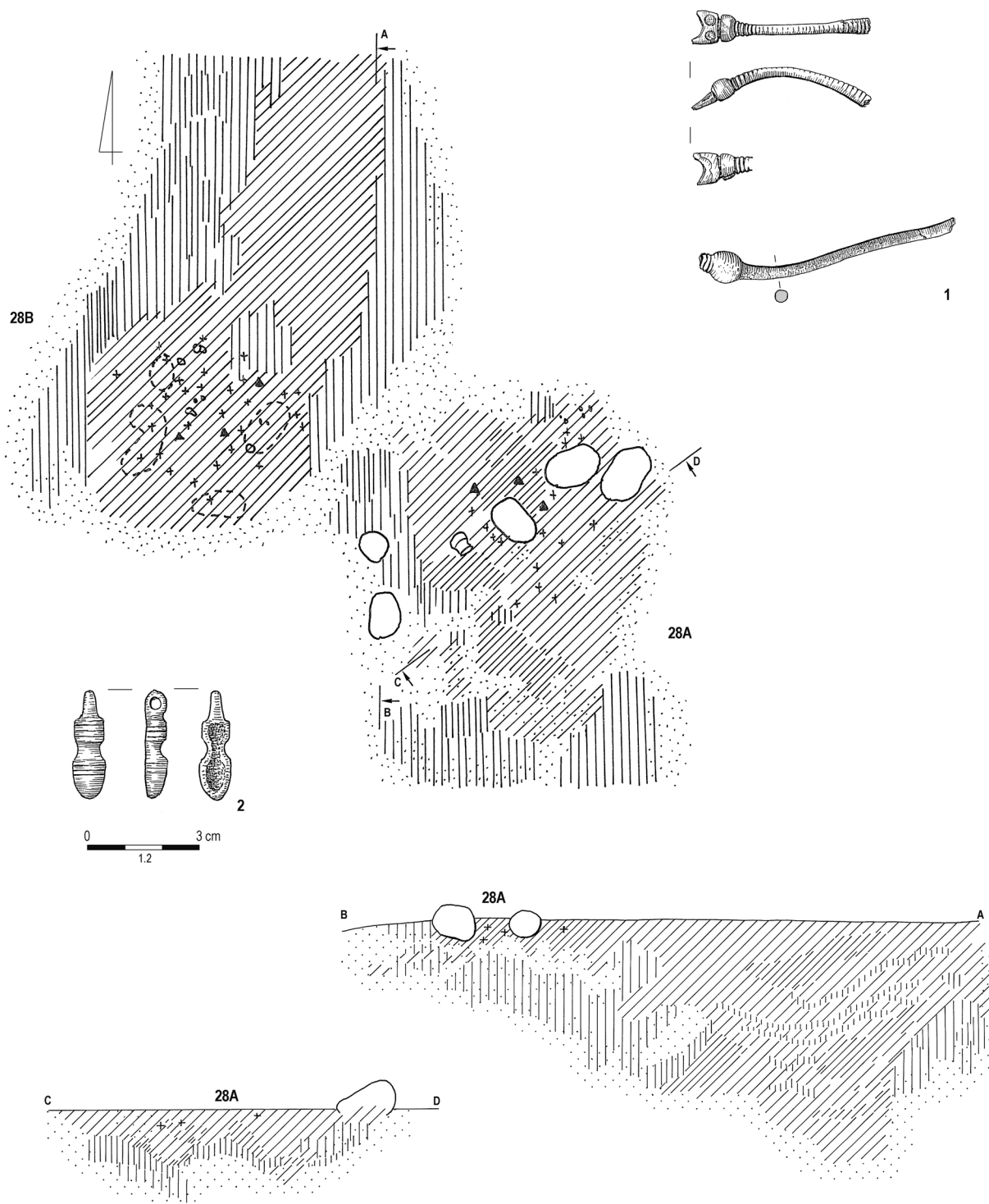
1. Czworokątny krzesak z piaskowca kwarcytowego. Barwa szaro-brązowa. Długość. 6,5 cm, szer. 5,4 cm, wys. 2,4 cm. 2. Prostopadłościenna ośelka z brązowo-czerwonego piaskowca. Długość. 7,8 cm, szer. 3,8 cm, wys. 2 cm. 3. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, zdobiona głęboko rytymi liniami, brązowa. Średn. brzuśca 18 cm.

Badania wykopaliskowe J. Marciniaka w 1937 roku (02) (Ryc. 15/02–16/02): 1. Żelazna siekierka tulejkowata. Długość. 10,8 cm.

2. Podłużny paciorek z ciemnozielonego szkła. Typ TM183. Długość. 4,5 cm. 3. Dziewięć beczułkowatych paciorków z białego, matowego szkła ze złotą wkładką. Typ TM387a¹⁷. Średn. 0,3–0,7 cm. 4. Podwójny paciorek z białego, matowego szkła ze złotą wkładką. Typ TM387b. Średn. 0,4 cm. 5. Dwa paciorki szklane barwy pomarańczowej. Typ TM10. Średn. 1,1 cm

¹⁷ Na siedmiu z nich widoczne są ślady wskazujące, że pierwotnie mogły być połączone w formy segmentowe typu 387b.

Groby 28A-B ➤

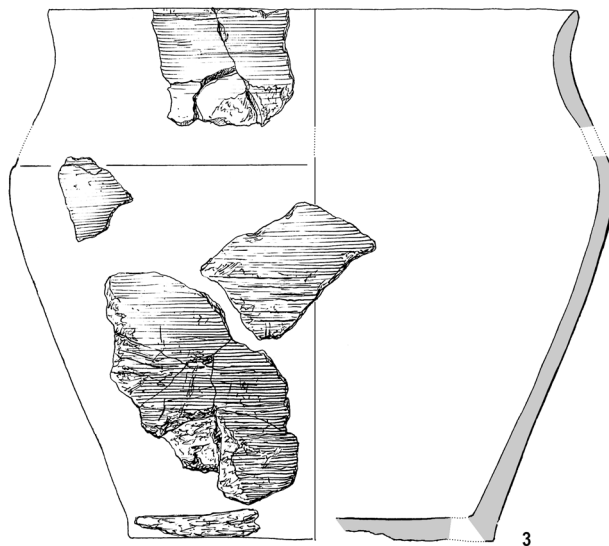
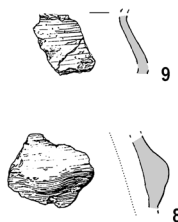
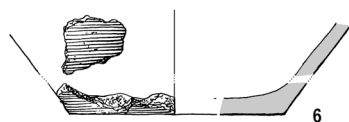
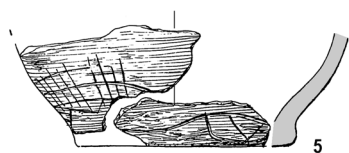
Ryc. 12. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 28A i 28B: 1 – brąz i emalia; 2 – brąz.

Rys.: B. Karch (2), W. Gawrysiak (pozostałe)

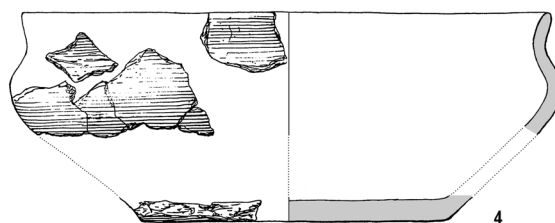
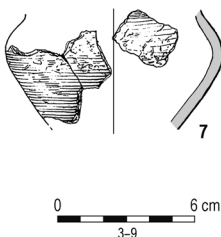
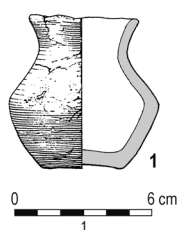
Fig. 12. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 28A and 28B: 1 – bronze i emalia; 2 – bronze.

Drawing: B. Karch (2), W. Gawrysiak (all others)

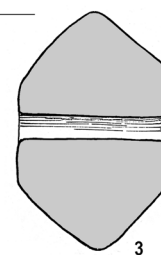
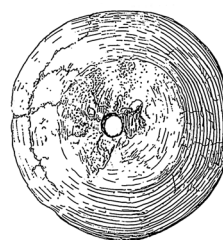
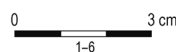
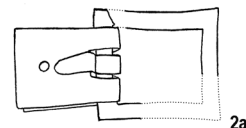
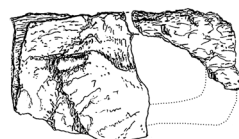
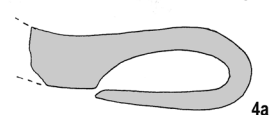
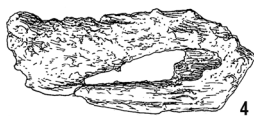
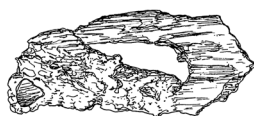
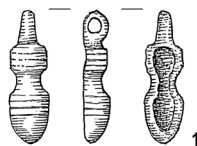
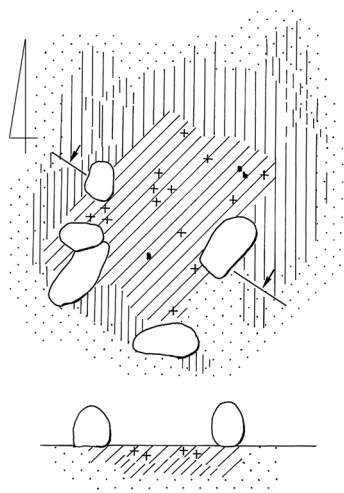
◀ Groby 28A-B

◀ Grób 28A

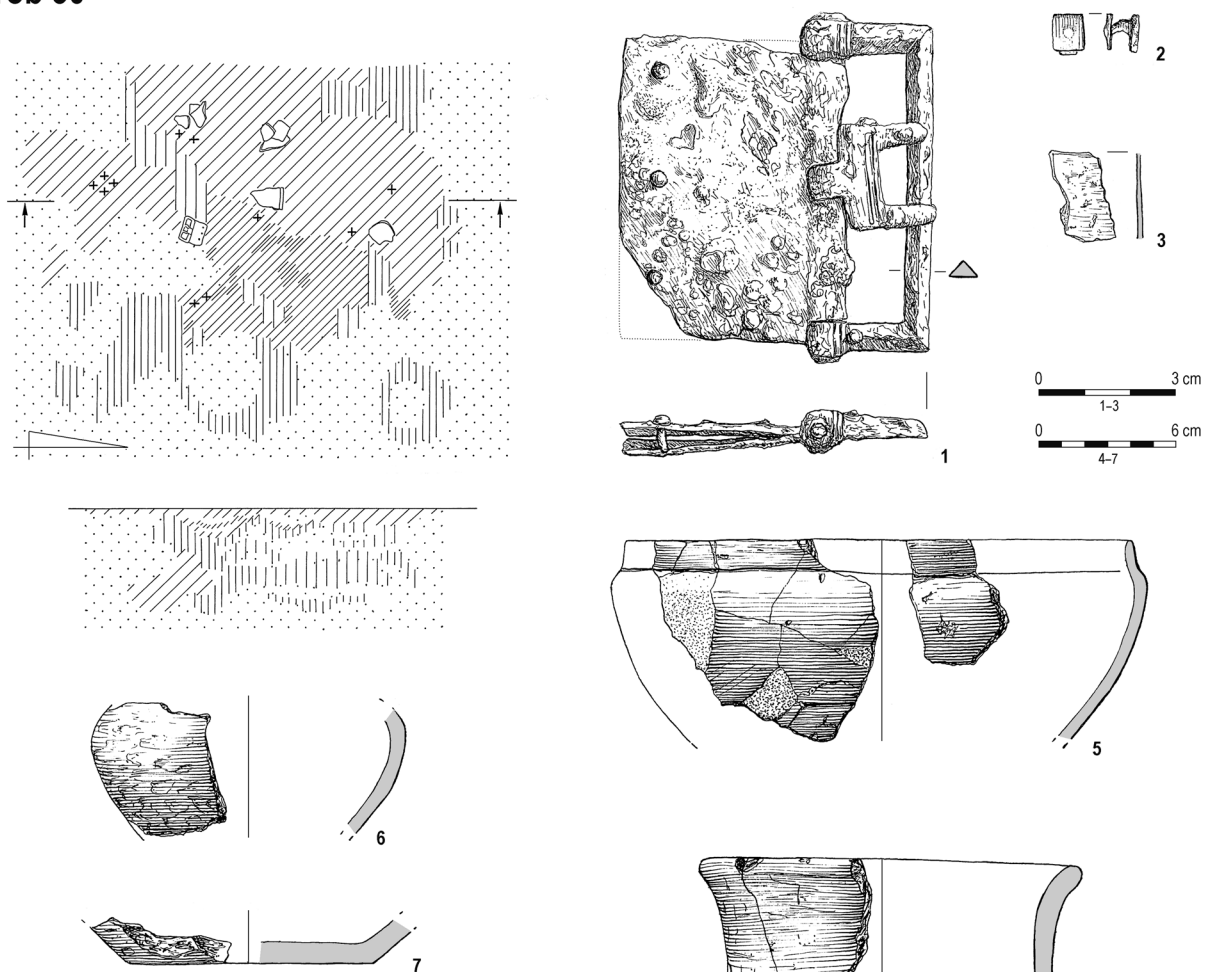

◀ Grób 28B

Ryc. 13. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 28A i 28B. 28:1.6 – brąz; 28B:2.4.5 – żelazo; 28AB:3–9, 28A:1, 28B:3 – glina. 28B:2a, 28B:4a – rekonstrukcje zabytków na podstawie zdjęć RTG. Rys.: W. Gawrysiak
Fig. 13. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 28A and 28B. 28:1.6 – bronze; 28B:2.4.5 – iron; 28AB:3–9, 28A:1, 28B:3 – clay. 28B:2a, 28B:4a – reconstruction based on X-ray photo. Drawing: W. Gawrysiak

Grób 30

Grób 32

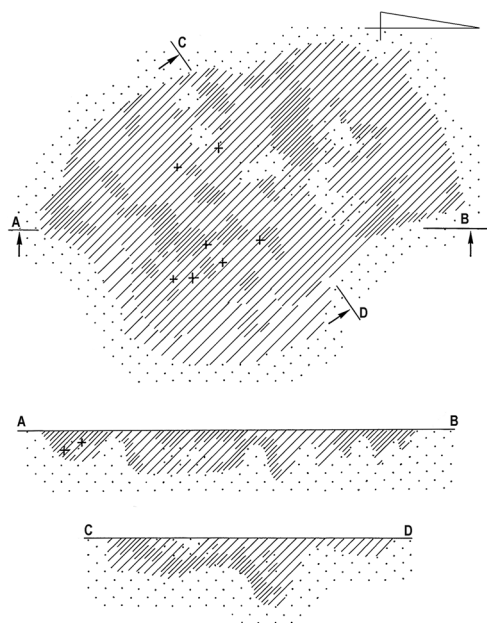
Ryc. 14. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 30 i 32. 30:1-3 – żelazo; 30:4-7 – glina.

Rys.: W. Gawrysiak

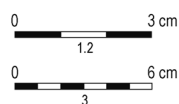
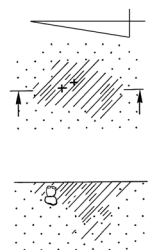
Fig. 14. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 30 and 32. 30:1-3 – iron; 30:4-7 – clay.

Drawing: W. Gawrysiak

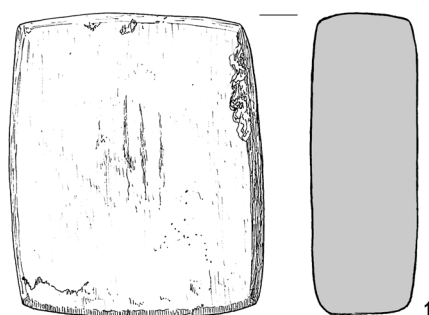
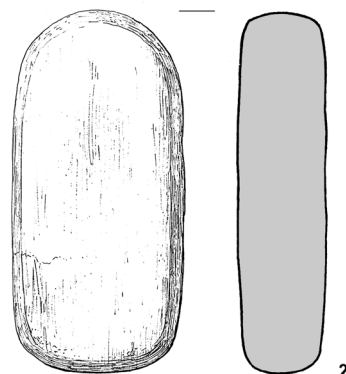
Grób 33

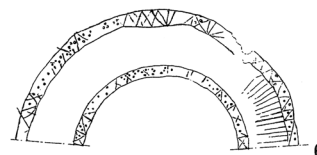
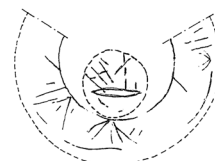
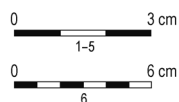
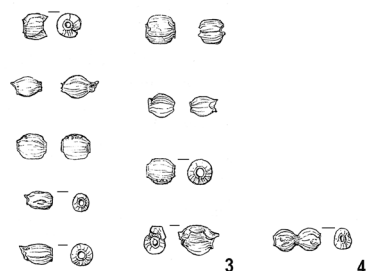
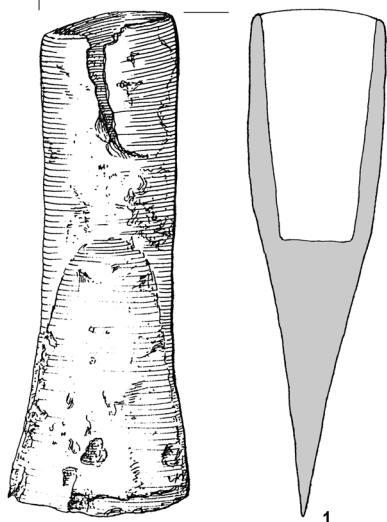
Grób 31

01

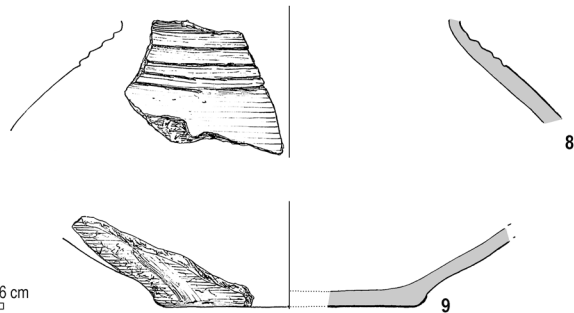
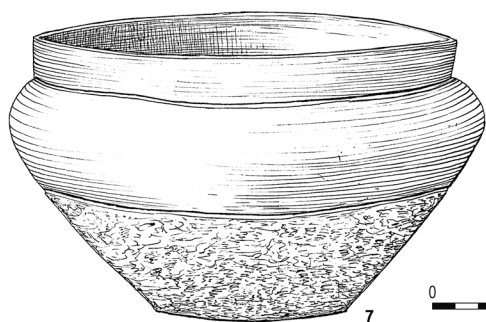

02

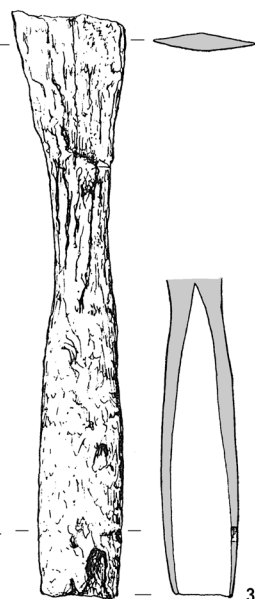
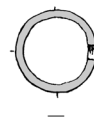
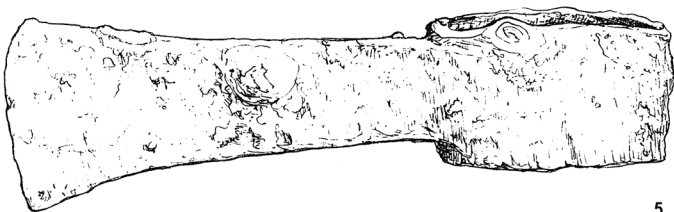
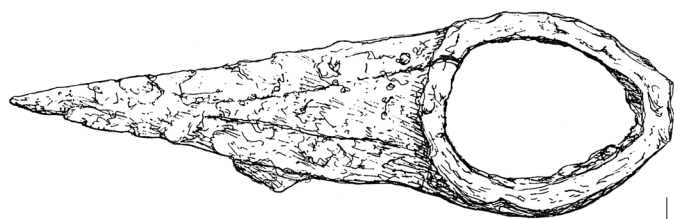
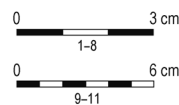
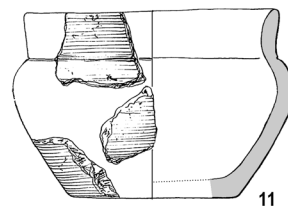
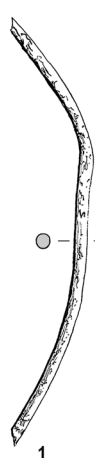
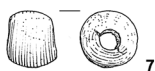
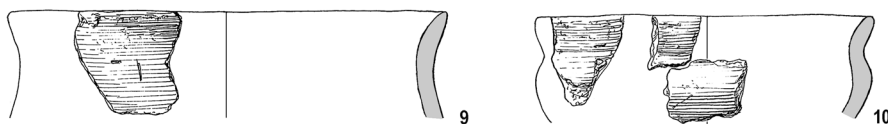

Ryc. 15. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Groby 31, 33 i znaleziska luźne. 01:1.2 – kamień; 02:1 – żelazo; 02:2-5 – szkło; 01:3, 02:6 – glina. Rys.: W. Gawrysiak
Fig. 15. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Graves 31, 33, and stray finds. 01:1.2 – stone; 02:1 – iron; 02:2-5 – glass; 01:3, 02:6 – clay. Drawing: W. Gawrysiak

◀02

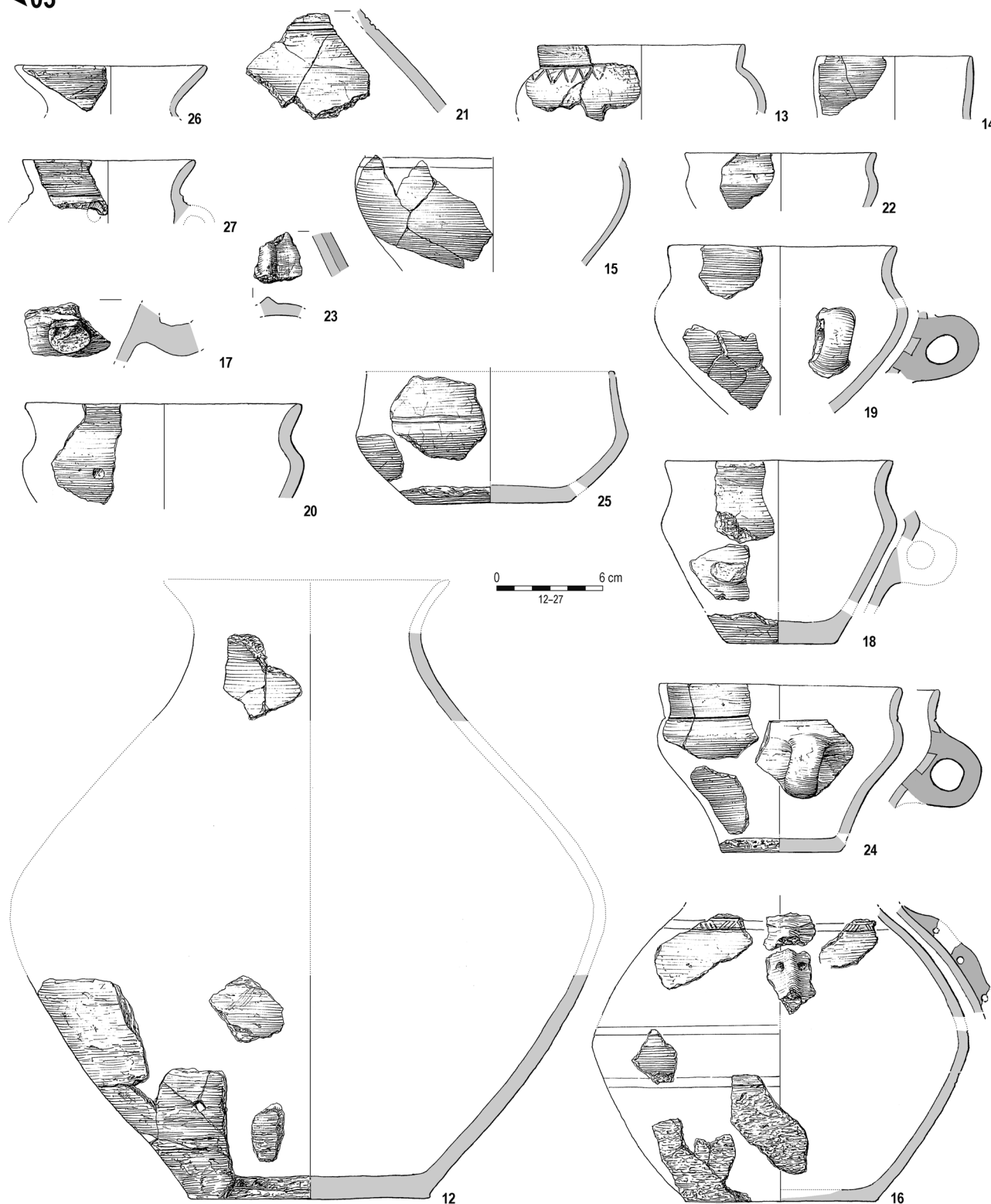
03▶

Ryc. 16. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Znaleźiska luźne. 03:1 – brąz; 03:2–5.8 – żelazo; 03:6.7 – szkło; 02:8.9, 03:9–11 – glina. Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 16. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Stray finds. 03:1 – bronze; 03:2–5.8 – iron; 03:6.7 – glass; 02:8.9, 03:9–11 – clay. Drawing: W. Gawrysiak

◀03

Ryc. 17. Bargłów Dworny, pow. augustowski, stan. 1. Znaleźiska luźne. Wszystko glina.

Rys.: W. Gawrysiak

Fig. 17. Bargłów Dworny, Augustów County, site 1. Stray finds. All clay.

Drawing: W. Gawrysiak

i 1 cm. 6. Naczynie miniaturowe typu V. Powierzchnia gładka, zdobiona delikatnie rytymi kreskami i wzorami trójkątów wypełnionych kropkami, szarobrazowa. Średn. wylewu 4,4 cm, dna 3 cm, wys. 6,3 cm. Uwaga: paciorki nr 3–5 znaleziono w naczynku nr 6¹⁸. 7. Misa gliniana typu IIA¹⁹. Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, zdobiona rytymi liniami. Średn. wylewu 18,5 cm, brzuśca ok 21 cm, dna 9 cm, wys. 11,5 cm. 8. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, zdobiona głęboko rytymi liniami, ciemnoszara. 9. Fragment dna naczynia. Powierzchnia chropowata, szarobrazowa. Średn. dna 11,5 cm. *Badania wykopaliskowe M. Kaczyńskiego w latach 1969 i 1972.* (03) (Ryc. 16/03–17/03): 1. Fragment kabłąka naszyjnika z drutu brązowego. Jeden koniec nadtopiony. Dług. ok. 10 cm. 2. Mały nóż żelazny. Koniec trzpienia ułamany, na ostrzu ślady miedzi. Dług. 8,9 cm. 3. Fragment grotu żelaznego. Liść ułamany. Dług. 13 cm. 4. Fragmenty silnie skorodowanego noża żelaznego. Dług. 8,7 cm. 5. Toporek żelazny. Dług. 14,7 cm. 6. Paciorek szklany barwy pomarańczowej. Typ TMI:10. Średn. 1,1 cm. 7. Paciorek szklany barwy zielonej Typ TMI:8. Średn. 1,3 cm. 8. Prostokątne, żelazne okucie pasa z dwoma nitami. Dług. 3 cm. 9. Fragment wylewu naczynia. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. 20 cm. 10. Fragmenty misy typu IIA. Powierzchnia gładka, szarobrazowa. Średn. wylewu 15 cm, brzuśca 15 cm. 11. Fragmenty naczynia typu V. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu 11,5 cm, brzuśca 12,5 cm, dna 7 cm. 12. Fragmenty naczynia typu I. Powierzchnia chropowata, brązowa. Średn. dna 14 cm. 13. Fragmenty małego naczynia. Powierzchnia gładka, zdobiona płytko rytą linią i zygzakiem,

brązowa. Średn. wylewu 12 cm, brzuśca 14,5 cm. 14. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu 9 cm. 15. Fragmenty misy typu IIA (?). Powierzchnia gładka, zdobiona płytko rytą linią, szara. Średn. brzuśca 16 cm. 16. Fragmenty naczynia zaopatrzonego w listwę plastyczną z otworami, typu I. Powierzchnia u góry gładka, u dołu chropowata, zdobiona pasem ukośnych, płytko rytymi liniami, szarobrazowa. Średn. dna 11 cm. 17. Fragment naczynia z uchem. Powierzchnia gładka, pomarańczowa. 18. Fragmenty naczynia ze szczątkowo zachowanym uchem. Powierzchnia gładka, wtórnie przepalona, pomarańczowa. Średn. wylewu 13,5 cm, brzuśca 14 cm, dna 7 cm. 19. Fragmenty naczynia z uchem. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu 13 cm. 20. Fragmenty misy. Powierzchnia gładka, brązowa. Średn. wylewu 16 cm, brzuśca 17 cm. 21. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, zdobiona głębokimi liniami rytymi, czarna. 22. Fragmenty misy. Powierzchnia gładka, szara. Średn. wylewu i brzuśca ok. 11 cm. 23. Fragment naczynia z listwą plastyczną. Powierzchnia gładka, szara. 24. Fragmenty naczynia z uchem. Powierzchnia gładka, zdobiona płytko rytą linią, jasnobrazowa. Średn. wylewu i brzuśca 14 cm, dna 10 cm. 25. Fragmenty misy. Powierzchnia gładka, pomarańczowa. Średn. brzuśca 16 cm, dna 9 cm. 26. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, szarobrazowa. Średn. wylewu 11,5 cm. 27. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, zdobiona głęboko rytymi liniami, brązowa. Średn. wylewu 10 cm. 28. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, szara. Średn. dna 13 cm. 29. Fragment naczynia. Powierzchnia gładka, szara. Średn. wylewu 12 cm.

ANALIZA MATERIAŁÓW

OZDOBY I ELEMENTY STROJU

Jednym z najbardziej znanych zabytków z Bargłowa Dwornego jest znaleziona w grobie 4A **zapinka** podkowiasta zdobiona czerwoną emalią (4A:1)²⁰. Najnowsze badania wykazały, że została ona wykonana z mosiądzu z niewielką domieszką cyny i ołowiu, techniką jednoczęściowego odlewu²¹. Reprezentuje ona typ II według A. Jabłońskiej²², charakteryzujący się trójkątnym w przekroju kabłąkiem i umieszczonym na nim czworokątnym gniazdem emalii. Zapinki tego typu mają charakter interregionalny i występują w szerokim pasie od Estonii po Mazury i Suwalszczyznę, a także w dorzeczu górnej Oki i środkowego Dniepru. Na obszarach bałtyjskich uznawane są one za wyznaczniki fazy B₂/C₁–C_{1a}²³.

Drugą zapinką znaną z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym jest egzemplarz pochodzący z grobu 7 (7:1). Ma on konstrukcję zawiaskową, z żelazną ośką zamkniętą w tulei z charakterystycznym występnym na końcu. Kabłąk jest esowaty, półkolisty, od strony wewnętrznej wydrążony. Jest on zaopatrzony w dwa zdobione grzebyki – na główce nacinanymi żeberkami, a w części środkowej płytko rytym ornamentem kratki. Nóżka jest uszkodzona i nadtopiona. Opisane cechy pozwalają zaliczyć ten egzemplarz do grupy zapinek trójgrzebykowych tzw. odmiany mazurskiej. Fibule tej odmiany rozwinęły się z typów A.88–93 i stanowią zespół bardzo zróżnicowany typologicznie. Występują one głównie na Pojezierzu Mazurskim i Półwyspie Sambijskim²⁴, sporadycznie zaś na terenach sąsiednich²⁵. W dotychczasowej literatu-

¹⁸ J. MARCINIAK 1950, 66.

¹⁹ Naczynie nie zachowało się w zbiorach PMA i znane jest jedynie z publikacji (J. MARCINIAK 1937, 65, tabl. 22:2).

²⁰ Zapinka była wielokrotnie przywoływana w literaturze przedmiotu. Ostatnio zob. np. A. BITNER-WRÓBLEWSKA, T. STAWIARSKA 2009, ryc. 1:a; A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2010, ryc. 20:2.

²¹ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, T. STAWIARSKA 2009, 334.

²² A. JABŁOŃSKA 1992, 125.

²³ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, T. STAWIARSKA 2009, 305.

²⁴ W. NOWAKOWSKI 1998, 51.

²⁵ Zapinki trójgrzebykowe odmiany mazurskiej wystąpiły np. na suwalskim cmentarzysku w Żywej Wodzie, pow. suwalski, kh. 15 grób 1 (W. ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1961, 206, tabl. X:2), w położonym nad środkową Pregolą stanowisku w Tel'manovo, raj. Černâhovsk (dawn. Althof, Kr. Insterburg), grób 40 (I. SZTER 2010, 215, ryc. 11:2a), oraz na cmentarzysku grupy dolnoniemieńskiej w Strazdai, raj. Klaipėda, grób 5 (L. TAMULYNAS 2004, 21–23, ryc. 8:2).

rze dość jednoznacznie zabytki te były datowane na fazy $B_2/C_1-C_{1a}^{26}$, jednakże opublikowane niedawno materiały archiwalne wskazują na możliwość ich dłuższego występowania²⁷. Wśród zapinek odmiany mazurskiej wyraźnie rysuje się podział na trzy warianty. Pierwszy tworzyłyby okazy z zamkniętą tuleją bez występu, drugi formy z tuleją przedłużoną w niewielki występ, trzeci zaś zapinki z wykształconą szeroką płytką, często zaopatrzoną w otworek. Okazy trzeciego wariantu mają też często nóżkę uformowaną łyczeczkowato, nie zaś jak egzemplarze dwóch pierwszych grup w stożek zwieńczony guzkiem. Przedstawiony podział ma, jak się wydaje, również walor chronologiczny. Zapinki pierwszego wariantu występują bowiem z zabytkami typowymi dla schyłku wczesnego okresu rzymskiego²⁸, drugiego z wczesnymi fibulami z podwiniętą nóżką²⁹, trzeciego zaś z zabytkami charakterystycznymi dla rozwiniętego stylu późnorzymskiego³⁰, co pozwala datować je odpowiednio na fazę B_2/C_1 , stadium C_{1a} i fazy $C_{1b}-C_2$. Egzemplarz z grobu 7 z Bargłowa Dwornego, należący do grupy drugiej, możemy zatem umieścić w ramach stadium C_{1a} .

Jedyną szpilę brązową znaleziono w grobie 21 (21:1). Ma ona lekko wygięty trzpień o okrągłym przekroju, zwieńczony płaską, dwustożkową główką z otworem, na końcu zaopatrzoną w walcowaty występ z wystającymi pierścieniami. Opisane cechy pozwalają zaliczyć omawiany egzemplarz do typu *Szwajcaria*³¹. Szczegółowego podziału szpil tego typu dokonała Anna Juga-Szymańska, umieszczając okaz z Bargłowa Dwornego w ramach wariantu II. Zabytki tego typu licznie występują w kulturze bogaczewskiej i sudowskiej i są datowane na fazy $B_2/C_1-C_{1a}^{32}$.

Ze stanowiska w Bargłowie Dwornym pochodzą trzy bransolety. Dwie z nich znaleziono w grobie 4A (4A:2.3),

fragment trzeciej pochodzi z grobu 25 (25:1). Dwa niemal identyczne okazy z grobu 4A wykonane są z grubej taśmy brązowej, zwężającej się na końcach. Kabłąki zdobione są grupami, poziomymi żeberkami pokrytymi nacięciami, natomiast zakończenia mają analogiczne ornamenty, ale w układzie pionowym. Reprezentują one bardzo popularny w kulturach bogaczewskiej i sudowskiej typ bransolet mankietowych.

Zabytki tego typu są bardzo zróżnicowane pod względem wielkości, kształtu i ornamentyki i nie zostały dotychczas w pełni opracowane. Występują one w obu wymienionych jednostkach kulturowych od fazy B_2/C_1 do fazy C_2^{33} . Analiza opublikowanych dotychczas materiałów wskazuje z jednej strony na brak związku pomiędzy szerokością bransolet a ich datowaniem³⁴, z drugiej zaś pozwala wyróżnić, ze względu na sposób zdobienia zakończeń, ich trzy podstawowe typy. Typ A reprezentują bransolety zdobione poziomymi żeberkami na kabłąku i pionowymi, biegnącymi od jednego brzegu do drugiego, na zakończeniach. W omawianej grupie zabytków występują zarówno egzemplarze wąskie o zwężających się końcach, jak i szerokie, o szerokich końcach. Bransolety mankietowe typu A znane są przede wszystkim z terenu Pojezierza Mazurskiego, sporadycznie jednak występują one również na obszarze zachodniej Suwalszczyzny. Towarzyszące im w zespołach grobowych zabytki, takie jak zapinki typów A.96 i A.129³⁵ oraz brązowa szpila typu K³⁶ i żelazne szpile typów A³⁷ i C.2³⁸ pozwalają datować bransolety mankietowe typu A w ramach fazy $B_2/C_1-C_{1a}^{39}$. Typ B reprezentują okazy podobne do poprzednich, ale zaopatrzone w dodatkowe zdobienia umieszczone pomiędzy pionowymi żeberkami, biegnącymi od jednego do drugiego brzegu zakończenia. Są to najczęściej ryte trójkąty lub krzyżyki z pojedynczych lub podwójnych linii, rzadziej wybijane punkty lub gęsto ryta kratka. Bransolety tego typu to na ogół okazy dość szerokie, o wachlarzowatych lub prostych zakończeniach. Podobnie jak formy typu A występują one głównie na Pojezierzu Mazurskim, rzadziej zaś notowane są na Suwalszczyźnie. W zespołach grobowych bransoletom typu B

²⁶ W. NOWAKOWSKI 1995, 49; P. SZYMAŃSKI 2005, 18.

²⁷ Np. grób 259 z cmentarzyska w Gąsiorze, pow. mrągowski, (dawn. *Jaskowska-See, Kr. Sensburg*), gdzie obok zapinki odmiany mazurskiej wystąpiła również sprzączka typu E12 z fazy C_{1b} (M. SCHMIEDEHELM 1990, 25, tabl. XIV:3; R. MADYDA-LEGUTKO 1987, 40–41).

²⁸ Z zapinkami A.137 w Prudach, raj. Gur'evsk (dawn. *Kadgiehen, Kr. Labiau*), grób 4 (Jankuhn Archiv), A.98 w Żywej Wodzie, kh 15, grób 2 (W. ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1961, 206–207, tabl. X:1) oraz ze sprzączką do pasa typu D17 w Jędrzychowie, pow. mrągowski, (dawn. *Heinrichsdorf, Kr. Sensburg*), grób 177 (Schmiedehelm Archiv 7:22b, poz. 114).

²⁹ Z zapinkami A.162 w dawn. *Greibau, Kr. Fischhausen*, grób 96 (JANKUHN ARCHIV) i A.167 w Babiętach, stan. I, pow. mrągowski, (dawn. *Babienten, Kr. Sensburg*), grób 312a (A. BITNER-WRÓBLEWSKA, A. RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ, T. NOWAKIEWICZ 2011, 104).

³⁰ Kosewo Stare, pow. mrągowski (dawn. *Alt Kossewen, Kr. Sensburg*), grób 69 (A. JUGA, M. Ots, P. SZYMAŃSKI 2003, 212), Jędrzychowo, grób 299 (M. SCHMIEDEHELM ARCHIV 7:20d, poz. 44), Tuchlin, pow. piski, grób (J. ANTONIEWICZ 1949, 86–87, tabl. XII:1.2).

³¹ W. NOWAKOWSKI 2007, 20–21.

³² A. JUGA-SZYMAŃSKA 2014, 93–96.

³³ W. NOWAKOWSKI 2007, 63; A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 56.

³⁴ Np. pochodzące z tej samej fazy bransolety z grobów 31 i 78 z Netty, pow. augustowski (A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 18, 25, tabl. XVII/31:3.4, XXXVII/78:4).

³⁵ *Szwajcaria*, pow. suwalski, kh. XX, grób 2 (J. JASKANIS 2013, 38–39, tabl. XXIX:1–3. XXX:7.8).

³⁶ Guty, pow. giżycki (dawn. *Gutten, Kr. Lötzen*), grób 30 (A. JUGA-SZYMAŃSKA 2007, 395, tabl. II:1).

³⁷ Przebród, pow. suwalski, grób 18 (M. KLEWEK 2017, 62, tabl. 15:7).

³⁸ Spychówko B, pow. szczycieński (dawn. *Klein Puppen, Kr. Ortelsburg*), grób 187 (M. SCHMIEDEHELM ARCHIV 7:13d; A. JUGA-SZYMAŃSKA 2014, 309).

³⁹ K. GODŁOWSKI 1974, 63; A. JUGA-SZYMAŃSKA 2014, 57–59, 80, 120. 217

towarzyszyły różne warianty zapinek typu A.167⁴⁰ oraz rozwinięte formy fibul odmiany mazurskiej⁴¹ i zapinek podkowiastych⁴², co pozwala umieścić je w starszej fazie okresu późnorzymskiego. Nieco odmienne stylistycznie od pozostałych są bransolety mankietowe zaliczone do typu C. Charakteryzują się one zakończeniami zdobionymi poziomymi żeberkami biegnącymi równoległe do brzegów, pomiędzy którymi umieszczone są żeberka pionowe. Bransolety tego typu występują głównie na obszarze południowej Suwalszczyzny, pojedyncze okazy znane są jednak również z Pojezierza Mazurskiego⁴³, południowo-zachodniej Litwy⁴⁴ oraz Półwyspu Sambijskiego⁴⁵. Zabytkom typu C towarzyszą najczęściej zapinki typów A.161–162⁴⁶ oraz A.167, o rozbudowanym zdobieniu nacinanym drutem⁴⁷, co pozwala datować je na fazę C₁ i początek fazy C₂.

Obie bransolety z grobu 4A z Bargłowa Dwornego możemy zaliczyć do wąskiej odmiany typu A; datowanie zespołu na fazy B₂/C₁–C_{1a} potwierdza towarzysząca im, analizowana wyżej, zapinka podkowiasta zdobiona emalią typu II⁴⁸.

Bransoleta pochodząca z grobu 25 zachowana jest fragmentarycznie. Jest to kawałek kabłąka z wąskiej taśmy brązowej o przekroju trójkątnym. Brak zakończeń oraz zdobień uniemożliwia bardziej szczegółowe określenie typu i chronologii omawianego zabytku. Bransolety o wąskich niezdobionych kabłąkach, podobnie zresztą jak okazy zdobione, występują bowiem w kulturze bogaczewskiej w schyłkowej fazie wczesnego i w późnym okresie wpływów rzymskich. Przykładem mogą tu być zabytki ze cmentarzysk w Tałtach, pow. mrągowski (dawn. *Talten, Kr. Sensburg*), z grobu 118⁴⁹, i w Paprotkach Kolonii, pow. giżycki, z grobu 42⁵⁰.

W warstwie stropowej grobów 28A i 28B znaleziono dwa przedmioty brązowe (28A-B:1). Pierwszy z nich to fragment wygiętego, okrągłego w przekroju drutu z ko-

listym zgrubieniem na końcu, drugi podobny, za zgrubieniem zaopatrzony w płaską, rozszerzającą się trójkątnie tarczkę; jest ona – niestety – ułamana, ale zachowały się na niej dwa koliste wgłębienia z śladami żółtej emalii. Opisane fragmenty wskazują, że są to zapewne elementy zakończeń naszyjnika, a niewielkie prostopadłe nacięcia na jednym z ułamków pozwalają przypuszczać, że chodzi tu o egzemplarze z końcami owiniętymi drutem. Formy tego typu są bardzo popularne w całej strefie południowych wybrzeży Bałtyku i są charakterystyczne dla późnego okresu wpływów rzymskich⁵¹. Niestety, podstawę typologicznego i chronologicznego podziału tej kategorii zabytków stanowi forma zakończenia naszyjnika, umożliwiającą zawężenie datowania. Uszkodzenie tych części w wypadku okazu z Bargłowa Dwornego utrudnia jego jednoznaczną identyfikację. Warto jednak zwrócić uwagę, że szeroki łuk wewnętrzny zachowanej w płycie części otworu, służącego do założenia haczyka, oraz jej wąskie boki wskazują, że pierwotnie miała ona kształt gruszkowaty. Naszyjniki o tak ukształtowanych zapięciach są na obszarze zachodniobałtyjskiego kręgu kulturowego znaleziskami wyjątkowymi. Możemy do nich zaliczyć m.in. srebrny naszyjnik z grobu 2 w kurhanie 14 z cmentarzyska w Szwajcarii, datowanego na fazy C_{1b}–C₂⁵². Jest on niemal identyczny z opracowanymi przez Marzenę Przybyłą naszyjnikami o gładkich kabłąkach i gruszkowatych zapięciach (wariant B) z terenów zachodniogermańskich⁵³. W omawianej grupie znajdują się zarówno okazy o gładkich kabłąkach jak i z końcami owiniętymi drutem. Znaleziska naszyjników z gruszkowatymi zapięciami są licznie rejestrowane na obszarze środkowych Niemiec, a pojedyncze egzemplarze występują również w północnej części tego kraju oraz w Czechach. Są one datowane na fazę C₂ późnego okresu wpływów rzymskich⁵⁴. Tak więc jest bardzo prawdopodobne, że inspiracją do powstania naszyjnika z Bargłowa Dwornego były właśnie zabytki z nadłabskiego kręgu kulturowego. Nie jest to jednak, jak się wydaje, import z tego obszaru, bowiem w omawianej grupie naszyjników egzemplarze ornamentowane zdarzają się bardzo rzadko i są to na ogół delikatnie wybijane wzory⁵⁵. Wgłębienia wypełnione emalią w naszyjniku z Bargłowa Dwornego byłyby zatem lokalnym dodatkiem do obcego wzorca. Przykładem podobnego pomysłu jest naszyjnik o gładkim kabłąku i gruszkowatym zapięciu wiązany z kulturą sarmacką, z Kishegyes na Nizinie Węgierskiej (dziś.

⁴⁰ Babięta, grób 312a (A. BITNER-WRÓBLEWSKA ET ALII 2011, 104), Netta, grób 31 (A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 18, tabl. XVII/31:1.2).

⁴¹ Jędrzychowo, grób 299 (M. SCHMIEDEHELM ARCHIV 7:20d, poz. 44), Tuchlin, grób (J. ANTONIEWICZ 1949, 86–87, tabl. XII:1.2).

⁴² Raczek, pow. suwalski, grób 1 (W. LA BAUME, W. GRONAU 1941, 59, ryc. 1:f).

⁴³ Miętkie, pow. szczeciński (dawn. *Mingfen, Kr. Ortelsburg*), znal. luźne (?) (A. BITNER-WRÓBLEWSKA ET ALII 2008, 362, tabl. CLXV).

⁴⁴ Pakrauglė, raj. Vilniaus (dawn. *Pokradlo, pow. wileńsko-trocki*), znal. luźne (H. CEHAŁ-HOŁUBOWICZOWA 1939, 47–49, ryc. 1, 2).

⁴⁵ Sirenevo, raj. Zelenogradsk (dawn. *Eisselbitten, Kr. Fischhausen*), grób 30 (W. NOWAKOWSKI 1996, 47, tabl. 86:8).

⁴⁶ Netta, grób 78 (A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 25, tabl. XXXVII:4).

⁴⁷ Czerwony Dwór, stan. 21, pow. olecki, grób 1 (P. SZYMAŃSKI, L. GODZIEBA 2006, 44, ryc. 2:5), Netta, grób 138a (A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 37, tabl. LXXI:1).

⁴⁸ A. JABŁOŃSKA 1992, 123–125.

⁴⁹ A. JUGA-SZYMAŃSKA 2004, 100, tabl. VII:12.

⁵⁰ Zbiory Muzeum Okręgowego w Suwałkach.

⁵¹ P. SZYMAŃSKI 2005, 41.

⁵² J. JASKANIS 2013, 87, tabl. CXLIII:1.

⁵³ M. PRZYBYŁA 2010, 595.

⁵⁴ M. PRZYBYŁA 2010, 595–597, ryc. 20.

⁵⁵ Np. złoty naszyjnik z Dobrocina (Wilamowa) pow. ostródzki, grób bez nr. (dawn. *Groß Bestendorf [Wilmsdorf], Kr. Mohrunen*) – A. CIEŚLIŃSKI 2010, 232, tabl. 22:A1.

Mali Idoš/Мали Иђош w Wojwodinie), zdobiony oczkami z kości⁵⁶.

W Bargłowie Dwornym odkryto trzy **wisiorki**. Dwa z nich pochodzą z grobów 18B (18B:1) i 28B (28B:1), trzeci z przemieszanej warstwy stropowej grobów 28A i 28B (28A-B:2); podobieństwo tego egzemplarza do wisiorka z grobu 28B pozwala przypuszczać, że również on należał do pierwotnego wyposażenia tego pochówku. Wszystkie trzy zabytki mają podobną formę i zdobienia, różnią się natomiast sposobem wykonania. Wisiorzek z grobu 18B ma kształt ściętej u góry ósemki zaopatrzonej w nieduże, płaskie uszko i jest odlany w całości, natomiast pozostałe okazy, nieco większe, są od strony spodniej spłaszczone i wklęsłe.

Opisane wyżej zabytki należą do charakterystycznej dla kultury bogaczewskiej grupy tzw. wisiorków ósemkowatych⁵⁷. Zarejestrowano je dotychczas, poza cmentarzyskiem w Bargłowie Dwornym, na ośmiu innych stanowiskach bogaczewskich⁵⁸ oraz dwóch należących do kultury sudowskiej⁵⁹. Spośród omawianej grupy najlepiej datowany jest wisiorzek z grobu 49 z Paprotek Kolonii, któremu towarzyszyła m.in. zapinka typu A.133⁶⁰. Według informacji F.E. Peisera podobna zapinka została znaleziona, również wraz z wisiorkiem ósemkowatym, na cmentarzysku w Macharach, pow. mrągowski (dawn. *Macharren, Kr. Sensburg*), w grobie 117⁶¹. Bardzo interesujący jest grób 65 z cmentarzyska w Bartlikowie, pow. giżycki (dawn. *Bartlickhof, Kr. Lötzen*), który oprócz trzech takich wisiorków miał zawierać dwa łódkowate okucia brązowe z profilowanymi końcami, fragment ażurowej płytki brązowej oraz połowę „pierścionka” ze stożkowatym zakończeniem⁶². Pierwsze trzy wymienione przedmioty stanowią części tzw. pasa sambijskiego, typowego elementu wyposażenia pochówków z kultury Dollkeim-Kovrovo ze schyłku fazy B₂ i z fazy B₂/C₁⁶³, natomiast

w wypadku czwartego zabytku przytaczane przez Heinricha Kemkego analogie wskazują, że chodzi raczej o fragment bransolety ze stożkowatymi końcami. Zabytki tego typu wywodzą się z obszaru ujścia Wisły i rozpowszechniły się za pośrednictwem kultury wielbarskiej u schyłku fazy B₁ na obszar Sambii oraz dzisiejszej Litwy i Łotwy, gdzie notowane są również w fazie B₂⁶⁴. Nieliczne okazy „bogaczewskie” datowane są natomiast na schyłek fazy B₁⁶⁵. Analiza poszczególnych elementów wyposażenia grobu 65 z Bartlikowa pozwala datować go na fazę B₂ okresu rzymskiego i to raczej na jej rozwinięte stadium (B_{2b}). W pozostałych zespołach grobowych wisiorkom ósemkowatym towarzyszyły najczęściej mało czule chronologicznie paciorki brązowe lub szklane oraz ceramika. Przedstawione zespoły grobowe pozwalają określić chronologię wisiorków ósemkowatych na schyłek stadium B_{2b} i początek fazy B₂/C₁, co odpowiada 3. horyzontowi kultury bogaczewskiej, którego głównymi wyznacznikami są właśnie m.in. zapinki typu A.133⁶⁶. Proponowaną chronologię wisiorków ósemkowatych potwierdza pozycja stratygraficzna grobu 18B z Bargłowa Dwornego, który naruszał jamę grobu 18A, zawierającego sprzączkę żelazną typu G3, datowaną na fazę B₂-B₂/C₁⁶⁷. Nie odpowiada jej natomiast datowanie drugiego zespołu z Bargłowa Dwornego zawierającego wisiorzek ósemkowaty – grobu 28B. W zespole tym bowiem znaleziono również fragment noża z trzpieniem wygiętym w uszko, na obszarze kultury bogaczewskiej datowanego na późny okres wpływów rzymskich. Biorąc pod uwagę rozbieżności chronologiczne między wspomnianymi zespołami oraz różnice w sposobie wykonania omawianych zabytków możemy stwierdzić, że wisiorki ósemkowate o wgłębionej części spodniej na omawianym stanowisku są późniejsze i pochodzą raczej z późnego okresu wpływów rzymskich. Warto również zaznaczyć, że okazy z wgłębieniami znane są dotychczas jedynie ze stanowisk kultury sudowskiej, pełne zaś z cmentarzysk bogaczewskich.

Znane dotychczas materiały pozwalają podzielić wisiorki ósemkowate na dwa typy. Typ A – odlane w całości okazy, charakterystyczne dla kultury bogaczewskiej w fazach B_{2b}-B₂/C₁, oraz typ B – płaskie od spodu wisiorki z wgłębieniami, wstępnie datowane na późny okres wpływów rzymskich, będące najprawdopodobniej ich sudowskimi naśladownictwami.

Wśród materiałów z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym liczną grupę zabytków stanowią **paciorki** szklane.

Beczułkowate paciorki z matowego szkła barwy białej (typ 6), zielonej (typ 8), pomarańczowej (typ 10) oraz

⁵⁶ M. PÁRDUCZ 1950, 167, tabl. CVIII:5.

⁵⁷ W. NOWAKOWSKI 2007, 51.

⁵⁸ Bartlikowo, grób 65 (3 egz.; H. KEMKE 1900, 118, tabl. III:2), Bogaczewo Kula, pow. giżycki (dawn. *Kullabrücke, Kr. Lötzen*), groby 12 i 63 (18 egz.; J. OKULICZ 1958, 54, 57, tabl. II:8, IV:1), Koczek, stan. II, pow. szczeciński (dawn. *Waldersee, Kr. Johannesburg*), grób 99 (F.E. PEISER 1921, 119), Machary, grób 117 (F.E. PEISER 1921, 120), Nikutowo, pow. mrągowski (dawn. *Nikutowen, Kr. Sensburg*), grób 297 (Prussia-Sammlung, Museum für Vor- und Frühgeschichte, Berlin), Paprotki Kolonia, grób 49 (M. KARCEWSKI 1999, 85, ryc. 8:21), Przebród, znal. luźne (M. KLEWEK 2017, 69, tabl. 33:4).

⁵⁹ Osowa, pow. suwalski, kh. 117, grób 1 (5 egz.; J. JASKANIS 1962, 276, tabl. 8:2). Niewątpliwie z kulturą sudowską wiązać należy również brązowy wisiorzek ósemkowaty znaleziony na grodzisku w Jeglińcu, pow. sejneński, u którego podstawy zarejestrowano osadę z późnego okresu wpływów rzymskich (G. IWANOWSKA 2015, 35, ryc. 5:e).

⁶⁰ M. KARCEWSKI 1999, 81, ryc. 7:1.

⁶¹ F.E. PEISER 1921, 120.

⁶² H. KEMKE 1900, 118.

⁶³ A. CHILIŃSKA-DRAPELLA 2010, 9–11.

⁶⁴ M. SCHMIEDEHELM 1931, 398–399, ryc. 1, 3.

⁶⁵ P. IWANICKI, A. JUGA-SZYMAŃSKA 2007, 59, tabl. I:3.

⁶⁶ W. NOWAKOWSKI 2007, 115.

⁶⁷ R. MADYDA-LEGUTKO 1987, 47.

czarnej (typ 11) należą do grupy I w klasyfikacji Magdaleny Tempelmann-Mączyńskiej⁶⁸. Zostały one znalezione w grobie 4A (4A:4.5) oraz luźno (02:5, 03:6.7). Na terenie ziem polskich paciorki typu TM6 najliczniej występują w kulturze wielbarskiej (od fazy B₂/C₁ do C₂)⁶⁹. Znacznie mniejsza liczba znalezisk pochodzi z kultury przeworskiej, gdzie znane są z zespołów datowanych zarówno na fazę B₂/C₁⁷⁰ jak i D⁷¹. Może to mieć związek z dominacją w jej obrządku pogrzebowym ciała palenia, powodującego zniszczenie części elementów wyposażenia zmarłego. Pojedyncze znaleziska paciorków tego typu zarejestrowano również na cmentarzysku kultury sudowskiej w Szwajcarii, w grobie S.17 ze starszej fazy okresu późnorzymskiego⁷², oraz na cmentarzysku kultury bogaczewskiej w Paprotkach-Kolonii, w grobie 57⁷³, datowanym zapinką A.117 na fazę B₂/C₁. Znaleziska te wskazują, że na obszar obu tych kultur paciorki typu TM6 napływały z kultury wielbarskiej u schyłku wczesnego i w starszej fazie późnego okresu wpływów rzymskich. W nakreślone ramy chronologiczne dobrze wpisują się również białe paciorki z grobu 4A z Bargłowa, datowanego na fazę B₂/C₁–C_{1a}. Typ TM8 reprezentuje paciorki z zielonego matowego szkła znaleziony luźno (03/7). Formy tego typu, podobnie jak opisane wyżej, na ziemiach polskich najliczniej występują na cmentarzyskach kultury wielbarskiej od schyłku fazy B₂ do fazy D, ze szczególnym nasileniem w fazach B₂/C₁–C₂⁷⁴. W kulturze przeworskiej paciorki tego typu są mniej liczne, a dobrze datowane pochodzą z grobów inhumacyjnych z fazy B₂⁷⁵. W kulturze sudowskiej paciorki typu TM8 znane są z zespołów grobowych z późnego okresu wpływów rzymskich⁷⁶, natomiast w kulturze bogaczewskiej były dotychczas datowane od fazy B₂/C₁ do fazy C₂. Nowe znaleziska wskazują jednak, że podobnie jak w kulturze wielbarskiej pojawiają się one już pod koniec fazy B₂⁷⁷. Równie szerokie datowanie musimy przyjąć dla paciorka tego typu z Bargłowa Dwornego. Trzy egzemplarze reprezentują

typ TM10. Dwa (02/5) znaleziono w małym naczynku razem z paciorkami ze złotą wkładką, trzeci natomiast luźno (03/6). Pomarańczowe paciorki z matowego szkła w kulturze wielbarskiej występują od fazy B₂⁷⁸ do fazy C₂⁷⁹, jednakże najwięcej znalezisk tego typu datowanych jest na fazę B₂/C₁⁸⁰. Wyraźnie później, bo dopiero w późnym okresie wpływów rzymskich paciorki typu TM10 pojawiają się w kulturze sudowskiej⁸¹, natomiast znaleziska z obszaru kultury bogaczewskiej zamykają się w ramach faz B₂/C₁–C₂⁸². Podobnie możemy datować okazy z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym. Czarne paciorki typu TM11 zostały znalezione w grobie 4A (4A/5) razem z białymi okazami typu TM6. Formy te są bardzo popularne w kulturze wielbarskiej, gdzie występują od schyłku fazy B₂ do końca fazy C₂⁸³. Nieco rzadziej spotykane są one w kulturze przeworskiej w zespołach z rozwiniętej fazy późnego okresu wpływów rzymskich⁸⁴. Pojedyncze paciorki tego typu znane są również z kultur sudowskiej⁸⁵ oraz Dollkeim-Kovrovo⁸⁶. Bardzo rzadko natomiast spotykane są na obszarze kultury bogaczewskiej, znaleziono je na cmentarzysku w Wyszemborku, pow. mławski, w grobach 30 i 360, datowanych na fazę B₂/C₁–C₁ okresu wpływów rzymskich⁸⁷. W tym przedziale chronologicznym mieści się również grób 4A z Bargłowa Dwornego.

Do grupy XVIII należą paciorki o rurkowatej, beczułkowatej bądź krążkowatej formie z charakterystycznymi wzdłużnymi żłobkami⁸⁸. Z cmentarzyska w Bargłowie do grupy tej możemy zaliczyć okazy z grobu 1 (1/3) oraz egzemplarz znaleziony luźno (02/2). Pierwsze z wymienionych zachowały się w postaci nieco odkształconych bryłek stopionego granatowego szkła, rozdzielonych pierścieniami z brązu. Na dwóch z nich widoczne są ślady żłobień, niestety stan zachowania nie pozwala jednoznacznie stwierdzić, czy są to formy typu TM162, czy

⁶⁸ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 167–168.

⁶⁹ Np. Kowalewko, pow. obornicki, groby 73 i 351 (T. SKORUPKA 2001, 31, 93, tabl. 22:5, 107:4d), oraz Weklice, pow. elbląski, grób 478 (M. NATUNIEWICZ-SEKUŁA, J. OKULICZ-KOZARYN 2011, 118, tabl. CCXII:23).

⁷⁰ Inowrocław-Szymborze, pow. inowrocławski, grób 1 (J. BEDNARCZYK, T. ŁASZKIEWICZ 1990, 7, ryc. 3:19).

⁷¹ Kietrz, pow. opolski, grób 1704 (M. GEDL 1988, 159, ryc. 35:d).

⁷² J. JASKANIS 2013, 70, tabl. CVI/S17:2.

⁷³ Zbiory Muzeum Okręgowego z Suwałk.

⁷⁴ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 27.

⁷⁵ Np. Karczyn/Witowy, stan. 21/22, pow. inowrocławski, grób 192, z zapinką A.75 (J. BEDNARCZYK, A. ROMAŃSKA 2015, 19, tabl. XIX:5).

⁷⁶ Juchnacie, pow. gołdapski, grób z 1887 roku (W. NOWAKOWSKI 1998, 109, tabl. 3:49), Szwajcaria kh. LXX, grób 1 oraz kh. 42, grób 2 (J. JASKANIS 2013, 57, 102, tabl. LXX:4; CLXXXVIII:5a).

⁷⁷ Paprotki Kolonia, grób 262. Zbiory Muzeum Okręgowego w Suwałkach.

⁷⁸ Grzybnica, pow. koszaliński, grób 50 (K. HAHUŁA, R. WOŁĄGIEWICZ 2001, 27, tabl. XLIX/50:6).

⁷⁹ Linowo, pow. grudziądzki, grób 148 (M. KURZYŃSKA 2015, 48, tabl. XLIII/148:3).

⁸⁰ T. SKORUPKA 2001, 155.

⁸¹ Szwajcaria, kh. LXX, grób 1, kh. 27 i kh. 42 oraz grób S.4 (J. JASKANIS 2013, 57, 67, 95, 102, tabl. LXX:4; XCIX:4; CLXVI:5; CLXXXVIII:5a).

⁸² Gąsior, gr. 102, Koczek, gr. 59 (W. NOWAKOWSKI 2013, 62, 103, tabl. 96:10, 194:7).

⁸³ Zob. Weklice, groby 45, 192 i 248 (M. NATUNIEWICZ-SEKUŁA, J. OKULICZ-KOZARYN 2011, 35, 63, 73, tabl. XX/45:5; LXXX/204:7; CIII/248:34).

⁸⁴ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 168.

⁸⁵ Osinki, pow. suwalski, znal. luźne (M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 304).

⁸⁶ Hrustal'noe, raj. Primorsk, (dawn. *Wiekau, Kr. Fischhausen*), grób XXXVIII (M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 327).

⁸⁷ P. SZYMAŃSKI 2001, 243, 344, tabl. VIII:9, LXVI:10. Serdecznie dziękuję Panu dr. hab. Pawłowi Szymańskiemu za możliwość skorzystania z jego niepublikowanej pracy doktorskiej.

⁸⁸ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 39.

TM163. Paciorki typu TM162, określane jako „melonowate”, występują na obszarze kultur przeworskiej i wielbarskiej przez cały wczesny okres wpływów rzymskich, najliczniejsze są jednak w fazie B₂. Natomiast podobne formy typu 163 znane są z zespołów z fazy B₂ i z młodszej fazy okresu późnorzymskiego⁸⁹. Niekiedy, jak wypadku datowanego na stadium B_{2b} grobu 58 z Grzybnicy, oba typy stanowią elementy tej samej kolii⁹⁰. Granatowe paciorki melonowate spotykane są również w zespołach grobowych kultury bogaczewskiej, niestety najczęściej ubogo wyposażonych⁹¹. Dotychczas podstawą ich chronologii na tym obszarze były więc zaledwie dwa zespoły z cmentarzyska w Woźnicach, pow. mrągowski (dawn. *Woznitzen, Kr. Sensburg*): w grobie 60 znaleziono je razem z pierścionkiem z odwiniętymi końcami, natomiast w grobie 71 z zawieszka typu *Machary*⁹². Oba te rodzaje zabytków datowane są w kulturze bogaczewskiej na fazę B₂⁹³. Pozostałe elementy wyposażenia grobu 1 z Bargłowa Dwornego wskazują jednak na możliwość ich dłuższego użytkowania przez ludność tej kultury.

Drugim zabytkiem grupy XVIII z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym jest mierzący 4,5 cm długości zielony paciorek typu 183 (02/2)⁹⁴. Paciorki tego typu najliczniej występują na stanowiskach kultury wielbarskiej, gdzie datowane są głównie na fazę C₁, w sporadycznych wypadkach wcześniej lub później⁹⁵. Na obszarze kultury bogaczewskiej paciorki typu 183 należą do znalezisk wyjątkowych, przy czym tylko okaz z Bargłowa Dwornego możemy uznać za pewny. Pozostałe dwa, z Łężan, pow. kętrzyński (dawn. *Loszainen, Kr. Rössel*) grób 1⁹⁶, i z Mojtyń, pow. mrągowski (dawn. *Moythienen, Kr. Sensburg*), grób 30⁹⁷, znane są tylko ze wzmianek bądź nie-najlepszych fotografii w publikacjach. W obu zespołach paciorkom towarzyszyły m.in. żelazne wisiorki wiaderkowate, datowane w kulturze bogaczewskiej na fazę C₁⁹⁸. Tak więc luźno znaleziony paciorek typu TM183 z Bargłowa Dwornego możemy uznać za import z obszaru kultury wielbarskiej i datować na starszą fazę późnego okresu wpływów rzymskich.

Ostatnią, najliczniejszą grupę paciorków zarejestrowanych na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym stanowią okazy grupy XXIX czyli „paciorki ze złotą wkładką” (1/5, 02/3.4). Znaleziono tu zarówno okazy pojedyncze, typu 387a, jak i podwójne, typu 387b⁹⁹. Paciorki obu typów szczególnie często występują w kulturze wielbarskiej i Dollkeim-Kovrovo od fazy B₁ do fazy C₂, ze szczególnym nasileniem w fazach B₂/C_{1a}¹⁰⁰, natomiast na obszarze kultury bogaczewskiej pojawiają się nieco później, bo dopiero u schyłku fazy B₂¹⁰¹ i występują równie długo, jak na innych obszarach¹⁰².

Do grupy paciorków możemy zaliczyć też dwa pierścienie z cienkiej blachy brązowej, stanowiące rozdzielacze paciorków szklanych w kolii z grobu 1 (1/3). Są one z obu stron zdobione dookołnymi liniami rytymi oraz mają charakterystyczne półkoliste wybrzuszenie w części środkowej. Podobne elementy kolii na obszarze kultury bogaczewskiej nie są zbyt liczne. Znane są one m.in. z cmentarzysk w Leśniewie, pow. kętrzyński (dawn. *Fürstenu, Kr. Rastenburg*), obiekt 19/9¹⁰³, Kamieniu, pow. piski (dawn. *Kamien, Kr. Sensburg*), obiekt 36¹⁰⁴, oraz ze stanowiska II w Koczku, groby 90, 92, 128.1 i 132¹⁰⁵. Z wymienionych zespołów dobrze datowany jest jedynie grób 128.1 z Koczka, który zawierał m.in. brązową zapinkę A.109, co pozwala datować go na schyłek fazy B₂. Znacznie liczniej rozdzielacze kolii wykonane z wąskiej taśmy brązowej występują w kulturze Dollkeim-Kovrovo. Przykładem mogą tu być bogato wyposażone zespoły grobowe z Ároslavskoe, stan. IV, raj. Zelenogradsk (dawn. *Schlakalken, Kr. Fischhausen*), grób 20¹⁰⁶, i z Berezovki, raj. Gvardejsk (dawn. *Gross Ottenhagen, Kr. Fischhausen*), grób 119¹⁰⁷, datowane odpowiednio na fazę B₂ i B₂/C₁. Możemy zatem uznać obecność brązowych rozdzielaczy w grobie 1 z Bargłowa Dwornego za wynik oddziaływań z Półwyspu Sambijskiego i datować je na młodszy odcinek fazy B₂.

Sprzączki należą do najliczniejszych znalezisk z badań w Bargłowie Dwornym. Zarejestrowane egzemplarze pochodzą wyłącznie z grobów, a stan zachowania pozwala na bliższą charakterystykę jedynie części z nich. Pierwszym jest żelazny dwudzielny egzemplarz z grobu 11 (11/1). Ma on D-kształtną, lekko spłaszczoną ramę zwężającą się przy otworze na oś, czworokątną skuwkę z dwoma nitami i niezdobiony kolec. Opisane cechy

⁸⁹ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 39–40.

⁹⁰ K. HAHUŁA, R. WOŁĄGIEWICZ 2001, 28, tabl. LV:g.h.

⁹¹ P. SZYMAŃSKI 2005, 46.

⁹² W. NOWAKOWSKI 2013, 116–117, tabl. 225.

⁹³ P. SZYMAŃSKI 2005, 49–50, 61–62. Datowanie pierścionków z odgiętymi końcami na fazę B₂ potwierdza natomiast wyposażenie grobu 56 z cmentarzyska w Czerwonym Dworze, pow. olecki, stan. XV, gdzie obok takiego pierścionka znaleziono m.in. brązową zapinkę typu A.60 (niepubl. materiały z badań dr. hab. P. Szymańskiego i P. Iwanickiego w zbiorach PMA).

⁹⁴ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 45, tabl. 3:183.

⁹⁵ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 45.

⁹⁶ J. HEYDECK 1892, 179, tabl. XXIII:l.

⁹⁷ E. HOLLACK, F.E. PEISER 1904, 48, tabl. II:a1.

⁹⁸ A. JUGA 2004, 112; W. NOWAKOWSKI 2013, 168.

⁹⁹ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 64–65, tabl. 14:387a.b.

¹⁰⁰ M. TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 64–65.

¹⁰¹ M. KARCZEWSKA 1998, 220, tab.10:f.g.

¹⁰² P. SZYMAŃSKI 2005, 44.

¹⁰³ A. WIŚNIEWSKA 2011, 123, tabl. III/19/9:10.11.

¹⁰⁴ I. SZTER 2010, 258, tabl. VI:36/2.

¹⁰⁵ W. NOWAKOWSKI 2013, 64–67, tabl. 104:1.10, 110:4, 111:4.

¹⁰⁶ A. CHILIŃSKA-DRAPELLA 2010, 17, tabl. 5:m.

¹⁰⁷ T. IBSEN, K. SKVORZOV 2005, 412, ryc. 20.

pozwalają zaklasyfikować omawiany okaz do typu 29 grupy D w typologii R. Madydy-Legutko. Sprzączki tego typu są znane z licznych znalezisk z kultur przeworskiej i wielbarskiej oraz nadłabskiego kręgu kulturowego i datowane na fazy C_{1b} i C₂¹⁰⁸. W kulturze bogaczewskiej uchodziły za formy występujące sporadycznie, przy czym zaliczano do nich egzemplarze znacznie różniące się od siebie¹⁰⁹. Najbliższymi analogiami do zabytku z Bargłowa Dwornego są sprzączki z Koczka, stan. II, z grobów 20 i 84, ze Srokowa, pow. kętrzyński (dawn. *Drengfurthshof, Kr. Rastenburg*), z grobu bez nr.¹¹⁰, oraz z Jakubowa, pow. mrągowski (dawn. *Heinrichsdorf, Kr. Sensburg*), z grobu 177¹¹¹. Charakteryzują się one łukowato ukształtowanymi bokami ramy oraz zwężeniem przy otworze na oś, co odróżnia je wyraźnie od egzemplarza z grobu 61 z Wyszemborka¹¹², czy też – zaliczonego do typu D17 – okazu z grobu 206 z Gąsiora¹¹³. Spośród wymienionych wyżej analogii jedynie dwie sprzączki wystąpiły z innymi dobrze datowanymi zabytkami. W grobie 20 z Koczka były to fragmenty naszyjnika z końcami owiniętymi drutem i kolistą niezdobioną tarczką zapięcia, natomiast w grobie 177 z Jakubowa m.in. zapinka trójgrzebykowa odmiany mazurskiej, grupy pierwszej lub drugiej¹¹⁴. Zabytki te pozwalają datować sprzączkę z Bargłowa Dwornego, jak też przytoczone analogie, na fazę C₁ późnego okresu wpływów rzymskich.

Kolejne dwie sprzączki należą do bardzo popularnych w *Barbaricum* okazów z czworokątną ramą grupy G. Jednodzielna sprzączka z grobu 18A ma czworokątną ramę o przekroju zbliżonym do trójkąta prostokątnego, na którą nałożona jest podobnej wielkości skuwka, wykonana z zagiętej taśmy żelaznej (18A/1). Opisane cechy pozwalają zaliczyć ten egzemplarz do typu G3. Nieliczne okazy tego typu znane są jedynie z kultury przeworskiej i datowane na fazę B₂¹¹⁵. Nowsze znaleziska z tego obszaru potwierdzają to datowanie¹¹⁶, wskazują też, że należy je rozszerzyć na fazę B₂/C₁¹¹⁷. Jedynym egzemplarzem typu G3 uwzględnionym w pracy R. Madydy-Legutko z obszaru kultury bogaczewskiej jest właśnie omawiany

zabytek z Bargłowa Dwornego¹¹⁸. Obecnie do tego typu możemy dodać kolejne egzemplarze – z Podliszewa, pow. grajewski, grób 26¹¹⁹, Paprotek-Kolonii, st. 1, grób 157¹²⁰, Zdorów, grób 4¹²¹ oraz Gąsiora, grób 63¹²². Spośród nich jedynie dwie sprzączki wystąpiły z zabytkami umożliwiającymi ich datowanie. W grobie 157 z Paprotek-Kolonii była to żelazna zapinka typu A.130, natomiast w grobie 63 z Gąsiora okucie końca pasa odmiany 2 typu 9¹²³. Pozwala to datować bogaczewskie sprzączki typu G3, w tym okaz z Bargłowa Dwornego, na fazy B_{2b} i B₂/C₁.

Dwudzielna sprzączka z grobu 30 (30/1) była już kilkakrotnie wzmiankowana w literaturze¹²⁴. Warto tu jedynie zwrócić uwagę na jej bardzo staranne wykonanie, widoczne w zakończeniach ramy z otworami na oś oraz w zdobieniach pionowo rytymi liniami na ramie i kolcu. Została ona zaliczona do typu 37 grupy G¹²⁵. Sprzączki tego typu licznie występują w kulturze przeworskiej, luboszyckiej oraz w zachodniobałtyjskim i nadłabskim kręgu kulturowym, gdzie datowane są od schyłku fazy B₂ po fazę C_{1a}¹²⁶. W młodszym odcinku tego przedziału mieści się datowane grobu z Bargłowa Dwornego.

Pozostałe sprzączki (1/1, 28B/2) możemy określić jedynie jako czworokątne grupy G, bez możliwości ich identyfikacji typologicznej.

Do znalezisk wyjątkowych należy żelazne okucie końca pasa z grobu 1 (1/2). Ma ono wachlarzowatą skuwkę z dwoma nitami i sztabkowaty trzonek profilowany od zewnątrz. Najbliższą analogię do okazu z Bargłowa Dwornego stanowi nieco większe okucie z grobu 1 z Brzeziec, stan. 2, pow. białobrzezki¹²⁷, datowane na fazę B_{2b} lub B₂/C₁, zaliczone do odmiany 4 typu 9 okuć końca pasa kultury przeworskiej¹²⁸. Wśród egzemplarzy tego typu również i ten zabytek nie znajduje jednak dokładnych analogii. Wydaje się, że w wypadku okazu z Bargłowa Dwornego możemy mieć do czynienia z połączeniem cech okuć różnych typów. Z jednej strony ukształtowanie dolnej części nawiązuje do popularnych w fazie B₂ okuć o profilowanych końcach typu 1 (np. odm. 6), z drugiej zaś do łukowatych zakończeń okuć typów 5 (odm. 2 war. 1), 6 (odm. 2 i 3) i 9 (odm. 4) z faz od B_{2b} do C_{1a}¹²⁹. Najbardziej prawdopodobne wydaje się więc datowanie okucia z Bargłowa na fazę B₂/C₁.

¹⁰⁸ R. Madyda-Legutko 1987, 32–33, tabl. 10.

¹⁰⁹ Por. Wyszembork, grób 61 (P. Szymański 2005, 34, tabl. XXIV:1) i Netta, groby 87A i 89 (A. Bitner-Wróblewska 2007, 27, tabl. XLIV/87A:1, XLV/89:3).

¹¹⁰ W. Nowakowski 2013, 61, 64, 82, tabl. 90:1, 102:1, 147:1.

¹¹¹ Schmiedehelm *Archiv* 7:22b, poz. 114.

¹¹² P. Szymański 2005, 34, tabl. XXIV:1.

¹¹³ W. Nowakowski 2013, 104, tabl. 197:5.

¹¹⁴ Schematyczny rysunek z kartoteki M. Schmiedehelm nie pozwala ustalić, czy zapinki te miały występ na tulei czy nie, co jest cechą odróżniającą obie te grupy (zob. wyżej).

¹¹⁵ R. Madyda-Legutko 1987, 46–47, tabl. 13:3.

¹¹⁶ Kamieńczyk, grób 86 (T. Dąbrowska 1997, 27, tabl. XLV/86:4).

¹¹⁷ Krupice, pow. siemiatycki, grób 332 (J. Jaskanis 2005, 74, tabl. LXXXV/332:10).

¹¹⁸ R. Madyda-Legutko 1987, 222.

¹¹⁹ A. Bitner-Wróblewska, P. Iwanicki 2002, 116, tabl. XXVII:1.

¹²⁰ A. Bitner-Wróblewska 1999, 112, ryc. 3:3.

¹²¹ W. Nowakowski 2013, 67–68, tabl. 113:6.

¹²² M. Schmiedehelm 2011, 27, tabl. XIV:8.

¹²³ R. Madyda-Legutko 2011, 72, tabl. XXXII:7.

¹²⁴ M. Kaczyński 1976, 477, ryc. 2:9; P. Iwanicki 2004a, 9; 2007, 147.

¹²⁵ R. Madyda-Legutko 1987, 134.

¹²⁶ R. Madyda-Legutko 1987, 52–57, tabl. 16.

¹²⁷ B. Balke 1976, 158, tabl. I:6.

¹²⁸ R. Madyda-Legutko 2011, 72, 75.

¹²⁹ R. Madyda-Legutko 2011, 20–21, 50–53, 58, 74–75.

Nieco mniej licznie wśród zabytków z Bargłowa Dwornego wystąpiły okucia środkowej części pasa. Do omawianej grupy należy żelazne, szerokie okucie w kształcie kwadratu z lekko wklęsłymi bokami z grobu 3 (3/1) oraz dwie nakładki w formie prostokątnych blaszek zaopatrzonych na końcach w nity – jedna z nich wykonana jest z żelaza (03/8), druga natomiast składa się z dwóch płytek: brązowej i żelaznej (27/1).

Czworokątne nakładki z wklęsłymi bokami należą do stosunkowo rzadkich znalezisk w kulturze bogaczewskiej. Pochodzą one z zespołów grobowych datowanych na schyłek fazy B₂ i starszą fazę okresu późnorzymskiego¹³⁰. Znacznie bardziej popularne są w tej kulturze nakładki prostokątne, które występują od fazy B_{2b} do schyłku późnego okresu wpływów rzymskich¹³¹.

Wyjątkowym elementem związanym z pasem jest natomiast żelazny kabłączek odkryty w grobie 17B (17B/2). Ma on łukowaty kabłąk i dwa koliste zakończenia z otworami na nity. W kulturze przeworskiej kabłączki na pas służące do zawieszania różnego rodzaju narzędzi są charakterystyczne dla pasa męskiego. Pojawiają się one na jej obszarze już w fazie B₁, znacznie liczniejsze są jednak w fazach B₂ i B₂/C₁¹³². Na te dwie ostatnie fazy datowane są również nieliczne znaleziska z terenu kultury bogaczewskiej¹³³.

BRONĆ

Jedyny grot odkryty w Bargłowie Dwornym jest znaleziskiem luźnym. Ma on okrągłą w przekroju tulejkę, lekko zwężającą się ku górze i przechodzącą w wąski liść (03/3). Niestety, większa jego część jest odłamana, w związku z czym niemożliwe jest określenie jego pierwotnego kształtu, a tym samym przynależności typologicznej. Ciekawym elementem są trójkątne wgłębienia wokół pojedynczego otworu na nit w tulei. Przypominają ono ludzkie oko i są uznawane za ślady technologiczne powstałe przy przebijaniu otworu do nitu mocującego drzewce. Tego typu ślady spotykane są na grotach różnych typów, w różnych kulturach, zarówno w młodszym okresie przedrzymskim jak i w okresie wpływów rzymskich¹³⁴. W kulturze bogaczewskiej znane są jedynie dwa groty z podobnymi śladami, zarejestrowane w Skrzypach, pow. węgorzewski (dawn. *Steinhof*, Kr. *Angerburg*) jako znaleziska luźne z cmentarzyska¹³⁵.

Do elementów uzbrojenia na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym należą również dwa topory żelazne.

Pierwszy z nich znaleziono na powierzchni stanowiska (03/5). Ma on trójkątne, na końcu rozszerzone ostrze przechodzące w masywną, czworokątną, wyraźnie wyodrębnioną osadę z płasko ściętym, słabo zaznaczonym obuchem. Drugi egzemplarz, z grobu 4B (4B/1), zagiął w czasie II wojny światowej. Na podstawie rysunku i opisu z publikacji J. Marciniaka¹³⁶ możemy przyjąć, że różnił się od poprzedniego topora słabiej wyodrębnioną osadą oraz dobrze widocznymi wypłaszczeniami na bocznych krawędziach ostrza. Byłby więc analogiczny do okazu z grobu 12a z Judzików¹³⁷.

Żelazne toporki o prostym ostrzu pojawiają się w kulturze bogaczewskiej w młodszym odcinku okresu wczesnorzymskiego i trwają w starszej fazie okresu późnorzymskiego¹³⁸. W tych ramach chronologicznych możemy umieścić również oba egzemplarze znalezione w Bargłowie Dwornym.

Wśród zabytków pozyskanych przez J. Marciniaka znajduje się luźno znaleziona żelazna siekierka tulejkowata¹³⁹ (02/1). Ma ona walcową osadę o nierównym zakończeniu, uszkodzoną, z okrągłym otworem, która rozszerza się stopniowo ku dołowi w łukowate ostrze.

Siekierki tulejkowate na zachodniobałtyjskim obszarze kulturowym są bardzo popularne¹⁴⁰. Egzemplarze żelazne pojawiają się już w kulturze kurhanów zachodniobałtyjskich¹⁴¹. We wczesnym okresie wpływów rzymskich spotykane są one na Mazurach, Półwyspie Sambijskim i w zachodniej Litwie, natomiast na obszarach Suwalszczyzny i środkowej Litwy występują jeszcze w okresie późnorzymskim i wędrowek ludów¹⁴². W opublikowanym ostatnio szczegółowym opracowaniu siekierokształtnych kultur bogaczewskiej i sudowskiej egzemplarz z Bargłowa Dwornego został zaliczony do typu III i datowany jest na fazy B₂–B₂/C₁¹⁴³.

Być może elementem uzbrojenia jest także nieduży nit żelazny znaleziony w grobie 30 (30/2). Ma on czworokątną, płaską główkę, krótki kolistą w przekroju trzpień na końcu rozklepany¹⁴⁴. Opisany egzemplarz możemy zaliczyć do typu I według N. Zielinga, szeroko rozpowszechnionego w *Barbaricum* i datowanego głównie na fazy B₂ i C₁¹⁴⁵. Na obszarze kultury bogaczewskiej nity typu I

¹³⁶ J. MARCINIAK 1950, 64, tabl. XXI:7.

¹³⁷ J. MARCINIAK 1950, 55, tabl. XV:5.

¹³⁸ B. KONTNY 2006, 148–149; W. NOWAKOWSKI 2013, 215.

¹³⁹ Militarną funkcję siekierokształtnych w kulturach bogaczewskiej i sudowskiej przekonująco uzasadnił B. KONTNY (2016, 47–53).

¹⁴⁰ Ł. OKULICZ 1970, 44.

¹⁴¹ A. WALUŚ 2014, 83.

¹⁴² A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 83–84.

¹⁴³ B. KONTNY 2016, 42–43, ryc. 5:d, zest. 1:1.

¹⁴⁴ Bardzo podobny nit został użyty również do mocowania u pasa szczypczyków z grobu 243 w Gąsiorze (M. SCHMIEDEHELM 2011, 49, tabl. XXIV:8).

¹⁴⁵ N. ZIELING 1989, 268, tabl. 35:6.

¹³⁰ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 129.

¹³¹ W. NOWAKOWSKI 1998, 76.

¹³² R. MADYDA 1977, 387–388.

¹³³ W. NOWAKOWSKI 2007, 77.

¹³⁴ K. CZARNECKA, B. KONTNY 2009, 698–700, ryc. 2.

¹³⁵ W. NOWAKOWSKI 2013, 47, tabl. 57:2, 3; K. CZARNECKA, B. KONTNY 2009, 718.

występują przy umbach różnych typów¹⁴⁶. Wyjątkiem jest grób 122 z cmentarzyska w Koczku, stan. II, gdzie nity typu I mocowały okładziny miecza jednosiecznego¹⁴⁷. Najstarszym zespołem grobowym z nitem tego typu jest grób 111 z Radziejów, datowany na fazy B_{1b}–B_{2a} sprzączką z kolcem przedłużonym w skuwkę typu IIIa¹⁴⁸. Kolejne zespoły z nitami typu I to wspomniany wyżej grób 122 z Koczka, z fazy B_{2b}, grób 35 ze Skomacka Wielkiego z fazy B₂/C₁ oraz tzw. grób jeźdźca z 1905 z Babięt, z tej samej fazy¹⁴⁹. Pozostałe elementy wyposażenia grobu 30 z Bargłowa Dwornego wskazują, że opisany nit pochodzi z przełomu młodszej fazy okresu wczesnorzymskiego i starszej fazy okresu późnorzymskiego.

NARZĘDZIA

W jamie grobu 12 na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym znaleziono **igłę** żelazną (12/1). Ma ona wrzecionowato ukształtowaną główkę z podłużnym otworkiem podkreślonym dookołą bruzdą oraz kolistą w przekroju trzpień. Tego typu zwykle żelazne igły są bardzo popularne w kulturze bogaczewskiej przez cały wczesny okres wpływów rzymskich, od stadium B_{1a}¹⁵⁰, rzadziej zaś spotykane są później¹⁵¹.

Grupę narzędzi reprezentuje też **szydło** żelazne, znalezione w grobie 6 (6/1). Ma ono wydłużony kształt i jest ostro zakończone z obu stron. Przekrój szydła jest zróżnicowany: w górnej części czworokątny, a mniej więcej od połowy jego długości okrągły. Fragmentem podobnego szydła jest też zapewne skorodowany przedmiot żelazny odkryty w grobie 28B (28B/5).

Szydła żelazne różnych kształtów są licznie reprezentowane w materiałach kultury bogaczewskiej, przy czym część z nich, zwłaszcza okazy tępo zakończone, o czworokątnym przekroju, mogły pełnić funkcję tzw. krzesiw iglicowych¹⁵². Zbliżone formy pojawiają się w kulturze bogaczewskiej w fazie B₂¹⁵³ i występują również w kolejnych fazach chronologicznych¹⁵⁴. Duża seria zabytków tego typu datowana na fazy B₂/C₁₁–D pochodzi również z położonego niedaleko Bargłowa Dwornego cmentarzyska w Netcie¹⁵⁵.

Do omawianej kategorii należą trzy **noże**. Pierwszy, z prostym grzbietem i jednostronnie wyodrębnionym tyłcu, zdobiony jest wzdłuż ostrza dwiema równoległymi bruzdami (03/2), drugi, podobny, ma odłamane ostrze i tylec wygięty w uszko (28B/4), trzeci, silnie skorodowany, ma odłamane oba końce (03/4). Jedynie dwa pierwsze możemy poddać nieco dokładniejszej analizie.

Różnej wielkości i kształtu noże stanowią liczną grupę zabytków występujących na cmentarzyskach kultury bogaczewskiej, nie doczekały się one jednak szczegółowego opracowania typologicznego. Dotychczasowe badania nad nożami koncentrowały się bowiem głównie wokół ich rozmiarów oraz możliwości wykorzystania w walce¹⁵⁶. Pierwszy, najlepiej zachowany egzemplarz z Bargłowa Dwornego (03/2), należy do odmiany o prostym grzbiecie, rzadko spotykanej w grupie noży o jednostronnie wyodrębnionym trzpieniu¹⁵⁷. Formy tego typu występują zarówno w zespołach grobowych z fazy B₂¹⁵⁸, jak i z późnego okresu wpływów rzymskich¹⁵⁹. Trudno zatem jednoznacznie określić jego pozycję chronologiczną. Egzemplarzem spotykanym w kulturze bogaczewskiej również rzadko jest drugi z noży (28B/4), z charakterystycznym wygięciem trzpienia. Podobne okazy o łukowato ukształtowanym ostrzu i trzpieniu z prostej lub skrzyśniętej sztabki¹⁶⁰, datowane są na późny okres wpływów rzymskich¹⁶¹.

Wykonane z gliny **prześliki** znaleziono w grobach 9 i 28B (9/1, 28B/3). Mają one dwustożkową formę i płytkie, nieckowate wgłębienia na begunach. Na obszarze kultury bogaczewskiejześliki dwustożkowe należą do form długotrwałych i występują przez cały okres wpływów rzymskich¹⁶². W wypadku znalezisk z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym jedynie okaz z grobu 28B, na podstawie towarzyszących mu zabytków, możemy datować na starszą fazę okresu późnorzymskiego.

Wśród zabytków z Bargłowa Dwornego znajduje się też dobrze zachowany **krzesak** wykonany z szaro-brązowego piaskowca kwarcytowego (01/1). Jest to czworokątna, płaska tabliczka z wyraźnymi wgłębieniami w części środkowej, powstałymi na skutek użytkowania. Krzesaki wraz z szydłami żelaznymi stanowiły komplety do rozpalać ognia. Krzesaki o różnych formach są bardzo popularne

¹⁴⁶ W. ŁĘGA 1961, 74, ryc. 1; W. NOWAKOWSKI 1998, 128, tabl. 35:704; A. JUGA, M. OTS, P. SZYMAŃSKI 2003, 217, ryc. 4208:5.

¹⁴⁷ W. NOWAKOWSKI 2013, 66, tabl. 108:5.

¹⁴⁸ P. IWANICKI, A. JUGA-SZYMAŃSKA 2007, 51.

¹⁴⁹ W. NOWAKOWSKI 2009a, 45, il. 2a.

¹⁵⁰ Stręgiel Wielki, stan. I, pow. węgorszewski (dawn. *Gross Strengeln, Kr. Angerburg*), grób 41 (W. NOWAKOWSKI 2013, 29, tabl. 6:7).

¹⁵¹ W. NOWAKOWSKI 2013, 240.

¹⁵² W. NOWAKOWSKI 1998, 84; 2013, 239.

¹⁵³ Np. Muntowo, pow. mrągowski (dawn. *Alt-Muntowen, Kr. Sensburg*), grób 61 (W. NOWAKOWSKI 2004, 200, tabl. XVI:4).

¹⁵⁴ Np. Gąsior, grób 259 (M. SCHMIEDEHELM 2011, 52, tabl. IX:5); Wyszembork, grób 148d (P. SZYMAŃSKI 2005, tabl. XXVII:14).

¹⁵⁵ A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 84–85.

¹⁵⁶ W. NOWAKOWSKI 2013, 232–235; P. SZYMAŃSKI 2005, 66–68.

¹⁵⁷ Znacznie liczniejsze są noże o jednostronnie wyodrębnionym trzpieniu i łukowatym grzbiecie. Jest to dobrze widoczne na cmentarzysku w Radziejach, gdzie okazy o łukowatych grzbietach wystąpiły w trzech grobach (50, 111 i 123), a o prostym tylko w jednym (26) (W. NOWAKOWSKI 2013, 41–44, tabl. 41:4, 44:1, 48:5, 50:3).

¹⁵⁸ Koczek, stan. II, grób 134 (W. NOWAKOWSKI 2013, 67, tabl. 111:9).

¹⁵⁹ Netta, grób 79 (A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 26, tabl. XL/79:12).

¹⁶⁰ W. GAERTE 1929, tabl. 196:b.

¹⁶¹ Gąsior, grób 20 (M. SCHMIEDEHELM 2011, 22, tabl. XX:3).

¹⁶² W. NOWAKOWSKI 2013, 244–245.

w kulturze bogaczewskiej, gdzie są typowym elementem wyposażenia grobów męskich¹⁶³. Zdecydowanie najliczniejszą grupę wśród nich tworzą okazy w formie czworokątnej tabliczki, do których należy również egzemplarz z Bargłowa Dwornego. Występują one w północnej części terytorium kultury bogaczewskiej i są charakterystycznym elementem wyposażenia grobów z faz B_{1b} i B_{2a}¹⁶⁴. W pojedynczych wypadkach spotykane są również później¹⁶⁵.

Oprócz krzesaka do zbiorów PMA trafiła również osełka kamienna, wykonana z brązowoczerwonego piaskowca (01/2). Ma ona kształt prostopadłościanu o zaokrąglonych bokach i starannie opracowanych krawędziach. Na obszarze kultury bogaczewskiej osełki kamienne należą do znalezisk stosunkowo nielicznych¹⁶⁶. Możemy wśród nich wyróżnić formy regularne, zaopatrzone w otworek do zawieszania przy pasie, oraz mniej lub bardziej regularne bez otworka. Podobny podział został przeprowadzony ostatnio również w wypadku liczniejszych osełek z cmentarzysk kultury przeworskiej¹⁶⁷. Do drugiej grupy, tj. egzemplarzy bez otworka, należy okaz z Bargłowa Dwornego oraz zbliżone do niego okazy ze stanowisk w Łażnem, pow. olecki (dawn. *Haasznen, Kr. Oletzko*), grób 70¹⁶⁸ i w Stręgielku, pow. węgorzewski (dawn. *Klein Strengeln*), znal. luźne¹⁶⁹. Szczególnym znaleziskiem w tej grupie jest zestaw czterech osełek odkryty w Babiętach, stan. I, w grobie 81¹⁷⁰. Nieco odbiegające kształtem od egzemplarza z Bargłowa są dwie kolejne osełki znalezione w grobie 122 w Koczku¹⁷¹ i grobie 61 w Babiętach, stan. I¹⁷². Wymienione zespoły stanowią również podstawę datowania osełek bez otworka na fazy B_{2b} i B₂/C₁. Nie wykluczone jednak, że osełki takie mogły występować w kulturze bogaczewskiej również później, o czym świadczy obecność przedmiotu tego typu w Gąsiorze, w grobie 158¹⁷³, razem z brązowym okuciem górnej części rogu do picia, typu datowanego na obszarach bałtyjskich głównie na późny okres wpływów rzymskich¹⁷⁴. Ramy chronologiczne dla luźno znalezionej osełki z Bargłowa możemy więc zamknąć w przedziale faz B₂–C₁.

Wyjątkowym znaleziskiem w omawianej grupie jest przedmiot żelazny odkryty w grobie 17B (17B/1). Składa się on z wygiętej sztabki żelaznej z jednej strony spłaszczonej i rozszerzonej, z drugiej zaś ukształtowanej

w okrągłą tulejkę. Kształt i sposób mocowania opisanego narzędzia sugeruje, iż mogło być ono użytkowane jako motyczka lub kielnia. Różnego typu specjalistyczne narzędzia rolnicze lub rzemieślnicze spotykane są w grobach ludności kultury bogaczewskiej już u schyłku fazy B₂¹⁷⁵, częściej jednak odkrywane są w zespołach z późnego okresu wpływów rzymskich¹⁷⁶.

CERAMIKA

Materiał ceramiczny pochodzący z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym jest bardzo trudny do analizy. Wynika to zarówno z faktu silnego zniszczenia znacznej części grobów, co spowodowało rozdrobnienie ceramiki, jak również zaginięcia najlepiej zachowanych naczyń pochodzących z badań przedwojennych. W rezultacie dysponujemy obecnie tylko pojedynczymi naczyniami zachowanymi w całości oraz rekonstrukcjami rysunkowymi kilku następnych. Zwraca uwagę znaczny udział fragmentów naczyń o pomarańczowej barwie, bardzo starannie wykonanych, z domieszką schudzającą koloru białego.

Do grupy I zaliczono fragmentarycznie zachowane naczynia z siedmiu zespołów (1/7, 4A/6, 5/1, 7/2, 17A-B/1, 25/7, 30/4) oraz dwa znalezione luźno (03/11.16). Mają one pionowe, mniej lub bardziej wychylone na zewnątrz wylewy, łagodnie profilowane brzuśce oraz płaskie, wyraźnie zaznaczone dna. Jedynie kilka można przyporządkować do określonych typów.

Typ I.B reprezentuje zaginione obecnie naczynie z grobu 1 (1/7), znane jedynie z publikacji J. Marciniaka¹⁷⁷. Naczynie tego typu są bardzo popularne w kulturze bogaczewskiej i występują przez cały wczesny okres wpływów rzymskich¹⁷⁸. Pozostałe wyposażenie grobu 1 wskazuje, że pochodzi on raczej z młodszego odcinka tego okresu. Do **typu I.D** należą cztery naczynia, zrekonstruowane z fragmentów (4A/6, 17A-B/1, 25/7, 30/4). Pierwsze i ostatnie z wymienionych to klasyczne formy tego typu, z lekko wypukłymi ściankami i największą wydutością brzuśca mniej więcej w połowie wysokości naczynia. Zwraca uwagę wyraźnie wyodrębnione u obu okazów dno. Cecha ta jest stosunkowo rzadko spotykana wśród naczyń grupy I. Nieco inne są natomiast dwa pozostałe naczynia. Mają one dość silnie wygięte górne partie wylewu oraz wyraźnie niżej umieszczoną największą średnicę brzuśca. Ponadto naczynie z grobu 25 było prawdopodobnie zaopatrzone w listwę plastyczną przypominającą ucho wielootworowe, ale bez przebitych dziurek. Naczynia typu I.D występują w kulturze bogaczewskiej przez cały

¹⁶³ W. NOWAKOWSKI 1995, 26.

¹⁶⁴ P. IWANICKI, A. JUGA-SZYMAŃSKA, 2007, 57, ryc. 11.

¹⁶⁵ Muntowo, grób 52 (W. NOWAKOWSKI 2004, 199, tabl. XIV:3).

¹⁶⁶ W. NOWAKOWSKI 2013, 246.

¹⁶⁷ T. RAKOWSKI, K. WATEMBORSKA-RAKOWSKA 2017, 529.

¹⁶⁸ W. NOWAKOWSKI 2013, 74, tabl. 129:4.

¹⁶⁹ W. NOWAKOWSKI 2013, 35, tabl. 24:6.

¹⁷⁰ A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2008, 277, tabl. LXXX.

¹⁷¹ W. NOWAKOWSKI 2013, 66, tabl. 109:3.

¹⁷² A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2008, 271, tabl. LXXIV.

¹⁷³ M. SCHMIEDEHELM 2011, 37, tabl. XXIII:12.

¹⁷⁴ W. NOWAKOWSKI 2013, 248.

¹⁷⁵ Turwagi, pow. kętrzyński, (dawn. *Gross Turwangen, Kr. Rastenburg*) gr. P (W. NOWAKOWSKI 2013, 91, tabl. 168:3).

¹⁷⁶ A. JUGA-SZYMAŃSKA 2004, 116–117.

¹⁷⁷ J. MARCINIAK 1937, tabl. XX:4.

¹⁷⁸ P. SZYMAŃSKI 2000, 115–116.

okres wpływów rzymskich¹⁷⁹. W wypadku naczynia z grobu 30, pozostałe zabytki zawężają jego datowanie do faz B₂/C₁–C_{1a}. Naczynia z grobów 17A–B i 25 są bardzo podobne do dwóch naczyń tego typu z grobu 15 z Podliszewa, datowanego na fazę C_{1b}¹⁸⁰. Potwierdzeniem późnego datowania obu naczyń z Bargłowa Dwornego jest też wspomniane wyżej plastyczne zdobienie w formie zdegenerowanego ucha wielootworowego. Tego typu „wariacje” spotykane są bowiem na naczyniach bogaczewskich pod koniec wczesnego i w późnym okresie wpływów rzymskich¹⁸¹.

Liczną grupę naczyń na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym stanowią również misy **grupy II**, znalezione w siedmiu zespołach (3/2, 4A/7, 16/1, 18A–B/1, 25/6, 28A–28B/4, 30/5). Najlepiej zachowany egzemplarz (02/8) niestety zaginął, z pozostałych zaś jedynie cztery naczynia (4A, 25, 28A–28B, 30) możemy poddać dokładniejszej analizie typologicznej. Zachowane naczynia są starannie wykonane, mają wyodrębnione wylewy pionowe lub lekko odchylone na zewnątrz. Brzuśce są wyraźnie zaznaczone, mniej lub bardziej wypukłe, dna natomiast zazwyczaj płaskie. Powierzchnia naczyń jest starannie gładzona i tylko w wypadku jednego okazu (25/6) zachowały się ślady chropowacenia dolnej części brzuśca.

Wszystkie opisane misy należą do bardzo popularnego w kulturze bogaczewskiej **typu II.A**, datowanego na cały okres wpływów rzymskich¹⁸². Kształt górnych części naczyń z grobów 4A i 30 wskazuje, że reprezentują one wyróżniony w materiałach z cmentarzyska w Podliszewie wariant b, natomiast misy z grobów 25 i 28A–28B zbliżone są raczej do okazów wariantu c. Misy typu II.A.b datowane są głównie na fazy B₂/C₁ i C₁, natomiast okazy typu II.A.c występują najczęściej u schyłku fazy C₁ i w fazie C₂ okresu wpływów rzymskich¹⁸³.

Grupa III reprezentuje prawdopodobnie jedno zrekonstruowane naczynie (28A–B/3). Ma ono wysoki, lekko odchylony na zewnątrz wylew, łagodnie zaokrąglony, wysoko umieszczony załom brzuśca i płaskie dno. Powierzchnia górnych fragmentów jest starannie wygładzana, na dolnych zaś zachowały się ślady chropowacenia. Naczynia tego typu w kulturze bogaczewskiej występują przez cały okres późnorzymski¹⁸⁴. Podobnie datowane są również naczynia tego typu z pobliskich cmentarzysk w Podliszewie, grób 15¹⁸⁵ oraz Netcie, groby 32 i 142¹⁸⁶.

Do **grupy IV** należy niewielki kubeczek z grobu 1 (1/8) oraz fragmenty trzech kolejnych znalezione luźno w warstwie humusu (03/17.18.24). Mają one lekko odchylone wylewy, wyraźnie zaznaczone, wysoko umieszczony załom brzuśca oraz wypukłe, ukośne lub lekko wklęsłe dolne części brzuśca. Zwraca uwagę staranność wykonania omawianych naczyń oraz użycie do ich wytworzenia bardzo dobrze schudzonej gliny z domieszką białego tłucznia kamiennego. Tak wykonane naczynia, głównie misy i kubki, wystąpiły dotychczas jedynie na cmentarzyskach w Bargłowie Dwornym i Podliszewie¹⁸⁷ oraz na osadzie w Bargłowie Dwornym, stan. 2¹⁸⁸. Znaleźiska te wskazują na nieco inną od bogaczewskich wzorców, lokalną tradycję wyrobu naczyń określanych jako „stołowe”, do których wytwarzania używano białego tłucznia kamiennego.

Opisane wyżej kubki należą do typu IVA i są mniejszymi wersjami kubków typu *Szwajcaria*. Formy tego typu znane są zarówno z osad, jak i cmentarzysk wschodniej części kultury bogaczewskiej oraz kultury sudowskiej¹⁸⁹. We wschodniej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich i na Pojezierzu Elckim występują one w zespołach datowanych na fazę B₂/C₁, natomiast na Pojezierzu Suwalskim spotykane są jeszcze w grobach z fazy C₁¹⁹⁰.

Grupa V naczyń kultury bogaczewskiej obejmuje zminiaturyzowane wersje wszystkich poprzednich grup, które występują w grobach jako przystawki¹⁹¹. Na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym miniatury grupy i znaleziono w grobie 28A (28A/1) oraz luźno (02/7). Oba naczynka naśladują formy typu I.D. Są one starannie wykonane i mają wygładzane powierzchnie. Ponadto jeden egzemplarz (02/7) jest bogato zdobiony na brzuścu płytko rytymi pasami. Bezpośrednie analogie do obu wymienionych miniatur w kulturze bogaczewskiej są nieliczne. Najbardziej zbliżony wydaje się okaz z Gąsiora, grób 177, znaleziony razem z paciorkami bursztynowymi¹⁹². Nieco mniejsze podobieństwo wykazuje egzemplarz z Bogaczewa-Kuli odkryty wewnątrz naczynia faszowatego typu I.E¹⁹³. Zbliżone formą są również dwa naczynia z Netty, z grobów 36 i 113, datowane na fazy C₁–D¹⁹⁴. Niewielka liczba miniatur typu I.D oraz ich występowanie w ubogich wyposażonych grobach pozwala jedynie ogólnie określić chronologię tego typu na okres późnorzymski. Natomiast do miniatur typu II.A należy mała miseczka zrekonstruowana z ułamków znalezionych w ziemi ornej (03/12).

¹⁷⁹ P. SZYMAŃSKI 2000, 117–118.

¹⁸⁰ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 112, 131, tabl. XVI:20, XVII:16.

¹⁸¹ P. SZYMAŃSKI 2000, 129.

¹⁸² P. SZYMAŃSKI 2000, 119.

¹⁸³ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 132.

¹⁸⁴ P. SZYMAŃSKI 2000, 120.

¹⁸⁵ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 113, tabl. XVII:29.

¹⁸⁶ A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 18, 37, tabl. XVIII/32:2, LXXIII/142:2.

¹⁸⁷ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 138.

¹⁸⁸ M. KACZYŃSKI 1998, 169, 175, tabl. I:5.

¹⁸⁹ P. IWANICKI 2004b, 26–27.

¹⁹⁰ P. IWANICKI 2009, 354, tabl. 1.

¹⁹¹ P. SZYMAŃSKI 2000, 121.

¹⁹² M. SCHMIEDEHELM 2011, 40, tabl. XXXIII:1.

¹⁹³ J. OKULICZ 1958, 75, tabl. XII:2.

¹⁹⁴ A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 19, 32, tabl. XIX/36:14, LXIII/113:3.

Ma ona pionowy wylew, łagodnie profilowany brzusiec oraz starannie gładzoną powierzchnię. Podobne miseczki w kulturze bogaczewskiej są nieliczne i pochodzą z późnego okresu wpływów rzymskich¹⁹⁵.

Szczególnym znaleziskiem jest małe naczynko o łagodnie profilowanym brzuścu, zaopatrzone w niewielki kanalik w dolnej części brzuśca (12/2), jest to bowiem jedna z miniatur będących elementami większego naczynia, zapewne wazowatego. Podobny okaz został znaleziony w datowanym na fazę D grobie 1 na cmentarzysku w Netcie¹⁹⁶. Kolejne odkryto na cmentarzyskach kultury przeworskiej. Pochodzą one z datowanego na stadium B_{2b} grobu 61 z Garwolina, pow. *loco*¹⁹⁷ oraz z grobów 64B i 64C ze Żdźarów, pow. sochaczewski, z fazy B₂-B₂/C₁¹⁹⁸.

Zdobienia w analizowanym materiale ceramicznym z Bargłowa Dwornego są nieliczne i zachowane na niewielkich fragmentach. Wyjątkiem jest jedynie wspomniane wyżej bogato zdobione naczynie miniaturowe grupy V (02/7). Niemniej jednak reprezentują one wszystkie wyróżnione przez Pawła Szymańskiego grupy zdobień naczyń kultury bogaczewskiej¹⁹⁹.

Grupa 1. obejmuje naczynia o powierzchniach gładzonych i chropowatych, przy czym w materiałach z Bargłowa Dwornego występują jedynie okazy o gładkiej górnej i chropowatej dolnej powierzchni zewnętrznej. Fragmenty tak zdobionych naczyń znaleziono w siedmiu grobach (1/7, 4A/6, 15/2, 17A-B/1, 25/6.7, 29/1, 30/4) oraz luźno (02/6, 02/8, 03/11.16). Zwraca uwagę fakt, że zdobienia tego typu spotykane są głównie na dużych naczyniach grupy I, rzadziej zaś na misach grupy II. Może to jednak wynikać z lepszego stanu zachowania tych pierwszych, bowiem większość mis pochodzących z cmentarzyska w Bargłowie Dwornym jest uszkodzona i zachowana jedynie w górnej części²⁰⁰. Naczynia ze zdobieniami grupy 1. są powszechnie używane w kulturze bogaczewskiej przez cały okres wpływów rzymskich²⁰¹.

Grupa 2. reprezentują naczynia zaopatrzone w różnego typu zdobienia plastyczne nanoszone na powierzchnię zewnętrzną. W Bargłowie Dwornym zarejestrowano je w trzech grobach (18A-B/2, 25/7, 29/1) oraz luźno (03/16). W skupisku grobów 18A-B odkryto fragmenty naczynia zaopatrzonego w niewielkie taśmowate uszko z małym otworem oraz częścią kolejnego. Są to elementy zdobienia określanego jako tzw. ucha wielootworo-

we (typ B). Występują one bardzo często na naczyniach kultury bogaczewskiej w różnych wariantach, od połączonych ze sobą taśmowatych uch o różnej wielkości otworach (wariant a), poprzez podobnie wykonane ucha pojedyncze (wariant b) lub oddzielone żłobkami (wariant c), aż po pionowe listwy plastyczne (wariant d) zaopatrzone w niewielkie otworki²⁰². Fragmenty ucha ze skupiska grobów 18A-B możemy zaliczyć do wariantu a, uznawanego za najstarszy i datowanego na fazę A₃-C₁²⁰³. Należy jednak podkreślić, że tak wczesne datowanie pojawienia się tego typu zdobień oparte jest na koncepcji zapożyczenia ich z ceramiki kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, a pewnie datowane naczynia z uchami wariantu a pochodzą dopiero z zespołów grobowych z faz B_{1b}-B_{2a}²⁰⁴. Najbardziej zbliżone do okazu z Bargłowa Dwornego jest ucho tego typu zarejestrowane na naczyniu z grobu 164 z cmentarzyska w Radziejach, pow. węgorzewski (dawn. *Rosengarten, Kr. Angerburg*). Znaleziono je razem z dwoma zapinkami typu A.61 charakterystycznymi dla rozwiniętej fazy B₂²⁰⁵. Fragment ucha ze skupiska grobów 18A-B możemy natomiast umieścić w ramach chronologicznych odpowiadających schyłkowi fazy B₂ i fazy B₂/C₁. Do wariantu d typu B możemy zaliczyć fragment ucha wielootworowego z naczynia znalezionego luźno (03/16). Zachowały się z niego dwa ułamki brzuśca, do których przymocowana jest pionowa listwa plastyczna o przekroju trójkątnym, z trzema niewielkimi otworami; dodatkowo po obu stronach środkowego otworu umieszczono dwa wgłębienia. Ucha tego typu spotykane są na naczyniach kultury bogaczewskiej znacznie rzadziej niż innych wariantów²⁰⁶. Stanowią one zapewne inną wersję uch wariantu a – zamiast pojedynczych uszek na naczynie naklejano listwę plastyczną, w której następnie robiono otwory, a jej górną krawędź modelowano tak, aby przypominała ucha²⁰⁷. Z czasem zapewne następowało dalsze upraszczanie i zmniejszanie wielkości otworów, podobnie jak to miało miejsce w opisanych wyżej uchach wariantu a. Niestety, procesu tego nie jesteśmy w stanie prześledzić ze względu na nieprecyzyjne datowanie znanych dotychczas egzemplarzy²⁰⁸. Jedynym pewnie datowanym naczyniem zaopatrzonym w ucho wariantu d jest popielnica z grobu 5 z Przytuł, pow. olecki, z faz B_{1b}-B_{2a}²⁰⁹. Bardziej zbliżone do okazu z Bargłowa jest naczynie pochodzące ze zniszczonych grobów z cmentarzyska

¹⁹⁵ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 134.

¹⁹⁶ A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 12, 95, tabl. I/1-1A:2.

¹⁹⁷ A. NIEWĘGŁOWSKI 1991, 55, 79, ryc. 38.

¹⁹⁸ Z. NOWAKOWSKI 2003, 291-292, 307, tabl. XIV:1, XVI:1.

¹⁹⁹ P. SZYMAŃSKI 2000, 122-127.

²⁰⁰ Taki stan zachowania mis wynika z faktu, iż służyły one do przykrywania popielnic, co wystawiało ich dolne części, na uszkodzenia postdepozycyjne (np. w wyniku orki).

²⁰¹ P. SZYMAŃSKI 2000, 122.

²⁰² P. SZYMAŃSKI 2000, 123.

²⁰³ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 136.

²⁰⁴ Grzybowo, pow. giżycki (dawn. *Grzybowen, Kr. Lötzen*), grób 9 (P. IWANICKI, A. JUGA-SZYMAŃSKA 2007, 52, tabl. III:9-11).

²⁰⁵ W. NOWAKOWSKI 2009b, 47, ryc. 4:c.

²⁰⁶ P. SZYMAŃSKI 2000, 123, lista 23.

²⁰⁷ Judziki, grób 4 (J. MARCINIAK 1950, 50, tabl. XIII:1).

²⁰⁸ P. SZYMAŃSKI 2000, 123, lista 23.

²⁰⁹ J. SIEMASZKO 2007, 489, ryc. 3; P. IWANICKI 2007, 142.

w Judzikach, pow. augustowski²¹⁰, datowane na fazy B₂–B₂/C₁²¹¹. Wydaje się że podobne datowanie możemy przyjąć również dla omawianego naczynia z Bargłowa Dwornego. Typ C grupy drugiej, czyli pionowe listwy plastyczne, zarejestrowano w Bargłowie Dwornym trzykrotnie. Dwie z nich (29/1, 03/23) to niewielkie fragmenty o przekroju trójkątnym, trzecia (25/7) to dość szeroka listwa przypominająca opisane wyżej ucha, ale bez otworów. Pionowe listwy plastyczne na naczyniach kultury bogaczewskiej spotykane są rzadko, wyjątkiem jest cmentarzysko w Podliszewie, gdzie znaleziono fragmenty sześciu tak zdobionych naczyń. Listwy te mają zwykle przekrój czworokątny, rzadziej półkolisty i są często zdobione rytymi kreskami²¹²; podobne elementy plastyczne zarejestrowano również na naczyniu z cmentarzyska w Judzikach²¹³. Niestety, zwykle listwy takie są znaleziskami luźnymi. Wyjątkiem jest tu fragment z grobu 16 z Podliszewa, datowanego jednak dość szeroko na fazy B₂/C₁–C_{1b}²¹⁴. Nieco lepsze analogie ma natomiast fragment listwy z grobu 25. Podobnie zdobione były naczynia z grobu 2 z Dręstwa, pow. augustowski, datowanego na fazy B₂/C₁–C₁²¹⁵, oraz z Kamienia, z grobu 125 z fazy B₂/C₁–C_{1a}²¹⁶. Powyższe znaleziska oraz obecność w omawianym zespole misy typu II.A.c pozwala datować fragment naczynia z taką listwą na starszą fazę okresu późnorzymskiego.

Grupa 3. obejmuje zdobienia ryte. Najczęściej spotykane są pojedyncze lub podwójne poziome linie umieszczone u podstawy wylewu naczynia bądź na największej wydętości brzuśca. Wśród materiałów z Bargłowa wystąpiły one na fragmentach garnków (17A-B/1, 01/3, 02/3, 03/16.21), mis (17A-B/2, 18A-B/1, 30/5, 02/8, 03/15.25) i kubków (03/24.27). Ornamenty tego typu były bardzo popularne w kulturze bogaczewskiej i występowały przez cały okres wpływów rzymskich²¹⁷. Niekiedy linie poziome tworzyły pas ornamentacyjny wypełniony różnego rodzaju wzorami. Na dwóch naczyniach z Bargłowa Dwornego widoczny jest zygzak (03/13) i ornament krokwiowy (03/16), na kolejnym (02/7) w dwóch pasach ornamentacyjnych umieszczono wątki trójkątów wypełnionych punktami i nakładające się na siebie zygzaki. Te ostatnie (02/7) są oryginalne i niespotykane na innych naczyniach kultury bogaczewskiej, dwa pozostałe (03.13.16) należą do kanonu jej zdobnictwa i znane są zarówno z naczyń wczesno- jak i późnorzymskich²¹⁸. Poza wąskimi pasami

w analizowanym zespole ceramicznym spotykane są również szerokie ornamenty strefowe umieszczane w dolnych partiach naczyń. Na dwóch misach (3/2, 18A-B/3) jest to wzór jodełkowy, na dwóch innych naczyniach – pionowych bądź ukośnych kreskach (28A-28B/5, 02/7); chronologia takich zdobień jest dość szeroka i obejmuje fazy od B₁ do C₂. Natomiast w wypadku ornamentu jodełkowego wydaje się że, w okresie wczesnorzymskim występował on w postaci oddzielnych pasów, jednakże pod jego koniec i w okresie późnorzymskim łączony był w szerokie strefy ornamentacyjne²¹⁹.

OBRZĄDEK POGRZEBOWY

Analiza obrządku pogrzebowego na nekropoli w Bargłowie Dwornym jest utrudniona, bowiem przebadano tylko niewielką część cmentarzyska, zaś stopień zachowania niektórych grobów wyłącza je z takiej analizy. Powoduje to, że przedstawione poniżej wyniki możemy traktować jedynie jako zespół zaobserwowanych cech obrządku pogrzebowego, nie zaś jako jego pełne odzwierciedlenie.

Ogółem w zbadanej części cmentarzyska zarejestrowano 37 grobów ciałopalnych, w których zidentyfikowano 45 osób. Najliczniejszą grupę stanowiły groby jamowe. Miały one najczęściej kształt owalny o różnych wymiarach, rzadziej okrągły lub czworokątny. Wypełniska jam miały barwę brązową lub szarą i bardzo często zawierały różne ilości stosu pogrzebowego, od niewielkich po zajmujące całą jamę grobową; resztek takich nie zarejestrowano jedynie w wypadku grobów 17A i 17B. Przepalone, nieduże fragmenty kości były rozproszone w całej jamie, tworząc niekiedy niewielkie skupiska. Brak wśród nich, obiektów ze zwartymi skupiskami kości typu *Knochenhäufchen*, znanych z innych stanowisk²²⁰. Wyposażenie grobów jamowych jest na ogół skromne. Są to zwykle pojedyncze przedmioty i fragmenty ceramiki (np. grób 12), rzadziej jest ich kilka, a liczba ułamków naczyń jest większa, pozwalająca na ich rekonstrukcję (np. grób 25). W grobie 28B zarejestrowano elementy konstrukcyjne jamy w postaci pozostałości obstawy kamiennej przy dnie grobu. Groby jamowe pochodzą ze wszystkich wyróżnionych na stanowisku faz użytkowania cmentarzyska: najstarszą (B_{2b}–B₂/C₁) reprezentują groby 18A i 18B, nieco późniejsze są groby 21 i 30 (B₂/C₁–C_{1a}), najmłodszym zaś pewnie datowanym (C_{1b}–C₂) jest grób 25.

Znacznie mniejsza jest liczba grobów popielnicowych. Do grupy tej możemy zaliczyć jedynie obiekty 1 i 4A²²¹,

²¹⁰ J. MARCINIAK 1950, 57, tabl. XVI:2.

²¹¹ P. SZYMAŃSKI 2000, 156, tabl. V:1.

²¹² A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 136.

²¹³ J. MARCINIAK 1950, 57, tabl. XVI:3.

²¹⁴ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, 113.

²¹⁵ J. BRZOZOWSKI P. SZYMAŃSKI 1999, 28, tabl. 9:i.

²¹⁶ I. SZTER 2010, 254, tabl. XV:1.

²¹⁷ P. SZYMAŃSKI 2000, 124.

²¹⁸ P. SZYMAŃSKI 2000, 125.

²¹⁹ P. SZYMAŃSKI 2000, 126.

²²⁰ P. SZYMAŃSKI 2005, 89–90.

²²¹ W sprawozdaniu z badań Marian Kaczyński sugerował, że zniszczonym pochówkiem popielnicowym mógł być również grób 29. Niestety stan zachowania tego obiektu nie pozwala na potwierdzenie tej hipotezy lub jej odrzucenie.

datowane odpowiednio na fazy B_2/C_1 i B_2/C_1-C_{1a} . Niestety, o kształcie jamy grobowej pierwszego z nich nie mamy żadnych informacji, druga natomiast miała kształt owalny i jasne wypełnisko²²². Wskazywałoby to, że był to grób bez resztek stosu. W obu wypadkach wyposażenie grobowe zostało złożone na przepalonych kościach wypełniających dolną część popielnicy. Składało się ono z licznych przedmiotów metalowych i szklanych oraz, w wypadku grobu 1, również z ułamków przystawek. Niewielka liczba odkrytych grobów popielnicowych nie pozwala stwierdzić, na ile są one reprezentatywne dla całego cmentarzyska.

Zdaniem Józefa Marciniaka popielnica z grobu 4A była przykryta zachowaną we fragmentach misą²²³. Niestety, na podstawie przekazanych przez niego informacji nie jesteśmy w stanie stwierdzić, w którym miejscu fragmenty misy zostały znalezione, co uniemożliwia potwierdzenie tej interpretacji.

Oddzielną kwestią związaną z oboma typami grobów na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym jest wzmiankowana już w literaturze obecność w wypełniskach jam grobowych ułamków starannie wykonanych naczyń, różniących się od tradycyjnej ceramiki sepulkralnej²²⁴. Są to zwykle fragmenty części przydennych lub ścianek naczyń o wygładzanej powierzchni, niekiedy nadpalonej, o szaro-pomarańczowej barwie i domieszce białego tłucznia. Ułamki podobnie wykonanych naczyń, znalezione w obiekcie i na osadzie w Bargłowie Dwornym, stan. II, pow. augustowski, określono jako fragmenty *ceramiki stołowej*²²⁵. Podobną ceramikę znamy również z położonego niedaleko cmentarzyska w Podliszewie²²⁶. Sposób wykonania tej ceramiki i ślady jej wtórnego kontaktu z ogniem wskazują, że była ona używana w obrzędach pogrzebowych, a następnie wraz z resztkami stosu trafiła do jam grobowych. Nie pełniła więc roli tradycyjnych przystawek, składanych do grobu wraz z wyposażeniem. Co ciekawe, zwyczaj ten zdaje się ograniczać jak dotąd do stanowisk rajgrodzkiego skupienia osadniczego kultury bogaczewskiej nie jest potwierdzony na innych cmentarzyskach tej kultury. W Bargłowie Dwornym ceramika taka potwierdzona jest w grobach z faz B_2/C_1-C_{1a} i C_1 .

PODSUMOWANIE

Nekropola w Bargłowie Dwornym jest jednym z trzech badanych po II wojnie światowej cmentarzysk skupienia rajgrodzkiego²²⁷. Jego rola jest tym większa, że odkryte tu zespoły grobowe z faz B_2/C_1 i C_1 uzupełniają bazę

źródłową dla okresu pomiędzy czasami funkcjonowania dużej nekropoli w Necie, stan. i (od fazy B_2/C_1 okresu wpływów rzymskich do fazy E okresu wędrówek ludów) i – mocno zniszczonego – cmentarzyska w Judzikach (fazy B_2-B_2/C_1). Dzięki temu stanowi ono również cenne dopełnienie obrazu kulturowego znanego z materiałów z położonej nieco bardziej na południe nekropoli w Podliszewie, datowanej głównie na fazy B_2-C_2 . Wszystkie cztery wzmiankowane stanowiska stanowią podstawę do analiz przemian chronologiczno-kulturowych w skupieniu rajgrodzkim, określanym też jako *grupa augustowska*²²⁸. Analiza materiałów odkrytych na cmentarzysku w Bargłowie Dwornym pozwoliła skorygować nieco jego ramy chronologiczne oraz ustalić powiązania kulturowe użytkującej je ludności. Najstarsze dobrze datowane pochówki pochodzą ze schyłku fazy B_2 (grób 18B) i fazy B_2/C_1 (grób 1), kolejne obiekty datowane są na fazę B_2/C_1-C_{1a} (groby 4A, 21 i 30) oraz starszą fazę późnego okresu wpływów rzymskich (groby 7 i 11). Najmłodszymi są grób 25 z charakterystycznymi formami ceramiki oraz grób 28A, z którego z dużym prawdopodobieństwem pochodzą fragmenty naszyjnika zdobionego emalią; oba zespoły są datowane na fazy $C_{1b}-C_2$. W przedstawionych ramach chronologicznych mieści się również 10 kolejnych pochówków oraz znaleziska luźne, 16 pozostałych grobów nie może być datowanych. Wyjątkiem jest krzesak kwarcytowy, starszy od pozostałych zabytków o około 100 lat. Niewykluczone, że przedmiot ten pochodzi z niezbadanej lub zniszczonej części cmentarzyska (strefa między grobami 29 a 32).

Niewątpliwie najsilniejsze związki łączyły omawianą społeczność z innymi grupami ludności kultury bogaczewskiej. Są one widoczne zarówno w formach grobów, ceramice (naczynia z uchami wielootworowymi, garnki typu I i III oraz misy typu II.A, war. b i c) jak i w zabytkach metalowych (wisiorki ósemkowate typu A, zapinki trójgrzebykowe odmiany mazurskiej, bransolety mankietowe typu A). Dość intensywne wydają się również kontakty z kulturą przeworską (np. sprzączka żelazna typu G3) oraz wielbarską (np. paciorki szklane typów TM6, 11 i 183), szczególnie w okresie późnorzymskim. Znacznie słabiej czytelne są natomiast powiązania z kulturą sudowską (wisiorki ósemkowate typu B) czy Dollkeim-Kovrovo (brązowe rozdzielacze paciorków szklanych). Mała liczba odkrytych na stanowisku naczyń lub ich większych fragmentów uniemożliwia ewentualne zaobserwowanie przemian w ceramice, zachodzących na tym obszarze na przełomie starszej i młodszej fazy okresu późnorzymskiego, a zarejestrowanych na cmentarzysku w Podliszewie²²⁹. Zapewne symptomem tych zmian jest

²²² J. MARCINIAK 1950, 61, 63.

²²³ J. MARCINIAK 1950, 63.

²²⁴ P. IWANICKI 2004a, 12.

²²⁵ M. KACZYŃSKI 1998, 169, 174–175, tabl. I:1.2.5.

²²⁶ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI, 2002, 138.

²²⁷ P. IWANICKI 2004a, 6.

²²⁸ M. KACZYŃSKI 1981, 170.

²²⁹ A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI, 2002, 140.

pojawienie się w zespołach z Bargłowa Dwornego mis typu II.A.c (grób 25). Do lokalnej specyfiki możemy zaliczyć również wspomnianą wyżej obecność w jamach grobowych fragmentów naczyń stołowych. Podsumowując możemy stwierdzić, że cmentarzysko w Bargłowie Dwornym użytkowane było przez ludność kultury bogaczewskiej do końca okresu wpływów rzymskich, przy czym w młodszych fazach tego okresu widoczne są tu elementy lokalnej specyfiki.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWALIA

JANKUHN ARCHIV: Kartoteka Herberta Jankuhna, przechowywana w Museum für Archäologie. Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen Schloß Gottorf, Schleswig.

M. SCHMIEDEHELM ARCHIV: Kartoteka Marty Schmiedehelm przechowywana w Tallinna Ülikooli Arheoloogia Teaduskogu w Tallinie.

LITERATURA

ANTONIEWICZ J. 1949: Wyniki badań powierzchniowych na stanowisku zwanym „Zameczek” w Tuchlinie pow. Pisz, SprPMA II/1–4 (1948–1949), 83–91.

BALKE B. 1976: Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Brzeźcach, pow. Białobrzegi (stanowisko 2), WA XLI/2 (1976), 155–209.

BEDNARCZYK J., ŁASZKIEWICZ T. 1990: Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich w Inowrocławiu-Szymborzu, woj. bydgoskie, stanowisko 1, Inowrocław.

BEDNARCZYK J., ROMAŃSKA A. 2015: Karczyn/Witowy, stan. 21/22. Birytualne cmentarzysko kultury przeworskiej z Kujaw, Studia i Materiały do Dziejów Kujaw 12, Poznań-Inowrocław.

BITNER-WRÓBLEWSKA A. 1999: Elementy przeworskie na cmentarzysku w Paprotkach Kolonii, stan. 1, woj. warmińsko-mazurskie. Przyczynek do kontaktów bałtyjsko-przeworskich, [w:] J. Andrzejowski (red.), COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65 rocznicę urodzin, Warszawa, 109–114.

BITNER-WRÓBLEWSKA A. 2007: Netta. A Balt Cemetery in North-eastern Poland, Monumenta Archaeologica Barbarica XII, Warszawa.

BITNER-WRÓBLEWSKA A. 2008: Archeologiczne księgi inwentarzowe dawnego Prussia-Museum / Die archäologischen Inventarbücher aus dem ehemaligen Prussia-Museum / Археологические инвентарные книги бывшего музея «Пруссия», Aestiorum Hereditas I, Olsztyn.

BITNER-WRÓBLEWSKA A. 2010: North-eastern Poland in first centuries AD – A world apart, (w:) U. Lund Hansen, A. Bitner-Wróblewska (red.), Worlds Apart? Contacts

Piotr Iwanicki

Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie
ul. Długa 52 «Arsenał»

PL 00-241 Warszawa

piotr.i.balt@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2957-0616>

Received: 29.01.2021 / Revised: 7.09.2021 / Accepted: 17.01.2022

across the Baltic Sea in the Iron Age. Network Denmark-Poland, 2005–2008, Nordiske Fortidsminder C7, København-Warszawa, 141–184.

BITNER-WRÓBLEWSKA A., IWANICKI P. 2002: Cmentarzysko w Podliszewie, woj. podlaskie. Między kulturą bogaczewską a sudowską, [w:] J. Andrzejowski et alii (red.), Varia Barbarica Zenoni Woźniak ab amicis dicata, Monumenta Archaeologica Barbarica. Series Gemina, I, Warszawa-Lublin, 105–184.

BITNER-WRÓBLEWSKA A., RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ A., NOWAKIEWICZ T. 2011: Katalog, [w:] T. Nowakiewicz (red.), Archeologiczne dziedzictwo Prus Wschodnich w archiwum Feliksa Jacobsona / Das archäologische Vermächtnis Ostpreußens im Archiv des Felix Jakobson / Astrumprūsijas arheoloģiskais mantojums Fēliksa Jākobsona arhīvā, Aestiorum Hereditas II, Warszawa, 59–511.

BITNER-WRÓBLEWSKA A., STAWIARSKA T. 2009: Badania technologiczne wschodnioeuropejskich zabytków zdobionych emalią, [w:] A. Bitner-Wróblewska, G. Iwanowska (red.), Bałtowie i ich sąsiedzi. Marian Kaczyński in memoriam, Seminarium Bałtyjskie II, Warszawa, 303–351.

BRZozowski J., SZYMAŃSKI P. 1999: Nowe zabytki z cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich w miejscowości Dręstwo, stanowisko 1, gm. Bargłów Kościelny, pow. Augustów, „Światowit” NS i (XLII), fasc. B: Archeologia pradziejowa i średniowieczna. Archeologia Polski, 26–31.

CEHAK-HOŁUBOWICZOWA H. 1939: Bransoleta mankietowa ze wsi Pokradło, gm. Niemenczyn, w pow. wileńsko-trockim, ZOW XIV/3–4, 47–49.

CHILIŃSKA-DRAPELLA A. 2010: Próba nowego spojrzenia na „pasy sambijskie”, WA LXI (2009–2010), 3–79.

CIEŚLIŃSKI A. 2010: Kulturelle Veränderungen und Besiedlungsabläufe im Gebiet der Wielbark-Kultur an Łyna, Pasłęka und oberer Drwęca, Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte NF 17, Berlin.

CZARNECKA K., KONTNY B. 2009: O znajdowanych w Barbaricum tulejkach grotów ze śladami szczególnych zabiegów, [w:] A. Bitner-Wróblewska, G. Iwanowska (red.), Bałtowie i ich sąsiedzi. Marian Kaczyński in memoriam, Seminarium Bałtyjskie II, Warszawa, 695–728.

DĄBROWSKA T. 1997: Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Prze-

- worsk-Kultur in Ostmasowien, Monumenta Archeologica Barbarica III, Kraków.
- GAERTE W. 1929: *Urgeschichte Ostpreussens*, Königsberg.
- GEDL M. 1988: *Obiekty z okresu wpływów rzymskich na cmentarzysku w Kietrze, woj. Opole*, [w:] M. Gedl (red.), *Scripta Archaeologica*, Uniwersytet Jagielloński. Varia CCXXXI, Warszawa-Kraków, 119–198.
- GODŁOWSKI K. 1974: *Chronologia okresu późnorzymskiego i wczesnego okresu wędrówek ludów w Polsce północno-wschodniej*, RB XII, 9–109.
- HAHULA K., WOŁĄGIEWICZ R. 2001: *Grzybnica. Ein Gräberfeld mit Steinkreisen der Wielbark-Kultur in Pommern*, Monumenta Archaeologica Barbarica VIII, Warszawa-Koszalin.
- HEYDECK J. 1892: *Das Gräberfeld von Loszainen, Kreis Rössel und einige Funde aus dem Gräberfeld von Labendzowen, Prussia 17 (1891/92)*, 178–180.
- HOLLACK E., PEISER F.E. 1904: *Gräberfeld von Moythienen, Königsberg i. Pr.*
- IBSEN T., SKVORZOV K. 2005: *Das Gräberfeld von Berezovka / Gross Ottenhagen – Ein wiederentdeckter Bestattungsort des 1. Jahrtausends n. Chr. im Kaliningrader Gebiet*, BerRGK 85 (2004), 379–452.
- IWANICKI P. 2004a: *The Lake Rajgród micro-region – an outlying area of Bogaczewo culture settlement*, „Archaeologia Lituana” 5, 5–15.
- IWANICKI P. 2004b: „Bogaczewskie czy sudowskie”. *Uwagi o genezie kubków typu „Szwajcaria”*, [w:] M. Karczewska, M. Karczewski (red.), *Ceramika zachodniobałtyjska. Nowe źródła i interpretacje*, Materiały z konferencji, Białystok 23–24 września 2002 roku, 19–35.
- IWANICKI P. 2007: *Wschodnia strefa kultury bogaczewskiej w świetle materiałów archeologicznych. Zarys problematyki*, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji*, Warszawa 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa, 139–166.
- IWANICKI P. 2009: *Kubek dla mańkuta, czyli jeszcze raz o typie „Szwajcaria”*, [w:] A. Bitner-Wróblewska, G. Iwanowska (red.), *Bałtowie i ich sąsiedzi. Marian Kaczyński in memoriam*, Seminarium Bałtyjskie II, Warszawa, 353–362.
- IWANICKI P., JUGA-SZYMAŃSKA A. 2007: *Horyzont 1. kultury bogaczewskiej w świetle analizy wybranych zabytków*, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska 20 lat później. Materiały z konferencji*, Warszawa, 26–27 marca 2003, Warszawa, 41–71.
- IWANICKI P., SZYMAŃSKI P. 2007: *Badania w 2002 roku cmentarzyska kultury bogaczewskiej w Czerwonym Dworze (stanowisko XV) w Puszczy Boreckiej*, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji*, Warszawa 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa, 369–381.
- IWANOWSKA G. 2015: *Grodzisko w Jeglińcu w świetle nowych badań*, [w:] S. Wadyl, M. Karczewski, M. Hoffmann (red.), *Materiały do Archeologii Warmii i Mazur, tom 1*, Warszawa-Białystok, 29–38.
- JABŁOŃSKA A. 1992: *Zapinki podkowiaste z emalią w Europie Północno-Wschodniej w okresie wpływów rzymskich*, „Acta Baltico-Slavica” 21, 116–165.
- JASKANIS J. 1962: *Wyniki badań cmentarzyska kurhanowego we wsi Osowa, pow. Suwałki w latach 1960–1961*, RB III, 233–297.
- JASKANIS J. 1977: *Cmentarzyska kultury zachodniobałtyjskiej z okresu rzymskiego. Materiały do badań nad obrzędkiem pogrzebowym*, MSiW IV, 239–349.
- JASKANIS J. 2005: *Krupice. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Ostpolen*, Monumenta Archaeologica Barbarica X, Warszawa.
- JASKANIS J. 2013: *Szwajcaria. cmentarzysko bałtyjskie kultury sudowskiej w północno-wschodniej Polsce*, Warszawa.
- JUGA A., OTS M., SZYMAŃSKI P. 2003: *Über die Vorteile der Bildung einer „didaktischen Kollektion“. Materialien der Bogaczewo-Kultur und Olsztyn-Gruppe in Ajaloo Instituut, Tallinn (Estland)*, [w:] A. Bursche, R. Ciolek (red.), *Antyk i Barbarzyńcy. Księga dedykowana Profesorowi Jerzemu Kolendo w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa, 205–243.
- JUGA-SZYMAŃSKA A. 2004: *cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich w Tałtach na Pojezierzu Mazurskim*, Barbaricum 7, Warszawa, 91–147.
- JUGA-SZYMAŃSKA A. 2007: *cmentarzysko kultury bogaczewskiej w Gutach (byłe Gutten, Kr. Lötzen). Próba rekonstrukcji wyników badań*, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska 20 lat później. Materiały z konferencji*, Warszawa, 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa, 393–412.
- JUGA-SZYMAŃSKA A. 2014: *Kontakty Pojezierza Mazurskiego ze wschodnią strefą Bałtyku w okresie wpływów rzymskich na przykładzie szpil*, Seminarium Bałtyjskie III, Warszawa.
- KACZYŃSKI M. 1976: *Badania stanowisk z okresu rzymskiego na Równinie Augustowskiej*, RB XIII, 475–484.
- KACZYŃSKI M. 1981: *Południowa strefa osadnictwa bałtyjskiego na obszarze Jaćwieży w I tysiącleciu naszej ery*, RB XIV, 169–201.
- KACZYŃSKI M. 1998: *Ceramika z osady późnorzymskiej (stanowisko II) w Bargłowie Dwornym, gm. Bargłów Kościelny, woj. suwalskie*, [w:] M. Karczewski (red.), *Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytnej. Materiały z konferencji* – Białystok, 14–16 maja 1997, Białystok, 167–194.
- KARCZEWSKA M. 1998: *Klasyfikacja ceramiki z cmentarzyska kultury bogaczewskiej w Paprotkach Kolonii stan. 1, woj. suwalskie, na przykładzie wybranych zespołów grobowych*, [w:] M. Karczewski (red.), *Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytnej. Materiały z konferencji* – Białystok, 14–16 maja 1997, Białystok, 213–243.
- KARCZEWSKI M. 1999: *Chronologia grobów z bronią odkrytych na cmentarzysku kultury bogaczewskiej z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów w Paprotkach Kolonii, stan. 1, w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich*, „Archaeologia Lituana” 1, 72–109.

- KEMKE H. 1900: *Das Gräberfeld von Bartlickshof*, „Schriften der Physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in Pr.” XLI, 108–134.
- KLEWEK M. 2017: *Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów w Przebrodzie*, pow. suwalski, *Studia Archaeologica Sudauica I*, Warszawa, 55–131.
- KONDRACKI J. 1998: *Geografia regionalna Polski*, Warszawa.
- KONTNY B. 2006: *Powracający temat. Głos w sprawie odkrycia z Żarnowca*, [w:] W. Nowakowski et alii (red.), *Goci i ich sąsiedzi na Pomorzu. Materiały z konferencji „Goci na Pomorzu Środkowym”*, Koszalin 28–29 października 2005, Koszalińskie Zeszyty Muzealne, seria A = *Studia Archaeologica Pomeranica II*, Koszalin, 143–160.
- KONTNY B. 2016: *Siekiery tulejkowe z kultur bogaczewskiej i sudowskiej*, WA LXVII, 37–64.
- KURZYŃSKA M. 2015: *Linowo, stanowisko 6. Birytualne cmentarzysko kultury wielbarskiej z północno-wschodniej części ziemi chełmińskiej*, Grudziądz-Toruń.
- LA BAUME W., GRONAU W. 1941: *Das Gräberfeld von Raczk, Kreis Suwalki, „Alt-Preußen”* 5/4, 59–61.
- ŁĘGA W. 1961: *Nieznane materiały z cmentarzyska z okresu rzymskiego w miejscowości Babięta*, pow. Mrągowo, RO III, 73–79.
- MADYDA R. 1977: *Sprzączki i okucia pasa na ziemiach polskich w okresie rzymskim*, MSiW IV, 351–411.
- MADYDA-LEGUTKO R. 1987: *Die Gürtelschnallen der römischen Kaiserzeit und die frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, B.A.R. Int. Series 360, Oxford (1986).
- MADYDA-LEGUTKO R. 2011: *Studia nad zróżnicowaniem metalowych części pasów w kulturze przeworskiej. Okucia końca pasa*, Kraków.
- MARCINIAK J. 1939: *Dwa cmentarzyska ciałopalne z okresu rzymskiego w Bargłowie Dwornym i Judzikach w pow. Augustowskim. Słowianie autochtonami dorzecza Wisły i Odry*, „Kurier Literacko-Naukowy” XVI/31, IX–X (501–502).
- MARCINIAK J. 1950: *Dwa cmentarzyska ciałopalne z okresu rzymskiego w Judzikach i Bargłowie Dwornym w pow. augustowskim*, WA XVII/1, 47–75.
- NATUNIEWICZ-SEKUŁA M., OKULICZ-KOZARYN J. 2011: *Wekli-ce. A Cemetery of the Wielbark Culture on the Eastern Margin of Vistula Delta (Excavations 1984–2004)*. *Monumenta Archaeologica Barbarica XVII*, Warszawa.
- NIEWĘGŁOWSKI A. 1991: *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Garwolinie*, woj. siedleckie, Warszawa.
- NOWAKOWSKI W. 1995: *Od Galindai do Galinditae. Z badań nad pradziejami bałtyjskiego ludu z Pojezierza Mazurskiego*, *Barbaricum 4*, Warszawa.
- NOWAKOWSKI W. 1996: *Das Samland in der römischen Kaiserzeit und seine Verbindungen mit dem römischen Reich und barbarischen Welt*, Veröffentlichungen des Vorgesichtlichen Seminars Marburg, Sonderband 10, Marburg-Warszawa.
- NOWAKOWSKI W. 1998: *Die Funde der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Masuren*, Museum für Vor- und Frühgeschichte, Staatliche Museen zu Berlin, Bestandskataloge 6, Berlin.
- NOWAKOWSKI W. 2001: *Masuren*, CRFB Polen 1, Warszawa.
- NOWAKOWSKI W. 2004: *Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich i z okresu wędrówek ludów w Muntowie*, pow. mrągowski, *Barbaricum 7*, Warszawa, 191–247.
- NOWAKOWSKI W. 2007: *Kultura bogaczewska na Pojezierzu Mazurskim od schyłku późnego okresu przedrzymskiego do starszej fazy późnego okresu wpływów rzymskich. Próba analizy chronologiczno-kulturowej*, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji*, Warszawa 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa (CD).
- NOWAKOWSKI W. 2009a: *Cmentarzysko z „Atlantydy Północy”*, [w:] B. Kaim (red.), *Blisko i daleko. Księga Jubileuszowa Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa (b.d.w.), 41–46.
- NOWAKOWSKI W. 2009b: *Przez grubą szybę. Badania nad ceramiką kultury bogaczewskiej na podstawie spuścizny Rudolfa Grenza*, [w:] M. Karczewska, M. Karczewski (red.), *Ceramika bałtyjska. Tradycje i wpływy. Materiały z konferencji*, Białystok 21–23 września 2005 roku, Białystok, 43–56.
- NOWAKOWSKI W. 2013: *Masuren in der Römischen Kaiserzeit. Auswertung der Archivalien aus dem Nachlass von Herbert Jankuhn*, Studien zur Siedlungsgeschichte und Archäologie der Ostseegebiete 12, Neumünster.
- NOWAKOWSKI Z. 2003: *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Żdżarowie*, pow. sochaczewski, WA LVI (2002–2003), 283–379.
- OKULICZ J. 1958: *Cmentarzysko z okresu rzymskiego odkryte w miejscowości Bogaczewo na przysiółku Kula*, pow. Giżycko, RO I, 47–116.
- OKULICZ Ł. 1970: *Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza*, Wrocław.
- PÁRDUCZ M. 1950: *A Szarmatakor emlékei Magyarországon III / Denkmäler der Sarmatenzeit Ungarns III*, *Archaeologia Hungarica XXX*, Budapest.
- PEISER F.E. 1921: *Die Trinkhörn-Ränder des Prussia-Museums*, [w:] *Festschrift Adalbert Bezzenberger zum 14. April 1921 dargebracht von seinen Freunden und Schülern*, Göttingen, 114–120.
- PRZYBYŁA M.J. 2010: *Die Nordeuropäischen Elemente in der Dębczyno-Gruppe der jüngeren römischen Kaiserzeit*, *JRGZM 54/2* (2007), 573–611.
- RAKOWSKI T., WATEMBORSKA-RAKOWSKA K. 2017: *Gniew jest osłą męstwa. Uwagi o oselkach z okresu wpływów rzymskich na podstawie znalezisk z cmentarzyska w Czersku na Urzeczu*, [w:] J. Andrzejowski et alii (red.), *ORBIS BARBARORUM. Studia ad archaeologiam Germanorum et Baltorum temporibus Imperii Romani pertinentia Adalberto Nowakowski dedicata*, *Monumenta Archaeologica Barbarica. Series Gemina VI*, Warszawa-Schleswig, 507–536.
- SCHMIEDEHELM M. 1931: *Über die Beziehungen zwischen dem Weichselgebiet und Estland zur römischen Eisenzeit*, [w:] *Congressus Secundus Archaeologorum Balticorum Rigae*, 19.–23. VIII. 1930, *Acta Universitatis Latviensis. Philologorum et Philosophorum Ordinis Series I*, Suppl. I, Rigae, 395–408.
- SCHMIEDEHELM M. 1990: *Das Gräberfeld Gąsior (nach Mate-*

- rialen von F. E. Peiser), *Archaeologia Baltica IX* (Polonia 89), Łódź, 5–126.
- SCHMIEDEHELM M. 2011: *Das Gräberfeld am Jaskowska-See in Masuren. Studien zur westmasurischen Kultur der römischen Eisenzeit* (red. A. Jurga-Szymańska, P. Szymański), Warszawa.
- SIEMASZKO J. 2007: *Wybrane zespoły grobowe z cmentarzyska kultury bogaczewskiej w Przytułach, stanowisko I, gm. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie*, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji, Warszawa 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I*, Warszawa, 487–496.
- SKORUPKA T. 2001: *Kowalewko 12. cmentarzisko brytualne ludności kultury wielbarskiej (od połowy i w. n.e. do początku III w. n.e.)*, Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego, tom II: Wielkopolska, cz. 3, Poznań.
- SZTER I. 2010: *Cmentarzisko z okresu wpływów rzymskich i z okresu wędrówek ludów w Kamieniu na Pojezierzu Mazurskim*, WA LXI (2009–2010), 200–331.
- SZYMAŃSKI P. 2000: *Ceramika z cmentarzysk kultury bogaczewskiej. Próba analizy na podstawie wybranych materiałów*, [w:] *Materiały do archeologii dawnych ziem pruskich*, Barbaricum 6, Warszawa, 109–201.
- SZYMAŃSKI P. 2001: *Mikroregion osadniczy z okresu wpływów rzymskich w rejonie jeziora Salet na Pojezierzu Mazurskim*, mps pracy doktorskiej w archiwum Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- SZYMAŃSKI P. 2005: *Mikroregion osadniczy z okresu wpływów rzymskich w rejonie jeziora Salet na Pojezierzu Mazurskim*, ŚWIATOWIT Suppl. Series P: Prehistory and Middle Ages X, Warszawa.
- SZYMAŃSKI P., GODZIEBA L. 2006: (P. Šimanski, L. Godzeba) *Mogil'nik sudovskoj kul'tury v Červonom Dvore – predvaritel'nye rezul'taty issledovanij v 2003–2005 godah*, „Archaeologia Lituana” 7, 43–53.
- TAMULYNAS L. 2004: *Strazdy, Ječiškių kapinyas: nauji duomenys apie laidoseną Nemuno žemupyje i tūkst. pr. Kr. ir romėnišką laikotarpį*, „Archaeologia Lituana” 5, 16–32.
- TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA M. 1985: *Die Perlen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Römisch-Germanische Forschungen 43, Mainz am Rhein.
- WALUŚ A. 2014: *Zabytki metalowe kultury kurhanów zachodniobałtyjskich wczesnej epoki żelaza*, ŚWIATOWIT Suppl. Series B: Barbaricum 10, Warszawa, 9–197.
- WIŚNIEWSKA A. 2011: *Materiały z cmentarzyska w Leśniewie, pow. kętrzyński (dawne Fürstenau, Kr. Rastenburg)*, WA LXII, 119–167.
- ZIELING N. 1989: *Studien zu germanischen Schilten der Spätlatène- und der römischen Kaiserzeit im freien Germanien*, B.A.R. Int. Series 505, Oxford.
- ZIEMIŃSKA-ODOJOWA W. 1961: *Badania wykopaliskowe w 1959 r. na cmentarzysku kurhanowym w miejscowości Żywa Woda, pow. Suwałki*, RB I, 193–222.

A CREMATION CEMETERY OF THE BOGACZEWO CULTURE AT BARGŁÓW DWORNY, AUGUSTÓW COUNTY

SUMMARY

The cemetery at Bargłów Dworny is located approx. 10 km to the SW of Augustów (Fig. 1). It was reported to the State Archaeological Museum in 1937. Rescue excavations were undertaken at the site first in 1939, under the supervision of Józef Marcinak, and then in 1969 and 1972, led by Marian Kaczyński. In total, an area of more than 900 m² was excavated, and 37 Bogaczewo Culture graves were uncovered (Fig. 2). Unfortunately, most of them were severely damaged as a result of intense agricultural works.

Among the artefacts recovered during the excavations, there are several of local – limited to the Bogaczewo Culture – character as well as those typical of the entire West Balt cultural circle that deserve attention. The former group includes a triple-crested brooch of the Mazurian variant found in grave 7 (Fig. 6/7:1). It represents the second group of this fibula type, distinguished in this paper, which is characterised by a small protrusion in the upper part of the sleeve. Such specimens are found in the Bogaczewo Culture in phase C1a. The artefacts typical of the Bogaczewo Culture also include a figure-of-eight-shaped pendant of type A from grave 18B (Fig. 9:1) and two iron axes – one from grave 4B, the other a stray find (Fig. 5/4B:1, 16/03:5). These artefacts are dated to phases B2b and B2/C1. The other artefact group, of broader, West Balt character, is represented, among others, by an enamelled penannular brooch from grave 4A (Fig. 4/4A:1), two cuff bracelets of type A from the same feature (Fig. 4/4A:2.3) and a stray find of a small socketed axe (Fig. 15/02:1). The

bracelets from grave 4A and the axe are dated to phase B2/C1–C1a and phase B2–B2/C1 respectively.

The Bargłów Dworny cemetery also yielded isolated imports from the areas of neighbouring cultures. A G.3 type belt buckle from grave 18A (Fig. 9/18:1) is probably of Przeworsk origin; it is dated to phase B2b and B2/C1. A stray find of a green bead of type TM183 (Fig. 15/02:2) is associated with the influence of the Wielbark Culture, in which such artefacts are often encountered in graves from phase C1. The bronze necklace separators from grave 1 (Fig. 3/1:3b) come from the Dollkeim-Kovrovo Culture, in the area of which they are found in assemblages from phases B2 and B2/C1.

A unique find is a fragmentarily preserved neck-ring discovered in the intermingled top layer of graves 28A and 28B (Fig. 12:1). It represents an interesting combination of Balt style (enamel decoration) with a “Germanic” form of the fastener.

The scarce pottery found at the site is typical of the Bogaczewo Culture. Of note is the presence in the graves of small sherds of bowls and mugs representing the so-called tableware. It seems to be a local feature of the funeral rite, to date observed only at cemeteries of the so-called Rajgród Group.

A comprehensive analysis of the artefacts allowed establishing that the excavated part of the cemetery was in use from phase B2 to phase C2 of the Roman Period.

Translation: Kinga Brzezińska

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

ABBREVIATIONS OF PERIODICALS' AND SERIAL PUBLICATIONS' TITLES

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)
Amtl. Ber.	– „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”, (później: „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archaeologischen und ethnologischen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...” oraz „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”), Danzig
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa
APS	– „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, Lublin (wcześniej: Lublin-Chełm-Zamość)
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva
MIA	– Материалы и исследования по археологии СССР (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)
MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
Prahistoria ziem polskich	– <i>Prahistoria ziem polskich</i> , tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg
PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok

RGa	– Reallexikon der Germanischen Altertumskunde: 1. wyd.: J. Hoops (wyd.), tomy 1–4 (K.J. Trübner, Straßburg 1911–1919), 2. wyd.: H. Jankuhn, H. Beck i in. (wyd.), tomy 1–35 (de Gruyter, Berlin-New York 1973–2007)
RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
RosArh.	– „Rossijskaâ arheologią” (Российская археология), Moskva
SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
SLA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
SovArh.	– „Sovetskaâ arheologią” (Советская археология), Moskva
SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
ZfE	– „Zeitschrift für Ethnologie”, Berlin
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa

Sprzedaż / Retail:
Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa

Sprzedaż wysyłkowa / Mail order:
tel./phone: +48 22 5044 899
e-mail: wydawnictwapma@pma.pl

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2022. Wydanie I. Nakład 350 egz.

Druk i oprawa: BtS-ART Drukarnia Krystyna Białaszewska, ul. Kielecka 39/5, 02-530 Warszawa